

VERS. 33. — *Non eligetur nec, etc.* Quia nullus est qui respui possit, et quod magis eligendum sit, non est vestrae discretionis.

Si quis mutaverit, etc. (ISICH.) Paulus et Barnabas aliquando dissenserunt, etc., usque ad scribens ad Timotheum ait: *Assumens Marcum, deduc tecum: est enim mihi utilis in ministerium* (II Tim. iv).

Sanctificabitur Domino, etc. (Id.) Cum omnium cursus divinus sit, et altus, et supernae conversationi proximus, frustra conatis hunc subducere,

VERS. 34. — *Hæc sunt præcepta quæ mandavit, etc.* (Id.) Discipuli nostri quando sunt perfecti, nihil nostri egent magisterii: ideo ait immundorum primogenita esse redimenda, mundorum vero nequam, sed nec Domino consecrata, nec ea quæ novissime sunt dicta: perfecta enim demonstrata sunt, quia intentionem divinam cœlestemque gerunt.

LIBER • NUMERI.

Hebraice VAIEDABBER (וַיְדַבֵּר), id. est: ET LOCUTUS EST.

PREFATIO.

Liber iste, et ordine historiæ et mysterio, quarto loco ponitur in lege. Ordine historiæ, quia in Levitico, qui tertius est, agitur de utensilibus tabernaculi, et de ordine Levitarum et sacrificii: hic autem de dedicatione tabernaculi agitur, quid scilicet de Levitis, quid de utensilibus tabernaculi portare debeant: mysterio hoc ostenditur. Excubare circa tabernaculum depositum, ut dicitur, ternis tribus in singulis quartis: per quod signantur duodecim apostoli per quadripertitum orbem fidem sanctæ Trinitatis docuisse. Sed etiam inter figuras quadratura nihil firmitus est, quaternarii quoque operis perfectio commendatur. Quarto die facta sunt luminaria (Gen. 1), quarta ætas sub David fuit robustissima, quarta etiam ætas hominis fortissima, quatuor tantum recepti sunt qui scripserunt Evangelia. Inter dona Spiritus sancti fortitudo, et inter pœnitentiales psalmos, *Miserere mei, Deus*, quartus est, in quo de humilitate (per quam sumus fortes) agitur. Inter nomina Domini quartum est, fortis, præcedunt admirabilis, consiliarius, Deus; sequitur Pater futuri sæculi, princeps pacis (*Isa. ix*), et similia. In hoc quoque libro eorum qui numerantur fortitudo ostenditur, dum hi qui ætate et virtute bello sunt apti, numerari jubentur.

Dicitur liber Numeri, quia in eo numerantur Israelitæ; tum inde, tum quia mansiones a Ramesse usque ad Jordanem. Sed quia omnia in figura contingebant illis (I Cor. x), et lex erat umbra futurorum, ita legenda est historia ut non amittatur allegoria. Numerati sunt Israelitæ soli, non proselyti et alienigenæ qui erant inter illos: non tamen omnes, quia nec pueri nec femine, sed tantum viri qui apti bello erant. Etenim alieni a Deo, gentilium spurcitia; vel crudelitate Judaica, vel etiam Christiani puerilem levitatem vel mollitiem femineam habentes, inter filios Dei non numerantur. Non sunt numerati in Ægypto: sed postquam transierunt mare Rubrum, post columnam ignis in mansione juxta montem Sina: quia manentes in tenebris peccatorum non sunt Dei, sed mundati baptismo et armati manus im-

B positione. Mansiones merito duodecim computantur, a prima quæ fuit in Ramesse usque ad Jordanem, ut per hoc signetur nos per tot gradus virtutum ascendere in cœlum, quot generationibus Christus ab Abraham descendit ad Mariam.

Intentio Moysi in hoc opere est Christianum populum et ejus profectum, et ascensum a terra in cœlum per Israel, et per duodecim mansiones designare. Per Israel enim Christi populum, per progressus mansionum profectus virtutum significatur.

Ordo libri talis est: primo duces populi, et populum circa tabernaculum numeratos per quadrum collocat. Levitas, a numero exceptos, ad ministerium tabernaculi destinat: deinde tabernaculum dedicatur, et modus oblationum, et catalogus mansionum computatur. Deinde prophetia Balaam a rege Balac ad maledicendum populum Dei inducitur. In fine sex civitates ordinantur, tres ultra, tres citra Jordanem, ad quas confugeret qui nolens sanguinem proximi effunderet. Levitas inter tabernaculum et cæteros filios Israel excubantes, divisi per Amramitas ab oriente, per Caathitas ab austro, Gersonitas ab occidente, et Meraritas ab aquilone, significant prælatos Ecclesiæ, qui sunt medii inter ministros tabernaculi, quibus in temporalibus præsent: et inter laicos, quibus in spiritualibus præsent. Amramitæ, id est, Moses et Aaron et horum filii, inspiciunt et involvunt tabernaculi secretiora; introducentes Caathitas, dant eis propriis humeris portanda involuta, ut videntes non moriantur. Non sunt enim propalanda Ecclesiæ mysteria, nisi summatibus viris, id est, Mosi et Aaron, quia infirmi inde scandalizantur. Unde et liber Evangelii presbytero et diacono portatur apertus, aliis vero clausus. Gersonitæ autem et Meraritæ, qui sunt indigniores Caathitis, non propriis humeris, sed bobus et plaustris sua portant onera. Quia qui vult venire post me, me sequatur, quasi per mortem (*Luc. ix*). Et quanto magis quis vult, tanto major persecutio.

Benedicetis filiis Israel et dicetis, etc. Ab hoc loco sumpta est benedictio quam facit episcopus. Duo digiti qui elevantur juncti legem significant et sacr-

dotium, quæ per Mosen et Aaron intelliguntur. Tres A vere me imparem judico ad enarranda mysteria libri Numerorum, multo autem inferiorem ad illa quæ concludit Deuteronomii volumen.

versus qui sequuntur continent illam trinam petitionem quæ fit in verbis episcopi. Petitur gratia Spiritus sancti, vera salus, pax æterna. Deinde sequitur distinctio personarum semper his verbis: *Quod ipse præstare dignetur qui cum Patre et Spiritu sancto vivit*, etc. In tabernaculi dedicatione oblata sunt munera a primatibus in usum ejusdem et sustentationem Levitarum, quod hodie fit cum dedicatione ecclesie aliqua. Sicut et laicorum consuetudine, mulieri cum desponsatur viro, multa dona offeruntur: et Dominus filiis Israel in Ægypto, die quo educeret, concessit argentea vasa. Et post mare Rubrum non duxit eos statim recta via contra hostes, ne terri retro abirent, sed per circumitum; deinde præcepit ne temporis re. p. t. Cautè omnia provisà. Introeuntibus enim in Ecclesiam primo decor ejus ostendendus est, ut appetatur; non miseria, ut timeatur.

(Orig., hom. 1 in Num.) Divinis numeris non omnes digni sunt, etc., usque ad capillos capitis appellavit.

(Id.) Illud quoque consideremus, etc., usque ad et tunc ad numerum jussu Dei populus adducitur.

Vide ergo quanta tibi transeunda, quanta toleranda, quot profectibus, quot tentationibus, quot præliis scilicet pugnandum, quot vincendum, ut pertineas ad divinum numerum, et inter sanctas tribus numereris, et possis visitari, et per Dei sacerdotes Aaron et Mosen numerorum censibus ascribi. Suscipienda est tibi primo lex Dei, lex Spiritus ejus, offerenda sacrificia, explenda purificationes, peragenda omnia quæ spiritus docet.

(Orig., ibid.) Ratio quoque tribuum, distinctio ordinum, societas familiarum, etc., usque ad et erunt hujusmodi ordines in resurrectione mortuorum, qui in hoc libro figurantur.

Illud quoque, quod quadam connexionè tribuum castrorum positio et metationis ordo describitur, significat aliquem statum in resurrectione mortuorum. Quod tres ad orientem collocantur, tres ad occidentem, tres ad meridiem, et tres ultimæ ad aquilonem, qui durus dicitur ventus (Eccli. XLIII); quod etiam tribus Juda, quæ regalis est (Eccli. XLIV), ad orientem statuitur, ex qua Dominus ortus est, non putos otiosum: quod et Issachar huic jungitur et Zabulon, et quod in quatuor partes trinus iste numerus ordinatur. Quæ quamvis positionum suarum diversas habeant qualitates, omnes tamen intra Trinitatis numerum continentur: et quod per totas has quatuor partes in unum numerum colligitur, eadem Trinitas semper, quia scilicet sub uno nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti censentur omnes qui, ex quatuor partibus orbis venientes, invocant nomen Domini, recumbentes cum Abraham, Isaac et Jacob in regno Dei (Matth. VIII). Hæc generaliter diximus, volentes hujus libri continentiam mysticam breviter comprehendere: et suscepta occasione unusquisque in reliquis similem, aut si cui plus Deus revelat, superiorem prosequatur imaginem. Ego enim

A vere me imparem judico ad enarranda mysteria libri Numerorum, multo autem inferiorem ad illa quæ concludit Deuteronomii volumen.

(RAB. in Num.) Numerorum libri multiplices mysteriorum obscuritate involutum Patres ostendunt. Ibi enim numerus filiorum Israel mystice describitur, et singularum tribuum castra circa tabernaculum testimonii ad formam ecclesie locantur. Ibi Levitarum in ministerium distributio, et oblatio principum secundum convenientiam sacramentorum. Tandem omnium mansionum ab Ægypto usque ad terram promissionis catalogus numeratur, ut monstraretur qualiter de Ægypto spiritali egressi, per mare Rubrum et eremum presentis sæculi properemus ad promissam patriam in cœlis.

B (Id.) Juxta finem Exodi scriptum est, etc., usque ad quia legem dat ad instructionem credentium, id est spiritualium Israelitarum.

(Isid. in Num., tom. V.) Liber Numeri appellatur, etc., usque ad quæ plenus gurgite fluens spiritus sancti gratia redundavit.

(Id.) Prima mansio est, etc., usque ad et baculos in manibus tenentes.

(Id.) Secunda mansio, etc., usque ad et ad sanctam terram viventium accelerandum.

(Id.) Tertia mansio, etc., usque ad ut ducibus ad terram promissionis perveniamus.

(Id.) Quarta mansio, etc., usque ad Mariam præcinentem in tympanis.

(Id.) Quinta est, etc., usque ad iterum suavitas compensetur.

(Id.) Sexta est mansio, etc., usque ad duces ovium, doctores gentium.

(Id.) Septima mansio est, etc., usque ad et præterita discrimina poni ante oculos.

(Id.) Octava, etc., usque ad grande odium meremur inimici.

(Id.) Nona, etc., usque ad incipimus in sacramenta pulsare.

(Id.) Decima, etc., usque ad angelorum panis manducatur.

(Id.) Undecima, etc., usque ad Cateræ in suis locis convenientius exponuntur.

CAPUT PRIMUM.

D VERS. 3. — *Omnium virorum.* (Orig., hom. 1 in Num.) Alias LXX: *Omnis qui procedit in virtute Israel*, etc. Qui ergo procedit, etc., usque ad per fidem evangelicam et apostolicam traditur.

VERS. 4. — *Principes tribuum*, etc. (Aug., quæst. 1 in Num.) Quid est quod singulos de singulis tribubus eligi jubet principes, etc., usque ad ut vocentur *χδιαρχοι*.

VERS. 5. — *De tribu Ruben.* (RAB. in Num., tom. II.) Moraliter Ruben primogenitus Israelis, etc., usque ad cor unum et anima una.

(RAB., ibid.) Princeps tribus Ruben eos generaliter significat, etc., usque ad continentium, virginum, et utriusque sexus curam gerens.

VERS. 6. — *De tribu Simeon.* (RAB.) Simeon generaliter omnes obedientes, etc., usque ad dicentes : *Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cælis* (Psal. CXXII).

VERS. 7. — *De tribu Juda.* (ID.) Possunt significari in Juda omnes qui recte invocant nomen Domini, nec sensu nec verbo dissentientes a norma fidei : quorum merito Naasson princeps est, qui scilicet non solum alios prædicando instruit, sed etiam virulenta vitiorum jacula corpus suum castigando in semetipso interficit, secundum illud : *Castigo corpus meum et in servitutem redigo*, etc. (I Cor. IX).

Allegorice, Juda, de quo reges, qui interpretatur *confessio* vel *laudatio*, hic populum significat Ecclesiæ, cujus caput est leo de tribu Juda, id est, Christus. Vere enim fidei laudatio vel confessio, id est, **B** recta prædicatio, tantum in Ecclesia est. Naasson ergo, id est *serpentinus*, vel *augurium*, filius Aminadab, scilicet *spontanei populi*, Salvator intelligitur de patriarchis, Deo devotis famulis, genitus, qui per mortem suam destruxit diabolum. In serpente enim, unde primum mortis causa, id est peccatum, processit, mors figuratur. Unde : *Sicut exaltavit Moyses serpentem in deserto, sic exaltari oportet filium hominis*, etc. (Joan. III).

VERS. 8. — *De tribu Issachar.* (ID.) Issachar monachos non incongrue exprimit, qui, omnibus mundi negotiis spretis, dono Dei, id est Spiritu sancto protegente, præmium æternum districta vita, voluptate mortificata, quærun, et pompam mundi calcantes, humilia amplectentes, soli Deo placere cupiunt.

Nathanael filius Suar. Qui pie exercent se ut mercedem in cælis accipiant, eorum princeps est Nathanael, id est *Deus meus* vel *donum Dei*, *Filius Suar*, id est pusilli Christi, scilicet qui inter homines pusillus apparuit : ipse enim dux et ipse merces.

VERS. 9. — *De tribu Zabulon.* (ID.) Zabulon patientes figurat, etc., usque ad contra hæreticos scilicet et schismaticos.

VERS. 10. — *Joseph.* Idem Joseph, pater duarum tribuum, Christum significat, Patrem populorum duorum et lapidem angularem. Ephraim minor, Manasse primogenito prælatus, gentilem populum Judaico prælatum. Unde : *Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel* (Matth. VIII).

Elisama. Elisama Christum significat, de quo dicitur : *Factus est obediens Patri usque ad mortem*, etc. (Philip. II). Qui de se ait : *Quæ audiavi ab eo hæc loquor in mundo* (Joan. VIII). Hic est filius Ammiud, id est *populi inclyti*, de stirpe scilicet regum, patriarcharum et prophetarum.

(RAB.) Elisama princeps in tribu Ephraim, significat eos qui attente verbum Dei audiunt corde bono et optimo, et fructum afferunt in patientia.

Manasses, etc. Obliviosus, ea scilicet quæ retro sunt obliviscens et in anteriora se extendens : ut accipiat coronam vitæ, quam retribuet Deus diligentibus se (Philip. III ; Jac. I).

A Gamaliel. Gamaliel, reddidit mihi Deus, filius Phadassur, id est *redemptionis validæ*, princeps est in tribu Manasse, qui interpretatur *oblitus*, vel *obliviosus* : cum Christus (quem ad vocandum populum Judaicum Pater in mundum misit) in regno suo gentem obliviosam invenit. Oblitus est enim Israel creatoris sui. Non tamen omnes perierunt, sed cum *plenitudo gentium intraverit, omnis Israel salvus fiet* (Rom. XI).

VERS. 11. — *De tribu Benjamin.* Benjamin Jerusalem significat, quæ est in tribu sua : cujus populus, secundum prophetiam Rachel, Bennoai, id est *filius doloris* fuit, quia gravi dolore matrem affecit. Sanguinem enim prophetarum fudit, et in Christi necem conspirans ait : *Sanguis ejus super nos et super filios nostros* (Matth. XXVII). In credentibus vero, juxta patris prophetiam, *filius dextræ*. Benjamin quoque gentilem populum potest significare, qui filius doloris fuit Christiano persequendo. Filius etiam dextræ potest dici, quia in judicio ad dexteram Dei erit, vel quia dextera, id est bona opera, facit. Hujus populi Abidan, id est *pater meus*, judex, filius Gedeonis, qui interpretatur *tentatio iniquitatis* vel *humilitatis* ; princeps est : quia Christus (quem humilem Judæus sprevit et diabolus inique tentavit) caput est credentium, et judex venturus vivorum et mortuorum. Moraliter, Benjamin, *filius dextræ*, significat eos qui fortiter pugnant contra inimicos, et fortiter præmunt tentationis stimulos, nec femineum aliquid vel molle in se dominari permittunt.

VERS. 12. — *De tribu Dan.* Dan judicium, vel *judicans*. Hi sunt qui omnia discrete agunt, qui Abiezer, id est *fratrem adiutorem*, sibi principem constituunt : quia secundum Patrum regulam omnia faciunt, vel omnia bona sua Deo tribuunt.

(RAB., ubi supra.) Dan, etc., usque ad ad societatem spiritualis gratiæ hortantur.

VERS. 13. — *De tribu Aser.* (ID.) Aser, etc., usque ad retribuetur enim eis in resurrectione justorum.

VERS. 14. — *De tribu Gad.* (ID.) Allegorice, etc., usque ad unde : *Gallus succinctus lumbos et aries, nec est rex qui resistat ei* (Prov. XXX).

VERS. 15. — *De tribu Nephthali.* Nephthali, etc., usque ad unde : *Jam non dicam vos servos, sed amicos*, etc. (Joan. XV).

VERS. 16. — *Per cognationes.* (AUG., quæst. 2 in Num.) Merito quæritur quare, etc., usque ad et novum quatuor Evangeliiis.

VERS. 18. — *A vicesimo.* (ISID.) A vicesimo anno numerantur, qui ad bellum eliguntur, quia ab hac ætate contra unumquemque vitiorum bella nascuntur. Ideoque ad pugnam eliguntur, ut pugnent contra libidinem, ne luxuria superentur.

VERS. 37. — *Triginta quinque millia.* Boni conjugati, quia ad significandum tricenarium index et pollex blando osculo continguntur. Unde aliud tricessimum, aliud sexagesimum, aliud vero centesimum.

VERS. 39. — *Septingenti.* Spiritualibus donis provecti, et ad dexteram Dei locandi. Centenarius enim

numerus primus in dexteram computatur, pollice A probabuntur electi, in oblivionem mortis tradentur et indice in coronam flexis; unde : *Jam dextera computat annos.*

(RAB. in Num., tom. II.) In tribu Levi, etc., usque ad quasi humeris laboris et patientiæ Ecclesiam portant.

VERS. 51. — *Cunque proficiscendum*, etc. Id est, sermone et exemplo disponent, quomodo quisque humiliatus in profectu virtutum gradiatur.

Quisquis externorum, etc. (AUG., quæst. 3.) *Alienigena qui accesserit, moriatur.* Hic alienigena intelligendusest etiam de illis filiis Israel, etc., usque ad ut allophyli appellentur quasi aliarum tribuum homines.

Allegorice. Qui ad sacram ministerium indignus B accedit, pœnam præsumptionis non evadit : *Nemo enim debet sibi sumere honorem, nisi qui vocatur a Deo, tanquam Aaron (Hebr. v).* Unde Ozias, qui sacerdotium usurpavit, lepra percussus est.

VERS. 52. — *Unusquisque per turmas*, etc. (ORIG., hom. 2 in Num.) Unusquisque secundum signa sua, etc., usque ad si nihil inquietum, nihil inordinatum, nihil inhonestum invenitur in nobis.

CAPUT II.

VERS. 1. — *Locutusque est Dominus.* (ORIG., hom. 2 in Num.) *Homo secundum ordinem sum*, etc., usque ad et nihil secundum ordinem gerere.

(Id.) Unusquisque nostrum, etc., usque ad ne propter eum nomen-Dei blasphemetur.

(Id.) *Secundum sua signa*, etc. Quibus scilicet cuiusque proprietates designatur, etc., usque ad quanto magis reliqui homines propria signa in motibus animorum et animæ virtutibus gerunt?

VERS. 2. — *Per gyrum tabernaculi*, etc. (RAB. in Num.) Circa tabernaculum, etc., usque ad quorum precibus et doctrina munitur Ecclesia.

VERS. 9. — *Universi qui in castris Judæ.* His tribus Judas præsidet, scilicet regalis tribus, de qua ortus est Christus, humani generis rex et salvator.

VERS. 10. — *Meridianam plagam erit princeps.* Hæc significat antiquam Dei plebem, quæ lucem Evangelii, vel legis suscipiens, amore Conditoris fervebat.

VERS. 17. — *Levabitur autem tabernaculum testimoni*, etc. Tabernaculi erectio vel depositio Ecclesiæ situm significat, quæ in credentibus erigitur, in negantibus deponitur, in quibusdam ordinibus saceris sublimatur, in aliis iudicio sacerdotum excommunicatione humiliatur.

Ad occidentalem plagam erunt, etc. (RAB. in Num., tom. II.) Dicantus adhuc aliquid quod adjuvet lectorem, etc., usque ad ut secure possint divinum implere officium.

VERS. 18. — *Occidentalem.* Hæc plaga utrumque parietem tabernaculi in se recipiens, in se jungendo consummat, et consummationem Ecclesiæ in fine mundi significat, quando in fructu honorum operum

VERS. 25. — *Ad aquilonis partem castrametati sunt filii Dan.* Hæc plaga significat multitudinem gentium usque ad Christum frigore infidelitatis torpentem, sed repulsis Judæis iudicio Dei in Ecclesia dilatata æternam beatitudinem exspectat.

CAPUT III.

VERS. 5. — *Sacerdotum qui uncti sunt*, etc. (RAB. in Num., tom. II.) Quatuor filii Aaron, etc., usque ad igne divinæ ultionis consumuntur.

VERS. 6. — *Applica tribum.* (AUG., quæst. 4 in Num.) *Accipe tribum Levi*, etc., usque ad in aliis circumquaque castris filiorum Israel.

VERS. 10. — *Externus.* (Id.) *Alienigena qui tetigerit, morietur.* Quærendum quomodo dixerit, etc., usque ad hinc enim loquebatur.

VERS. 12. — *Ego tuli Levitas.* (Id., quæst. 6.) Quid est quod Levitas, etc., usque ad nec pro his computari posteros Levitarum vel pecorum eorum.

(ORIG. hom. 3 in Num.) *Ego assumpsi Levitas de medio filiorum Israel pro omni primogenito*, etc. Levitæ assumuntur pro primogenitis, etc., usque ad ut sit plus pro primogenito assumi, quam primogenitum nasci.

LXX : *Ex medio filiorum Israel*, etc. Tertius est Levi inter filios Israel, de quo ergo medio assumuntur Levitæ? Invenio Sunamitem fiducialiter regi Israel respondentem : *In medio populi mei ego habito* (IV Reg. iv). Et de Christo Joannem dicentem : *Medius vestrum stat, quem vos nescitis.* Puto ergo eum qui nunquam declinaverit ad dexteram vel ad sinistram, dici posse medium stare, *qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus* (Isa. LIII). Et quia semper stat, medius stare dicitur. Qui vero imitator ejus est, sicut Sunamitis, stare quidem non dicitur, quia aliquando aut ad dexteram inclinatur, aut ad sinistram, *Nemo enim mundus a sorde, nec si unius diei fuerit vita ejus* (Job xv) : habitare tamen dicitur in medio populi. Levitæ ergo assumuntur de medio filiorum Israel. Levitæ enim sunt, qui non cognoverunt dexteram et sinistram suam, sed sequentes Mosen, id est, legem Dei, non pepererunt patri vel matri. Et tu ergo si, veniente tentatione et ira peccati, nec inclineris ad dexteram vel ad sinistram, non prævariceris legem Dei, sed stes medius fixus et stabilis, nec curves genua tua peccato, nec pecudis caput, scilicet, stultitiæ sequaris imaginem : assumeris de medio filiorum Israel, et in primitivorum numero collocaberis.

Aperit. Non quicumque aperuit vulvam, primatu dignus est, unde : *Alienati sunt peccatores a vulva, erraverunt ab utero, locuti sunt falsa* (Psal. LVII). Quomodo enim quis errare potuit a via Dei, statim ut de ventre matris exivit? Aut quomodo potuit falsa loqui nuper editus puer? Necessarium est ergo ventrem et vulvam talem requirere cui possit convenire, *Alienati sunt peccatores a vulva*, etc. Et illa erit

vulva, quam aperit omnis primitivus qui sanctificatur Domino. Aperuit Dominus vulvam Liæ quæ erat clausa, et peperit patriarchas; similiter et Rachel ut pareret etiam ipsa cujus visus erat perspicax et decorus aspectus (*Gen. xxix, xxx*). In multis vero Scripturæ locis invenies aperiri vulvas, quarum si singulas pro locis consideres, invenies quomodo errant peccatores a vulva, et alii aperientes vulvam sanctificantur in ordine primitivorum.

Ex quo. (ORIG.) Quia non prius sanctificati sunt primogeniti Israel, etc., usque ad et in primitivorum ordine collocaret.

VERS. 15. — *Numeri filios Levi.* (Id.) Recenseamus attentius, etc., usque ad excubiisque perpetuis divina ministeria celebrant.

VERS. 17. — *Levi per nomina sua.* Levi additus vel assumptus. Hic est ordo doctorum, qui per gratiam Dei de mundo electus ad servitium divinum cœtibus angelorum unitur. Unde: *Ego vos elegi de mundo* (*Joan. xv*). Et alibi: *Sed sunt sicut angeli Dei in celo* (*Matth. xxii*).

Gerson et Caath et Merari. Tres filii Levi significant prædicatores sanctæ Trinitatis, confessione insignes, fide, spe et charitate mirabiles. Nec huic expositioni eorum nominum interpretatio aliquo modo repugnat, sed valde concordat. Interpretatur enim Gerson advena, Caath patientia, vel molares dentes. Merari amara, vel amaritudo; minister enim Dei advenam se et peregrinum in mundo cognoscit, et patientem est. Verbum Dei dente discretionis molit, secundum auditorum capacitates; et sæculum sibi amarum ostendens, alios a voluptatibus revocat. Hi ab uno mense numerantur, quia initium vitæ Deo debent consecrare, ne post multa scelera promoti faciant blasphemare nomen Dei, unde: *Oportet episcopum irreprehensibilem esse*, etc. (*I Tim. iii*).

VERS. 25. — *Hi post tabernaculum metabuntur.* Filiorum Levi ordo conveniens ostenditur, ubi scilicet qui primi sunt in ordine, orientis plagam observent Moyses et Aaron cum filiis suis habentes custodiam sanctuarii in medio filiorum Israel. Caathitæ, unde Moyses et Aaron orti sunt, meridianam plagam obtineant, sub cura Eleazari sacerdotis, qui major est filiis Aaron. Post hos Gersonitæ ad occidentalem plagam sub cura Eliasaph. Novissimi Meraritæ ad septentrionalem plagam, sub custodia Ithamar filii Aaron minoris. In his vero moraliter exprimitur quod ministri ecclesiæ debent diligenter ordinem suum servare, nec majora appetere quam proprius locus exposcit.

VERS. 24. — *Ad occidentem sub principe Eliasaph filio Lael.* Ubi dies clauditur, astra occidunt. In his significatur, quod ministri tabernaculi debent concupiscentiam fugere, carnalia desideria Dei adjutorio mortificare, diem ultimum et finem laboris expectare ut mortui mundo et viventes Deo dicere possint illud: *Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesus Christi* (*Gal. vi*).

VERS. 29. — *Ad meridianam.* Hæc significat post lucem scientiæ perceptam, prædicatorem verbum patientiæ et solatii debere cum discretione proximis impendere. Sub Eleazaro, id est Dei adjutorio, secundum illud: *Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam*.

VERS. 35. — *In playa.* Extremi Meraritæ sub Ithamar (qui interpretatur amarus, vel ubi palma) plagam aquilozis sortiti sunt, ubi glacialis horror perdurat. In quo monentur Ecclesiæ ministri, ne securitate torpeant; quia licet per januam fidei jam in Ecclesiam intraverint, lumen scientiæ ceperint, desideria carnis mortificaverint, nondum tamen ad perfectam suavitatem, id est, ad æternam beatitudinem, pervenerunt. Restat aliquid amarum; cum illo certandum est, qui ad aquilonem dirigit solium suum, cujus duritiam molliri impossibile est; unde: *Cor ejus indurabitur quasi lapis*, etc. (*Isa. xiv*; *Job xxi*). Cum autem superabitur, adepta palma exsultandum est et lætandum.

VERS. 38. — *Ad orientalem plagam.* Orientalis plaga ortum fidei significat, ubi Moyses, qui interpretatur assumptus de aqua, et Aaron mons fortitudinis, cum filiis suis castrametantur. Qui enim in Ecclesia præsent, quibus claves regni cœlestis commissæ sunt (*Matth. vi*), debent introitus ordinem cognoscere, et aliis prædicare. Quia oportet quemque in lucem fidei per portam confessionis ad aquam baptismi intrare, ut de aqua assumptus sit filius adoptionis; et robore constantiæ gignens filios boni operis, introitum fidei, per quem in Ecclesiam ingressus est, diligenter custodiat, ne otiosus et inutilis abiciatur.

VERS. 39. — *Viginti duo millia.* Apte numero viginti duorum Levitæ intuluntur. Hoc enim numero comprehenduntur Hebræa elementa: et, secundum quosdam, libri Veteris Testamenti. Ministri Dei hac præscriptione monentur, secundum legem Dei vivere et docere, nec ullo modo excedere.

(ORIG., *hom. 4 in Num.*) Multæ sunt numerorum differentiæ, etc., usque ad etiam mysterium humanæ generationis exponitur.

VERS. 47. — *Quinque siclos.* Mystice, quisquis initium conversationis et voluntatis vult Deo consecrare, quinque sensus corporis debet diligenter custodire, ne per lasciviam in errorem aut immunda desideria defluat. Sed juxta siclum sanctuarii, qui est oboli 20, id est secundum decalogi doctrinam, quæ in duobus præceptis charitatis consistit, omnia opera sua referat in domum summi sacerdotis et filiorum ejus.

CAPUT IV.

VERS. 2. — *Tolle summam.* (ORIG.) Cum in tres ordines dividantur filii Levi, etc., usque ad et pariter sensibus et liberis a sæcularibus indicamus.

(Id.) Alia littera, etc., usque ad ut faciat opera in tabernaculo testimonii.

VERS. 3. — *In taber.* (Id.) Tabernaculum testimonii, etc., usque ad non ab Israhelitis sed a Levitis.

Involventque eo arcam. Ne forte aliqui videant nudam et moriantur. Exterminatur enim qui ineffabilia sacramenta contingit, nisi meritis et scientia in sacerdotii gradum promotus fuerit.

(ORIG., *hom. 4 in Num.*) Septem quædam species numerantur, etc., usque ad alii autem hæc operata videant, imo velata in humeris portant.

VERS. 6. — *Et operient.* Filii Aaron sacerdotes, quibus omnia nuda et aperta videre concessum est.

VERS. 7. — *Panes semper.* (AUG., *quæst. 7 in Num.*) *Et panes qui semper super eam erunt.* Non utique iidem semper, sed similes eorum, quia illi auferebantur, et recentes quotidie ponebantur, dum tamen siæ panibus mensa non relinquereetur. Ideo dixit, qui semper super eam erunt, id est, quia semper panes, non quia illi semper.

VERS. 11. — *Nec non et altare.* Alia littera : et super altare aureum adoperient vestimentum hyacinthinum : et adoperient illud operimento pelliceo ianthino. Posset ista locutio videri, quam valut absurdam et non integram Latini interpretes transferre voluerunt, id est super altare aureum adoperient vestimentum hyacinthinum, tanquam debuere dici, et altare aureum adoperient vestimento hyacinthino : non adoperient vestimentum hyacinthinum. Hoc videtur significare quod ipsum vestimentum hyacinthinum aliunde adoperiretur. Sed mihi videtur non tam genus locutionis esse, quam subobscurus sensus ; hoc enim intelligi potest : super altare aureum adoperient vestimentum hyacinthinum, ut ipsum vestimentum hyacinthinum alia re operiendum præceperit, quod vestimentum jam super altare esset, ac si breviter utrumque complecteretur, ut vestimento hyacinthino altare operiendum, et vestimentum hyacinthinum alio tegmine operiendum. Subiunxit denique unde operiri vellet vestimentum hyacinthinum, cum adiecit : et adoperient illud operimento pelliceo ianthino.

VERS. 15. — *Tunc intrabunt filii Caath.* (ORIG., *hom. 4.*) Qui licet non sint sacerdotes, etc., usque ad cuius hæreditatem præstabit nobis Dominus noster Jesus Christus.

VERS. 18. — *Nolite perdere.* (ORIG.) *Nolite exterminare plebem Caath,* etc. Intellige prius collocationem tabernaculi, etc., usque ad humeri autem opera significant.

VERS. 20. — *Alii nulla,* etc. (ORIG.) In Ecclesiasticis quoque observationibus, etc., usque ad et in opus proferri ratio poposcerit.

VERS. 23. — *A triginta.* Tricenarius, qui denario ter multiplicato componitur, integritatem fidei et perfectionem operis significat, sine quibus nemo accedere debet ad divina ministeria. Joseph tricenarius Ægypti suscepit gubernacula (*Gen. xi*), et David regnum, quod septuagenarius, id est, perpetua quiete dignus complevit (*III Reg. ii*). Et Ezechiel prophetæ dona promeruit (*Ezech. i*). Et quia per fidem adversa debent longanimitè ferri, et præmia sublimiter sperari arcæ vel templi altitudo, et tri-

bernaculi longitudo triginta cubitis mensurantur. *Quinquaginta,* etc. (ORIG.) In hoc quoque libro de hostium spoliis, etc., usque ad et tradere filiis Caath portanda humeris, et manibus vehenda.

Omnes qui ingrediuntur, etc. (ORIG., *hom. 5 in Num.*) Dicitur de Levitis, etc., usque ad qui omni ex parte multiplicatis et purificatis sensibus invenitur perfectus.

VERS. 35. — *Ad annum quinquagesimum.* (ORIG.) Quinquagesimus autem annus remissionem et indulgentiam significat, etc., usque ad si addatur unius decada consummatio, fiunt quingenti.

CAPUT V.

VERS. 2. — *Omnem leprosum.* Leprosi sunt hæretici variis errorum maculis polluti, non habentes uniformem colorem doctrinæ vel fidei : nec abscondunt imperitiam, sed ostendunt. Nulla vero falsa doctrina est quæ non aliqua vera aliquando admisceat. Vera ergo falsis permista in aliqua disputatione vel narratione cujuslibet, tanquam in unius corporis colore apparentia, significant lepram, tanquam veris falsisque colorum locis, humana corpora variantem.

VERS. 6. — *Vir sive mulier.* (RAB. *in Num.*) Hoc capitulo admonemur, ut si quid per negligentiam delinquimus, per confessionem et poenitentiam diluamus et damnum restituamus. Si autem proximo damnum intulimus, coram illo poeniteamus, et damnum restituamus. Si vero non superest, confitendo, poenitendo et eleemosynas largiendo, Domino satisfaciamus.

(AUG., etc., *quæst. 9 in Num.*) Alia littera usque ad quæ per delictum ablata est.

VERS. 7. — *Reddet ipsum.* (AUG., *quæst. 10 in Num.*) Quæritur quomodo in Exodo legitur, etc., usque ad quo furem comprehensum vel convictum plecti oporteret.

VERS. 8. — *Excepto ariete.* Arietis oblatio Christi passionem significat, in qua maxime confidimus, quia sine eo nihil possumus. Ipse est sacerdos qui nos Patri per oblationem carnis suæ reconciliat (*Job xv*) : ideo illi munera nostra offerimus, quo intercedente veniam mereamur.

VERS. 9. *Ad sacerdotem.* Christum scilicet, cui dicitur : *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* (*Psal. cix*). Ejus scilicet iudicio cuncta reservans, ne forte iudicet rem incertam, unde : *Nolite ante tempus iudicare quoadusque veniat Dominus,* etc.

(RAB. *in Num.*) Farina hordeacea scientiam veteris legis significat, etc., usque ad damnanda aut liberanda reservatur.

VERS. 15. — *Non fundet.* Non decet oleo adulationis vel indiscretæ misericordiæ, nec thure superflua laudis vel inordinatæ orationis, impoententes liniri, sed zelo justitiæ secundum præceptum Domini vitium instanter et ordinate persequi.

VERS. 17. — *Aquam sanctam.* (IB.) Huic aquæ miscet sacerdos paucillum terræ de pavimento ta-

bernaculi, cum Christi decreto, commemoratio patriarcharum, prophetarum et apostolorum iutromissa reperitur.

VERS. 23. — *Scribetque sacerdos in libello, etc.* Quia scilicet pœna peccatorum in Scriptura sancta explanatur. Quicumque autem eam pie et fideliter hauserit, supplicia peccatorum, quæ in ea narrantur, pertimescens et abstinens a peccatis, fiet ei aqua amarissima in salutem. Qui autem contempserit, inflato ventre, computrescet femur ejus, et erit in maledictionem et in exemplum, quia justo Dei iudicio punietur, et erunt ei in opprobrium desideria sua et actus.

VERS. 24. — *Dabit ei bibere, ut manifestetur peccatum illius, vel hic ad correctionem, vel in futuro ad damnationem. Nihil enim occultum, quod non reveletur (Matt. x).* Hinc Dominus ait : *Sermo quem locutus sum vobis, ille vos iudicabit in novissimo die (Joan. xii).*

CAPUT VI.

VERS. 3. — *A vino et omni quod inebriare potest, (RAB. in Num.)* In duodecima mansione, etc., usque ad et corruptione veteris nequitie delectantur.

VERS. 5. — *Novacula non transibit. (Id.)* Id est, nec dolum, nec malitiam in mente retinebit, ne polluatur, scilicet, cæsaries capitis, id est, cogitatio mentis. Sed innocentiam teneat usque ad finem vitæ. Alii enim non erit votum acceptabile. *Qui autem perseveraverit, salvus erit (Matth. x).*

VERS. 6. — *Super mortuum non ingreditur. (Id.)* Id est, mortuum in peccatis non imitabitur, nec iniquitatis ejus vitam ingreditur, ne perdat laborem suum. *Non enim qui inchoat, sed qui consummat, coronabitur (II Tim. ii).*

VERS. 7. — *Nec super patris (Id.)* Id est, nullus carnalis eum retrahat affectus, omnis persona, omnis dignitas, omnis consanguinitas Christi servitio postponenda est.

Consecratio Dei. (Id.) Id est, Spiritus sancti gratia in corde ejus diffusa est, unde : *Nolite contristare Spiritum sanctum, in quo signati estis omnes (Ephes. iv).*

VERS. 8. — *Omnes dies separationis. Id est, usque in finem perseveret sine contaminatione peccati atque delicti.*

VERS. 9. — *Sin autem mortuus fuerit. (Id.)* Id est, si mortali peccato pollutum imitari voluerit, et usque ad consensum descenderit, sciat necesse est ejus continentiam esse pollutam, et caput radendum, id est, mentem purgandam a prava cogitatione et noxia delectatione.

Radet illico. (Id.) Tempore scilicet compunctionis, quo cognoscit se deliquisse, statim se emendare studeat et semper similem ruinam timeat.

VERS. 10. — *Duos turtures. (Id.)* Turtures castitatem, pulli columbarum simplicitatem significant. Cui ergo vult ad resurrectionem bonorum pervenire, offerat vero sacerdoti, id est, Christo, castitatem mentis et corporis, et simplicitatem in fide catho-

lica, per quam in Ecclesiam intrat, ut per tanti pontificis opitulationem expietur.

VERS. 11. — *Et deprecabitur. (Id.)* Unde : *Advocatus noster apud Patrem (Joan. i.)* Vel quia faciet nos deprecari secundum illud : *Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus (Rom. viii).*

VERS. 12. — *Ut dies priores. Nihil de pristina conversatione præsumat, sed in sola Dei gratia confidat, cujus dono percipit veniam et requiem sempiternam.*

Polluta est sanctificatio, unde : Cum conversus fuerit justus a justitia sua et fecerit iniquitatem, omnes justitiæ ejus oblivioni tradentur (Ezech. xviii).

Ista est lex consecrationis. Postquam legislator Nazaræum instruxit quomodo mundetur, si ejus consecratio super mortuo polluatur, addit quomodo post completum votum se præsente Domino, cum oblatione gratias redditurus, mystice innuens continentis vitam cum oblatione operis et munditia cordis in fine bono Domino placituras.

VERS. 14. — *Agnum anniculum. Hunc offert, qui totam spem suam in ejus immolatione ponit, de quo dicitur : Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi (Joan. i.)* Hunc in holocaustum offert, cum pro ejus amore carnes mortificando totam vitam suam ardore charitatis incensam Domino consecrat.

(*Aug., quæst. 12 in Num.*) Alia littera, etc., usque ad et hoc sacrificium salutaris, quod prius dixerat, in salutare.

(*RAB.*) Agnum offert in holocaustum, qui Deo exhibet simplicitatem cordis, cum devotione charitatis; ovem, quæ innocentie exemplum ostendit; arietem vero pacificam hostiam, cum se in via Dei bene regit, et carnem rebellem animæ imperio subjicit.

Et ovem. Ovem offert pro peccato, qui Christum innocentem pro peccato humani generis fideliter credit oblatum.

Et arietem. Hoc fit cum ipsum esse confidit, qui per dispensationem carnis cælestia et terrestria pacificavit, evacuans omnem principatum et potestatem; quem Deus exaltavit, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, etc.

VERS. 15. — *Et lagana : veterem legem a Spiritu sancto dictatam et temperatam ad utilitatem humanam.*

Absque fermento : quia spiritualis gratia in lege et in Evangelio recte intelligentibus patet.

VERS. 16. — *Quæ offeret. Meritum et laborem, cujusque meditationem, et observationem legis in conspectu Dei remunerando præsens, scilicet, ad ingressum vitæ cælestis, peracto boni operis certamine, perducit.*

VERS. 17. — *Arietem vero : dignum scilicet ostendens mercede quietis perpetuæ, tanquam principem sui vel aliorum; et ducem optimum, qui se bene rexit, et duxit in semita mandatorum Dei, secundum doctrinam Scripturarum et gratiam spiritualium charismatum.*

(*GREG., lib. ii, Moral., cap. 39.*) Quid est quod Nazaræi capillos nutriunt? etc., usque ad devotionis perfectione consumat.

VERS. 19. — *Et armum coctum arietis, tortamque.* **A** animam meam a me, sed ego pono eam, et iterum sumo eam (Joan. x). Fortitudinem scilicet operis, coctam et probatam igne tribulationis, facit summus sacerdos sanctum suum offerre Deo Patri.

Et laganum, scientiam scilicet legis, dono Spiritus sancti juvans in opere consummare.

VERS. 20. — *Elevabit:* bona scilicet, quæ continens operatur, Patri præsentabit, et perpetua mercede faciet remunerari.

Sacerdotis, quia ad ejus gloriam pertinet quidquid Nazareus bene voluit et opere consummavit: *Ipse enim est qui operatur in nobis et velle et perficere* (Philip. ii).

Post hæc, id est, post rectam intentionem, discretam promissionem, operis perfectionem, et mercedis retributionem.

Bibere: plene et libere haurire spirituale donum, unde: *Torrente voluptatis tuæ potabis eos* (Psal. xxv).

VERS. 22. — *Locutusque est.* Moses legem, Aaron sacerdotium, et filii ejus ordinem Ecclesiæ significant. Docet ergo Dominus per legem sacerdotum ordinem, quomodo populum prædicatione ædificent, frequenti oratione et benedictione confirmet.

(RAB., ubi supra.) Moses multiplicem habet significationem, etc., usque ad dum tabernaculum complet, erigit et ungit.

VERS. 24. — *Benedicat.* (Id.) Notandum quia in hac benedictione nomen Domini tertio inducitur, ut sancta Trinitas intelligatur a quo et per quem et in quo omnia bona sunt petenda et impetranda, quia ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia.

Et custodiat. (Id.) Benedictionem quam percepisti, sua conservet gratia: *Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam* (Psal. cxxvi).

VERS. 25. — *Ostendat.* Ostensio vultus Dei propitiatio est, et veræ salutis ostensio; unde: *Ostende faciem tuam, et salvi erimus* (Psal. lxxvii).

VERS. 26. — *Convertat,* etc. Conversio vultus significat misericordiam, aversio iram; unde: *Respice in me et miserere mei* (Psal. cxviii). Et alibi: *Quare avertis faciem tuam, et oblivisceris inopiæ nostræ?* (Psal. xliii.) Rogandum est ergo ut cujus auxilium avertimus a nobis peccando, per pietatem suam vultum suum super nos illuminare dignetur, ut nos ab inimicis eruens, tribuat perpetuam pacem.

VERS. 27. — *Invocabunt.* (Id.) Sacerdotum est nomen Domini invocare: Domini autem, quod petitur, perficere. Nemo ergo sibi tribuat quod sola Trinitas cui vult præstat.

CAPUT VII.

VERS. 1. — *Factum est autem,* etc., tabernaculum. (RAB. in Num., tom. II.) Ecclesiam vel perfectos, in quibus aromata virtutum et orationum adolentur, vel humanitatem Christi: in qua hostiam nostræ redemptionis Patri exhibuit. Ipse enim sacerdos, ipse hostia, et altare; quia in potestate mortem tenens propria voluntate suscepit. Unde: *Nemo tollit*

PATROL. CXIII.

sumo eam (Joan. x).

VERS. 2. — *Principes Israel et capita,* etc. (RAB. in Num.) Patriarchæ, prophetæ et apostoli, etc., usque ad *fiet illis a Patre meo.*

VERS. 3. — *Sex plaustra.* (RAB.) Plaustra quæ filii Israel Levitis ad subvectionem tabernaculi obtulerunt, temporalia solatia significant, quæ devoti populi prædicatoribus compensant, ut sine cura et impedimento divivo vacent obsequio. Ut et qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivant: *Si enim seminant spiritualia, non est magnum si metunt temporalia* (I Cor. ix).

Plaustra recte fide et misericordiæ affectu ornata ut Deo sint accepta, duodecim sunt boves: qui enim **B** in obsequio sanctorum laborant sub jugo apostolicæ doctrinæ omnia honeste et ordinate faciunt. Vel boves, doctores accipimus, qui in agro Domini digne operantur. De quibus dicitur: *Non alligabis os bovis triturantis* (Deut. xxv; I Tim. v). Qui enim apostolicam normam vivendo et prædicando conservant dupli honore honorandi sunt.

Unum bovem, etc. (Id.) Quia unitas fidei, etc., usque ad ad tabernaculum Dei cum debito obsequio properare debere.

VERS. 9. — *Filiis aut. Cat.* (RAB.) Superius scriptum est, etc., usque ad nec ipsi qui habere aliquid exercitii et eruditionis videntur.

VERS. 10. — *Obtulerunt duces in dedicationem altaris die qua.* Unusquisque pro posse suo, fidem, **C** doctrinam, et operationem bonam ad profectum et honorem Ecclesiæ debet offerre.

Unctum est, oblationem suam ante altare. Tempore incarnationis, quando post resurrectionem et ascensionem susceperunt discipuli Spiritus sancti effusionem (Act. ii).

VERS. 11. — *Duces per singulos dies offerant munerera.* Prædicatores recti itineris duces, qui licet eandem fidei doctrinam, et boni operis eadem exempla offerant, pro diversitate tamen loci et temporis oblationes distribuunt.

VERS. 13. — *Acetabulum argenteum.* Hæc habent os angustum, et angustiam litteræ legis, et obscuritatem prophetarum significant.

D Varia vasa ad offerenda libamina facta, variæ sunt distinctiones verbi pro varia capacitate auditorum. Aliter enim sapientes, aliter insipientes; aliter divites, aliter pauperes; aliter sani, aliter infirmi docendi sunt; aliter rudis populus Judæorum sub umbra legis, aliter Christianus in veritate Evangelii legis mysteria explanata conspiciens, in virum perfectum nutriendus est.

VERS. 19. — *Phialam argenteam habens septuaginta siclos,* etc. Spiritualis scientia in lege et in Evangelio est, quæ spirituali gratia ministrante ad salutem hominum scripta et prolata est, hinc rite sacrificium fit, quia nihil tam acceptum Deo, quam meditatio legis cum executione operis.

(RAB., in Num., tom. II.) Phiala prius de vitro

facta, etc., usque ad in Novo Testamento manifestus datus est.

VERS. 20. — *Mortariolum*. (RAB.) Cor electorum divina sapientia plenum, continens aromata virtutum, unde dicitur : *Quia multitudinis credentium erat cor unum et anima una* (Act. 1v).

Ex decem siclis, etc. (Id.) Quia cum impletione decem mandatorum odorem doctrinæ et orationis emittunt, ut denarium æternæ vitæ accipere mereantur.

VERS. 21. — *Bovem de armento*, etc. (Id.) Hæc diversas personas, etc., usque ad nostram vitam semper in meliora reformare certaremus.

Bovem offert, qui utilem in Ecclesia Dei proximis laborem impendit; arietem, qui se et alios in via justitiæ dirigit; agnum anniculum, qui simplex est et innocens. Hæc omnia in holocaustum pro solius Dei amore et desiderio æternæ vitæ. Hircum pro peccato offert, qui pro peccatis suis poenitere et orare non desistit. In sacrificium pacificorum offert duos boves, qui cum bonis operibus implet duo præcepta charitatis, Dei scilicet dilectionem, custodiendo mandata ejus; et proximi consulendo necessitatibus, in quibus tota lex pendet et prophetæ. Offert autem arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque, quia quinque sensus corporis in via veritatis fortiter ducit, et a peccatis compescit, et simplicitatis exemplar proponit.

VERS. 85. — *Duo millia*, etc. (RAB.) In vasis argenteis, etc., usque ad illic non pervenitur.

VERS. 86. — *Mortariola aurea duodecim*. (Id.) Quorum singula denos siclos habent, et simul omnia auri centum viginti siclos, corda electorum significant scientiam legis in omnibus servare secundum apostolicam doctrinam. Duodecies enim deni centum viginti faciunt, quo numero primitiva Ecclesia in Jerusalem Spiritum paracletum accipit (Act. 11). Unde subditur :

Pondere, etc. (Id.) Sanctuarium enim Ecclesia est, cujus regulam fidei et intelligentiæ sequentes, omnia quæ in lege et prophetis scripta sunt nobis salubria esse credimus. Quidquid autem extra Ecclesiæ unitatem sentitur et intelligitur aut servatur, animæ damnationem parit.

VERS. 87. — *Boves*, etc. (Id.) Boves, arietes et agni duodenario numero comprehensi, illos significant, qui vel in officio doctoris, vel in principatu alicujus honoris, vel simpliciter viventes, omnia secundum doctrinam apostolicam et propheticam agere student.

Hirci, etc. (Id.) Hi sunt qui poenitentiam student secundum regulam apostolicæ fidei perficere.

VERS. 88. — *Boves*, etc. (Id.) In his spiritualis scientia cum bonorum operum perfectione significatur, quia viginti quatuor horis cursus diei peragitur : lumen scientiæ et fidei omni Christiano necessarium esse significant.

Sexaginta. Sexagenarius, id est, sexties denarius perfectionem mandatorum monstrat. Necesse est

enim ut prælati, subditi, et poenitentes omnia secundum Ecclesiæ doctrinam faciant, quatenus oblatio eorum ritum et ordinem teneat pacificorum, et Dei gratiam mereantur, non offensam.

VERS. 89. — *Cumque*, etc. (GREG., lib. xxxiii *Moral.*, cap. 21, tom. II.) Quid est quod Moyses, etc., usque ad et quomodo benigne descendit ad infirma, valenter recurrit ad summa.

De propitiatorio. Quia per gratiam divinæ propitiationis post culpam prævaricationis aperuit nobis Deus viam veritatis.

Inter duos cherubin. Quia per angelicam visionem, non in sua substantia apparuit Deus Moysi; unde : *Lex ordinata per angelos in manu mediatoris* (Gal. 11). Vel quia per utrumque Testamentum consona voce ad fidem veritatis nos erudit; vel, quia per Filium, qui in medio duorum Testamentorum in carne apparuit, locutus est Pater humano generi.

CAPUT VIII

VERS. 2. — *Septem lucernas*. Septem dona Spiritus sancti, quæ in Christo semper manserunt, et in membris pro voluntate ejus distributa sunt.

(BEDA, in *Num.*) Mensa et candelabrum, etc., usque ad prohibens ei testimonium.

VERS. 3. — *Super candelabrum*. Christum, scilicet, primogenitum de radice Jesse, super quem requievit spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis (Isa. xi).

VERS. 4. — *Ex auro*. Quia Christus specialiter immunis a peccato, et operibus justitiæ præclarus, et membra ejus innocentiam et justitiam, quantum valent imitantur, in futuro perficientur.

Ductili. Quia Christus ex conceptione et natiuitate perfectus Deus et homo exstitit, passionum dolores pertulit (II Tim. 11), et sic ad resurrectionis gloriam pervenit, et omnes qui pie volunt vivere in ipso quasi metallum feriendo dilatatum per passionis contumelias ad immortalitatis gratiam perveniunt.

Stipes. Christus scilicet, de quo procedunt calami, quia ab ipso accipiunt iusti quidquid habent boni; unde : *Sine me nihil potestis facere* (Joan. xv).

VERS. 6. — *Tolle Levitas de me*. Mystice. Ordinem ecclesiasticum instruit, quomodo rite provehatur ad dignitatem sacerdotii.

VERS. 7. — *Pilos carnis suæ*. (GREG., lib. v *Moral.*, cap. 23.) Pili carnis sunt quælibet superflua humanæ carnis, etc., usque ad cum speculationis alta penetramus.

Laverint. Mundaverint, scilicet opera, ut in conspectu Dei sit eorum conversatio munda, et coram hominibus irreprehensibilis.

VERS. 8. — *Bovem*. Mediatorem Dei et hominum: cujus immolatione peccata nostra deleta sunt. In utroque bove incarnatio ejus significatur. Una est enim passio Christi, sed duo nobis impetravit, expiationem scilicet a peccatis et sanctificationem, ut nos offerret Deo *Mortificatos, quidem carne, vivo-*

ficatos autem spiritu. Unde Paulus : *Sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine Domini Jesu (I Cor. vi).* Possunt autem per hos duos boves, quorum unus pro peccato, alter offertur in holocaustum, duæ actionum species exprimi, quarum una quæ male gessimus, per pœnitentiæ lamentum abluimus; altera bonorum operum et virtutum fructibus gratiam Dei et præmium beatitudinis promeremur.

Libamentum. Sacramentum passionis, quod spiritali scientia intellectum atque tractatum, fidelibus saluberrimum et Deo gratissimum est. Si tamen talibus mysteriis percipiendis minister Domini intus forisquæ se mundum et dignum præbuerit.

VERS. 9. — *Et applicabis.* Applicantur Levitæ coram tabernaculo fœderis, cum electi ad officium altaris secundum apostolicam doctrinam perducuntur : qua in verum tabernaculum intratur (*I Tim. III*), si juxta doctrinam et exempla sanctorum bene iuciperint, et usque ad finem perseveraverint.

VERS. 10. — *Ponent filii.* Quia assensum devotionis suæ electioni debent præbere, et ad imperium eorum bonis operibus instare.

VERS. 11. — *A filiis Israel.* (BED.) Sub multorum scilicet testimonio et cognitione facienda est electio, ut examinatio digna celebretur, ut nemo reprehendere possit. Debent enim testimonium habere hominum etiam ab his qui foris sunt.

VERS. 12. — *Levitæ quoque,* etc. Quia ministri Domini proprio labore initia bonorum operum Domino consecrare festinant, ut sive pœnitentia si agenda, sive studia virtutum exercenda, efficaciter perficiant.

VERS. 14. — *Separabis.* Non debet minister Domini contentus esse populari disciplina : moribus et doctrina separatus et spectabilis debet esse.

VERS. 17. — *Omnè primogenitum in terra.* (RAB.) Primogenita Ægyptiorum, etc., usque ad et divinis mysteriis verus Levita digne possit aptari.

VERS. 19. — *Ut serviant.* Videant ministri Domini quam necessarium sit eis officii sui jura custodire; nec terrenis lucris vel voluptatibus inhiare, quibus proprium est tabernaculo deservire, et pro populo orare, ne sit in eo plaga disperdens : alioquin et se et populum in perditionem præcipitant, et dicitur eis : *Munus non suscipiam de manu vestra (Malach. i).*

VERS. 24. — *A viginti quinque.* (ISID., *quæst. in Num. tom. V.*) A vigesimo et quinto anno mandantur Levitæ, etc., usque ad in illis omnimodo extinguuntur, ne subsistant.

CAPUT IX.

VERS. 12. — *Faciant filii Israel phase in tempore suo, quartadecima die mensis hujus,* etc. (RAB.-BED.) Cum in veteri Testamento, etc., usque ad Et : *Ecce nova facio omnia (Apoc. xxi)*

(BED.) Deinde tertiam septimanam, etc., usque ad extrema charismate spiritali per seipsum illustravit.

(ID.) Ipsa quoque lunæ conversio, etc., usque ad

præcepit eos dispensationis suæ testes esse usque ad ultimum terræ (Act. i).

(ID.) Bene autem luna, etc., usque ad merito quintadecima paschali gaudio adaptatur.

(ID.) His quidem paschæ vel phase a lege assumptis indiciis, hæredes Novi Testamenti etiam diem Dominicam annectimus, quia et conditione primitivæ lucis excellit, et triumpho Dominicæ resurrectionis.

(ID.) Septem quoque dies lunæ, usque ad quasi : *Quod uni dico, omnibus dico (Marc. XIII).*

(ID.) In nomine quoque paschæ, etc., usque ad per singulos gradus spiritalis transitus largitori illius vicem tendamus.

(ID.) Vel in crescente ad homines luna, etc., usque ad convenienter intelligi.

VERS. 6. — *Ecce autem quidam immundi super anima hominis,* etc. (AUG., *quæst. 15 in Num.*) Cumque paschæ tempore quidam immundi essent super anima hominis, etc., usque ad aut forte si pascha non egissent, ad culpam non pertineret.

VERS. 8. — *State ut consulam.* (GREG., *lib. XXXIII Moral., cap. 21, tom. II.*) Moyses trebrò de rebus dubiis ad tabernaculum recurrit relictis turbis, etc., usque ad dum in meditatione mentis à carnalibus sensibus abstrahuntur.

VERS. 10. — *Homo qui fuerit immundus super anima,* etc. (ISID.) Præcipitur ut qui longius habitabant, vel immundi in anima fuerant, in secundo mense pascha faciant, quia Gentiles cum omnibus dæmonibus fornicati, immundi erant et a Deo remoti. Sed salubri confessione erandati ad Christi nativitatem quasi ad secundum mensem transire præcipiuntur.

(RAB.) Immundus est in anima, etc., usque ad ad vesperam mundi cum azymis et lactucis agrestibus agnum comedit.

VERS. 11. — *Azymis.* (RAB.) Azyma comedit, qui recta opera sine corruptione vanæ gloriæ facit, et mandata misericordiæ sine peccati admixtione.

Agrestibus. Quia cum corpus Christi accipimus pro peccatis compungi debemus, ut amaritudo pœnitentiæ abstergat amorem perverse vite.

VERS. 12. — *Omnem ritum.* Quidquid in lege historialiter præceptum est, in celebratione paschæ Ecclesia spiritualiter observat.

Observabunt. Quia ejus dicta sollicitè sunt discutienda, ut in præsentī vita intelligendo et operando penetrentur.

VERS. 13. — *Exterminabitur.* Eos qui sub lege erant, comminando instruit, ne tempus paschæ observare negligant. Nos quoque admonet, ut spirituale pascha suo tempore faciamus, de quo Paulus ait : *Ecce nunc tempus acceptabile,* etc. (*II Cor. vi*). Quia quisquis redemptionem humani generis, quæ veri agni immolatione facta est, fide digna non celebraverit, et vitam suam in meliora non converterit, et a vitiis ad virtutes non transierit tempore hujus mortalitatis : ad resurrectionis gloriam in fine

veris cultoribus Christi tribuendam non pertinebit, A sed exterminabitur a consortio sanctorum.

VERS. 14. — *Peregrinus quoque et advena si fuerint apud vos*, etc. (RAB.) Ostendit nullam distantiam esse personarum apud Deum. Quicumque enim ad fidem catholicam conversus, et Christi baptisate ablutus, Ecclesiae unitatem intraverit, ecclesiasticis poterit communicari mysteriis.

VERS. 15. — *Nubes*. (ISID.) Christus est columna, qui rectus et firmus, qui fulciens infirmitatem nostram, per noctem lucens, per diem non lucens, ut qui non vident videant, et qui vident caeci fiant. Christi quoque sacramentum tanquam in die manifestum est, in carne, velut in nube: in iudicio vero tanquam in terrore nocturno. Quia tunc erit tribulatio magna tanquam ignis, et lucebit justis, et ardebit injustis (Exod. xii).

Mystice, incarnatio Christi, cujus clementia tabernaculum Ecclesiae protegit, bonitas statum disponit, prudentia in via hujus saeculi transitum dirigit.

(GREG., hom. 21 in Evang., tom. III.) In igne terrore, etc., usque ad peccatorum suorum tenebras agnoscentibus igne sui amoris infulsit.

VERS. 25. — *Per verbum Domini figebant tentoria*. Significatione nubis, quae erat signum divinae voluntatis, sicut vox loquentis.

CAPUT X.

VERS. 2. — *Fac tibi duas tubas argenteas*, etc. (ISID., in Num.) Per duas tubas exercitus ducitur, etc., usque ad auditorum mentes ad tentationum certamina ardentius excitantur.

VERS. 4. — *Si semel clangueris*. (RAB., in Num.) Semel tubis clangere, etc., usque ad et id ipsum dicant omnes in eodem sensu et in eadem scientia.

VERS. 5. — *Primi*. Quia scilicet lux fidei primum infulsit. Ordinatis ergo Evangelii praedicatoribus, primum eis dicitur: *In viam gentium ne abieritis, sed ite ad oves quae perierunt domus Israel* (Matth. x): quibus ipse Christus scilicet praesentialiter Evangelium praedicavit. Post resurrectionem vero discipulis apparens ait: *Euntes docete omnes gentes*, etc. (Matth. xviii). Tribus ergo Juda cum caeteris quae secum ad orientem habitabant, primum castra movebat: deinde caeterae secundum ordinem suum. Quia primum in Judaea oportuit primitivam Ecclesiam construi, post de cunctis orbis nationibus gentes ad fidem convocari.

VERS. 7. — *Quando autem congregandus*. (RAB.) In convocatione populi, etc., usque ad nihil enim quaerimus, nisi ut pateat quod clausum est.

VERS. 8. — *Filii autem*. Praedicatores, scilicet verbum Dei praedicant, et viam iustitiae auditoribus demonstrant, ut in semita mandatorum Dei boni operis gressum ponant, et iter impiorum fugiant.

Clangent tubis. Subditos, scilicet ad penitentiam et ad compunctionem lacrymarum excitando, et

corda auditorum ad Dei misericordiam implorandam provocando.

VERS. 10. — *Si quando habebitis epulum*. (RAB.) Nota quia in adversis, etc., usque ad et alibi: *Predica verbum, insta opportune importune*, etc. (I Tim. iv).

VERS. 11. — *Anno secundo*. (HIERON., epist. ad Fabiolam, tom. I.) Duodecima mansione venerunt filii Israel in desertum Sinai, etc., usque ad intus autem plena sunt ossibus mortuorum, et omni spurcicia.

(GREG., Pastoralis parte III, admon. 18.) Plerumque suadere elatis utilia melius possemus, etc., usque ad inde se verbis exhortantis inclinaret.

VERS. 23. — *Arcaque foederis Domini*, etc., usque ad callem veritatis et iustitiae sequentibus demonstrat.

VERS. 34. — *Nubes quoque*. Protectio divina, quae Spiritus sancti gratia electos ab initio mundi defendit, et ad futuram quietem custodit.

VERS. 35. — *Cumque elevaretur*. Exemplo Moysi rectores plebis provocantur, ut semper solliciti commissum sibi gregem in principio operis, et in consummatione, Domino commendent, ut proprias oves protegat et inimicos depellat.

CAPUT XI.

VERS. 1. — *Interea ortum est murmur*. (RAB., in Num., tom. II.) Murmurantem populum ignis Domini accensus devorat, etc., usque ad tam in anima quam in corpore uretur poena perpetua.

VERS. 5. — *Pepones porrique*. (GREG., lib. XI Moral., cap. 19.) Carnalium mentes pro amore saeculi, etc., usque ad ubi carnaliter gemant.

VERS. 16. — *Congrega mihi septuaginta*. (GREG., lib. XXIX Moral., cap. 13.) Sicut plerumque juvenes dicuntur, etc., usque ad patet quia senectus mentis, non corporis, eligatur.

VERS. 17. — *Ut descendam*. (ISID.) In tredecima mansione, etc., usque ad quod quondam fuerat in Moysae et prophetis.

Et auferam de spiritu tuo, tradamque eis ut sustentent, etc. (AUG., quaest. 18 in Num.) Alia littera, etc., usque ad non ut ideo Moyses minus haberet.

VERS. 21. — *Sexcenta millia peditum hujus populi sunt*. (AUG., quaest. 19.) Quaeritur utrum hoc Moses diffidendo dixerit an quaerendo? etc., usque ad quando sententia Dei secuta non est quae vindicaret, sed potius quae doceret.

VERS. 24. — *Venit igitur Moyses, et narravit populo verba Domini, congregans*. (ORIG., Hom. 6 in Num.) Alia littera: *Exiit, inquit, Moyses*, etc., usque ad et similia, etc.

VERS. 25. — *Auferens de spiritu*. (ID.) Non intelligendum est, etc., usque ad et origo ipsius nihil dumni ex derivatione accepit.

Requievisset. (ID.) *Et requievit super eos spiritus, et prophetaverunt omnes*, etc. Non legitur requievisset

spiritus, etc., usque ad laudem vitæ eorum et virtutes exposuit.

(ORIG.) *Et requievit in eis spiritus, et prophetaverunt, etc.* Continuo operatur spiritus, etc., usque ad neque decet Spiritus sancti adesse præsentiam.

VERS. 26. — *Remanserant autem in castris.* Non negligentia præcepit Domini, sed devotione humilitatis indignos se judicantes perceptione tanti muneris: ideo iudex cordium Deus dignos eos iudicavit, et ostendit.

VERS. 29. — *Quid, inquit, æmularis.* (GREG., lib. XIII *Moral.*, cap. 24.) Pia mens pastorum, etc., usque ad qui bonum quod habuit non invidit.

Coturnicum multitudinem, qui parum, etc. (RAB. in Num.) Carnalis populus Judæorum, etc., usque ad *Nostra autem conversatio in cælis est* (II Cor. x).

VERS. 34. — *Sepulcra concupiscentiæ.* (ISID., in Num., tom. V.) Tertia decima mansio est in sepulcris concupiscentiæ, etc., usque ad intus plena sunt osibus mortuorum et omni spurcitia.

Venerunt, etc. (HIERON., *epist. ad Fabiolam.*) Quarta decima mansio, etc., usque ad qui ait per prophetam: *Nunquid qui cadit non adjiciat ut resurgat?* (Jer. viii.)

(ISID.) Quarta decima mansio, etc., usque ad veniam reduxerit eam.

CAPUT XII.

VERS. 1. — *Locutaque est Maria, etc.* (ORIG., *hom. 7 in Num.*) Maria, plebs Judaica; Moyses lex Domini est, etc., usque ad cum fiet unus grex et unus pastor (Joan. x).

(ID.) Quia detraxerunt Aaron et Maria Moysi, correpti sunt, etc., usque ad lepra enim consequitur detrectantes et cacologos.

(ID.) Omnis etiam qui scripta Moysi male intelligit, et spiritalem legem carnaliter suscipit, detrahit ei, quia de verbis spiritus carnaliter sentit.

Mystice, non solum Judæi hæretici, qui non recipiunt legem et prophetas, detrahunt Moysi. Qui impingunt etiam ei quod homicida fuit, quia Ægyptium interfecit, et alia multa etiam in alios prophetas blasphemio ore concinnant: ideo sunt in anima leprosi, et ejiciuntur ab ecclesia Dei. Vel, hæretici, qui detrahunt proximis.

Æthiopissam. (AUG., *quæ est.* 20.) De uxore Moysi etc., usque ad sicut solent locorum et gentium nomina plerumque vetustate mutari.

VERS. 6. — *Si quis.* (ORIG., *ubi supra.*) Audite quantum beneficii conferunt obtrectantes, etc., usque ad vel ad ipsum Deus non loquitur in ænigmate, sed in specie.

VERS. 8. — *Dominum.* (ID.) Alia littera: *Et gloriam Domini videt.* Vidit Moyses gloriam Domini, quando transformatus est Dominus in monte, et aderat ei Moyses cum Elia, et colloquebatur (Luc. ix). Ideo recte addit:

Quare igitur. (ID.) Quod ad eos dicitur, etc., usque ad sed pro magnitudine sensuum eum glorificemus.

VERS. 10. — *Nubes quoque recessit.* (ID.) *Et nubes recessit de tabernaculo, etc.* Prius recessit nubes, etc., usque ad et appareat in nobis lepra peccati.

Cumque respexisset. (ORIG., *ubi supra.*) Alia littera: *Et respexit Aaron ad Mariam, et ecce Maria erat leprosa.* Vult in hoc ostendere, etc., usque ad ad perfectæ nativitatis instituta revocat Apostolus: *Fideli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis, etc.* (Gal. iv.)

VERS. — *Clamavitque Moyses ad Dominum dicens: Deus, obsecro, sana eam. Cui respondit Dominus.* (ID.) Alia littera: *Et proclamavit Moyses ad Dominum dicens: Domine, precor te, sana eam, etc.* Quem oportebat orare pro sanitate populi sui, nisi Moysen? Forte hoc erat quod cum Domino loquebatur in monte transformato (Matth. xvii), petens ut cum plenitudo gentium introisset omnis Israel salvus fieret (Rom. xi).

VERS. 14. — *Spuisset in faciem illius, nonne deberat saltem, etc.* Signum repudii est in faciem conspu. Unde proximus qui repudiat conjugium, discalciatus in faciem conspuit. Hinc Isaias: *Omnes gentes sicut gutta situlæ, et sicut sputum reputatæ sunt* (Isa. xl, secundum LXX). Ostenditur ergo quod etiam ille populus, sicut cæteræ gentes, quæ ut sputum reputantur, abjectus est. Si enim consideres priorem honorem, pontificalem ordinem, insignia sacerdotum, Levitica ministeria, majestatem templi, et eos cum cælestibus in terris habere consortia, qui fuit ille honor, quæ gloria? (Rom. v.) Nunc autem multo dedecore horrescunt sine templo, sine altari, sine sacrificio, sine propheta, sine sacerdote, et sine cælesti visitatione. Unde patet quod pater conspuens perfudit vultus eorum ignominia. Septem ergo diebus separantur extra castra, id est per septimam hujus mundi; in septimana autem dierum totius creaturæ visibilis videntur productæ esse substantiæ; tunc enim quæ non erant, facta sunt. In septimanam totius mundi quædam secreta et Deo soli cognita dispensatione quæ tunc producta sunt, explicantur: in hac septimana (quia sequestrata est Maria) non moventur castra filiorum Israel, sed stant in uno conclusi, et nullus ex eis profectus est, donec munderetur Maria a lepra sua.

Septem diebus: et populus non est motus de loco illo. (ORIG.) Maria quidem interveniente Aaron pontifice septimo die curatur. Nos autem obtrectantes usque ad finem septimanæ mundi, id est usque ad resurrectionem permanebimus leprosi, nisi, dum poenitendi tempus est, corrigamur conversi ad Jesum et per poenitentiam supplicantes ei.

CAPUT XIII.

VERS. 4. — *Pharan.* (RAB. in Num.) Notandum quod Pharan non est speciale nomen mansionis, etc., usque ad usque ad tricesimam secundam hæc continentur.

Pharan interpretatur *os visibile*, in quo potest intelligi quod *Verbum caro factum est*; et invisibilis visibilis effectus. Et potest ex hoc significari, quod postquam finis et perfectio omnium, quæ erga illum

populum gerenda erant, venit, tunc transit, et venit ad eum quem Verbum carnem factum ante non credidit.

Mitte viros qui, etc. (RAB.) Duodecim exploratores mittuntur ad sanctam terram, etc., usque ad et cinis ejus piacularis aspersio est.

VERS. 18. — Ascendite ad meridtanam plagam. (AUG., quæst. 21.) Alia littera, etc., usque ad et ibi erat quidam depressior locus, de qua valle botrus ablati est.

VERS. 24. — Quem portaverunt, etc. (ISID. in Num., tom. V.) Botrum in ligno de terra promissionis duo advehunt, etc., usque ad quia nec Christus sine lege, nec lex sine Christo esse potest.

VERS. 24. — De malis quoque granatis et de ficis, etc. Quæ legem significant, quia nec Christus sine lege, nec lex sine Christo.

VERS. 26. — Exploratores terræ post quadraginta dies, etc. (ISID., ibid.) Exploratores qui ad terram uberem missi terruerunt populum, etc., usque ad et pepones vitiorum et libidinum corruptione marcentes.

VERS. 27. — In desertum Pharan, quod est in Cadès. (RAB.) Solitudo Pharan decem et octo mansiones continet, etc., usque ad et prohibentur transire Jordanem.

CAPUT XIV.

VERS. 7. — Terra, etc. (ORIG., hom. 7 in Num.) Quæ est terra ista, sancta quidem et bona, sed ab impiis habitata? etc., usque ad nobis ingredientibus illi pellantur, et ascendentibus cadant.

VERS. 9. — Neque timeatis populum terræ hujus, quia sicut panem ita possumus. (AUG., quæst. 25 in Num.) Caleb et Jesus Nave loquentes ad populum, etc., usque ad isti Dominum temporum creatorem, et ordinatorem, et omnium dispensatorem.

VERS. 12. — Feriam igitur eos. (ORIG., hom. 8 in Num.) Comminatio hæc non est iracunda, sed prophetica, etc., usque ad ideo pluribus exorat pro populo illo.

(**Id.**) *Feriam igitur.* Fit comminatio nec a Domino, etc., usque ad quod alium populum hoc abjecto resuscitet.

VERS. 31. — Parvulos (ORIG., hom. 8.) Sed filii ipsorum qui sunt hic mecum, quicumque ignorant bonum vel malum, etc. Patres nostri fuerunt populus ille prior, etc., usque ad si vermanseris in bonitate, etc.

VERS. 34. — Annus pro die. (Id.) Quasi pro die per annum, etc., usque ad nisi cui Pater omne iudicium tradidit (Joan. v).

(**Id.**) Neget quis fortasse bonitati Dei convenire, etc., usque ad sed ultra non sinit animam peccato vulnerari.

(**Id.**) Aliud adjiciam, etc., usque ad ut multo magis confidamus quod advocatus noster Jesus veniam nobis impetrabit a Patre.

VERS. 40. — Parati sumus. (RAB., in Num.) O mira

protervitas humanæ mentis, etc., usque ad sic patriæ cœlestis gaudia quæ nobis promissa sunt percipiemus.

CAPUT XV.

VERS. 4. — Sacrificium, etc. Fidem incarnationis Christi, quæ in lege plenissime commendatur, vel observantiam Decalogi.

(**RAB., in Num.**) Lex præcipit in privatis publicisque sacrificiis, etc., usque ad quia sexta pars est conglis.

(**Id.**) Jubetur ergo per singulas species animalium, etc., usque ad omnia stultitia et versutia Deo abominabilis est.

VERS. 6. — Et arietes. (Id.) In oblatione arietis duæ decimæ similæ offeruntur; olei et vini, tertia pars hin. Quia aries rectorum ordinem signat, bene cum duabus decimis offertur, cum quilibet Decalogum legis intellectu et operatione tenens, rectoris officio delegatur: olei vero atque vini tertia pars hin exhibetur, quando ab eo charitas et misericordia, et gratia spiritualis doctrinæ circa subjectos impenditur.

VERS. 8. — Quando vero de bobus feceris holocaustum, etc. (Id.) In bovis oblatione tres decimæ similæ et medietas hin in oleo vel vino, etc., usque ad in cœlesti beatitudine per Dei gratiam in se perficiendum sperent.

Cum veneritis in terram, etc. (RAB.) Cum quilibet præsentem Ecclesiam per fidem intrat, etc., usque ad a quod speratur perfectionis supplementum.

VERS. 22. — Quod si per. (AUG., quæst. 24.) Quod præcipitur quomodo peccata expiantur, etc., usque ad quæ discernantur a peccatis volentium.

VERS. 24. — Vitulum offeres. (RAB.) Filii Israel vitulum de armento offerunt in holocaustum, etc., usque ad exauditus est pro sua reverentia.

VERS. 28. — Sacerdos. Christus, qui per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa (Hebr. v).

VERS. 30. — Anima vero, etc. (AUG., quæst. 25 in Num.) Alia littera: Anima quæcumque peccaverit, etc., usque ad unde nunc longum est disputare.

(**ISID., in Num., tom. V.**) Calumniantur impii quod tam atrociter jussu Dei ab omni populo irucidatur, **D** qui ligna collegit in sabbato, etc., usque ad quia a spiritualibus judicatur.

VERS. 38. — Fimbrias. (Id., ibid.) Jubentur filii Israel in quatuor angulis, etc., usque ad omnia in gloriam Dei faciamus.

CAPUT XVI.

VERS. 12. — Vocaret Dathan? (AUG., quæst. 26 in Num.) Quid est quod Dathan et Abiron in seditione vocati a Moyse, etc., usque ad ut non dicerent non ascendemus, sed non ascendimus, quodam locutionis genere.

VERS. 26. — Recedite a tabernaculis. (AUG., quæst. 27.) Alia littera, etc., usque ad justi fulgeant sicut sol in regno Patris sui (Matth. xiii).

(*Isid.*) in *Num.*, tom. V.) Per Dathan, et Abiron, A et Core, etc., *usque ad* in æterno igne præparata ultione peribunt.

Descenderuntque. (Aug., *quæst.* 29.) Alia littera, etc., *usque ad* tanquam carceribus inferi puniendos reservari.

VERS. 37.—*Præcipe Eleazaro.* (Id., *quæst.* 30.) Alia littera, etc., *usque ad* quia per eos exemplum datum est cæteris, quid timerent.

Tollat thuribula. (Orig., *hom.* 9 in *Num.*) Core figuram tenet eorum qui contra ecclesiasticam fidem et doctrinam veritatis insurgunt, etc., *usque ad* : sanctificata enim sunt et Domino oblata.

(Id.) Potest et alio modo intelligi, etc., *usque ad* non enim tam magnifice in eis virtus animi claruisset, nisi rellquorum ignaviæ formido patuisset.

VERS. 38.—*Eo quod.* (Aug., *quæst.* 39 in *Num.*) Circumpositionem vero altari, etc., *usque ad* qui minus diligenter intendunt, eodem facta ordine quo narrantur.

VERS. 39.—*Tulit.* (Orig., *hom.* 9 in *Num.*) Apud Deum nihil est otiosum, etc., *usque ad* cum universorum cineribus disperirent?

VERS. 40.—*Sicut passus est.* (Id.) Posteris quoque datur exemplum, ne quis præsumptione superbi spiritus non sibi a Deo datum munus pontificatus invaderet; sed illi cedat quem non ambitio humana, non favor corruptus, nec largitio damnanda ascriberit.

VERS. 43.—*Moses et Aaron.* (Id.) In Sodomis quidem, etc., *usque ad* per quos interitum possumus evadere.

Operuit nubes. (Id.) Non enim legimus antea quod obtexerit nubes tabernaculum, etc., *usque ad* et pericula maris ac fluminum, etc. (*II Cor.* xi).

VERS. 41.—*Recedite.* (Id.) Jubentur ergo Moses et Aaron, etc., *usque ad* sunt enim mortui qui in ignem æternum mittuntur, vivi autem qui mittuntur ad regnum.

VERS. 48.—*Et stans inter.* (GREG.) Aaron, ut iram Dei placaret, thuribulum sumpsit atque inter viventes et mortuos stetit, quia sacerdotis est negotium Deo orationem fundere, et pro justis ne cadant et pro peccatoribus ut resurgant, unde: *In tret oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo (Psal. LXXXVII).*

(*Isid.*) Aaron thuribulum accipiens occurrit quassationi, et stans in medio vivorum et mortuorum, lethalem plagam objectu suo quasi quidam murus excludit. Iste sacerdos Christus qui ruinam mortis in mundo aspiciens occurrit a summo cælo, venitque obvius quasi gigas ad currendam viam, stetitque inter vivos et mortuos, quia natus et mortuus est, sicque thuribulum passionis accipiens, et in odorem suavitatis prætendens, suspendit ignis æterni perniciem, et inimicam pertulit mortem.

Et plaga cessavit. (Orig.) Alia littera, etc., *usque ad* luteus enim et terrenus sensus non capit mysteria

Dicitur etiam corpus nostrum vas fictile vel littera legis, in eo quod Apostolus ait: *Habentes thesaurum istum in vasis fictilibus (II Cor. iv)*: quia in corpore positus thesaurum gratiæ per Spiritum sanctum Dominus largitur; et in sermonibus legis qui contemnuntur, quia nulla arte grammatica expositi videntur, reconditus sit thesaurus sapientiæ et scientiæ Dei.

CAPUT XVII.

VERS. 1.—*A cunctis principibus.* Omnis princeps habet virgam, quia sine ea populum regere non potest. Unde Paulus, quia princeps populi erat, dicebat. *Quid vultis, in virga veniam ad vos, an in charitate? (I Cor. iv.)*

B (Orig.) Omnes principes tribuum necesse est ut habeant virgas, etc., *usque ad* et cum nucibus sacerdotium pomorum copiam invenisse.

VERS. 5.—*Germinabit virga.* (Orig., *ubi supra.*) Unum fructum promisit Deus in virga et dedit plura; etc., *usque ad* sed quæ in sola sapientia continentur.

VERS. 8.—*Invenit germinasse virgam,* etc. (Orig., *ubi supra.*) Cum sacerdotium Aaron, etc., *usque ad*, sed nostra adhuc corpora usque in finem mundi differunt a gloria resurrectionis.

(Id.) Virga arida germinat, etc., *usque ad* corporis in resurrectione germinat.

Virgam, (GREG., lib. iv *Moral.*, cap. 29.) Carnem Christi, quæ de radice Jesse saccisa et mortificata, etc., *usque ad* corona martyrum, gratia continentium.

C *Turgentibus,* etc. (Orig.) Hæc vero ratione, etc., *usque ad* sed secundum Scripturam in mille generationes.

(Orig., *ubi supra.*) Possumus etiam sic intelligere eorum, etc., *usque ad* qui sunt charitas, gaudium, pax et cætera virtutes (*Gal.* v).

CAPUT XVIII.

(RAB., in *Num.*, tom. II.) VERS. 1.—*Tu et Filii,* etc. Alia littera, etc., *usque ad* et pertinere dicit ad sacerdotem.

(Orig. *hom.* 10 in *Num.*) Alia littera, etc., *usque ad* remissionem peccatorum significari.

(Id.) Jesus pontifex noster, etc., *usque ad* scit nos Deus idoneos non esse martyrio.

D (Id.) Quærendum est quomodo aliqui sancti dicantur, etc., *usque ad* sanctus enim est, qui peccatum suum per pontificem curat.

VERS. 7.—*Tu autem et filii.* (Id., *hom.* 16.) Alia littera, etc., *usque ad* quæ si bene excolamus fructum vitæ afferent nobis.

Tu autem et filii tui. Allegorice. Perfectiores scilicet in Ecclesia, sancti doctores, quorum officium est sacramenta divina manibus contrectare, vasa sancta, id est Scripturæ mystica verba ventilare et ad intellectum perducere (*II Par.* xxvi). Cætera autem turba meditetur diligenter quæ capere potest, et quæ magistrorum discretio jubet.

Si quis externus, etc. Non de tribu Levi. Ozias

enim de tribu Juda, quia usurpavit sacerdotium, lepra percussus est.

VERS. 8. — *Locutus est Dominus, etc.* (RAB., in Num., tom. II.) Alia littera, etc., usque ad qui cum semper comedatur semper permanet, imo augetur.

Primitiarum. Primitiæ litterales consumuntur, spirituales custodiuntur. Quanto enim verbum Dei amplius sumpseris, tanto abundabit.

Omnia quæ sanctificantur a filiis Israel. (ORIG., hom. 11.) Alia littera, etc., usque ad non sanctificatur, nec inter primitias recipitur.

(ORIG.) Videtur autem secundum litteram proselytos excludere, etc., usque ad qui faciunt patres in Ecclesiam introire.

(Ib.) Ter etiam in anno apparere jubetur omne masculinum, non femininum (Exod. XIII).

A filiis, non a filiabus. Non enim otiose alibi nominat cum filiis etiam filias, alibi filiarum non facit mentionem. Quæ tamen specialiter non ad sexum, sed ad discretionem animarum referenda sunt.

(Ib.) Difficile invenies sanctos, quibus Deus eximium præbeat testimonium filias genuisse, Abraham et Isaac non genuerunt filias. Solus Jacob unam filiam genuit, et ipsa fratribus et parentibus opprobrium fuit, et vindictæ furorem fratribus incitavit.

VERS. 9. — *Et hoc sit vobis ex his quæ sanctificantur sanctis de sacrificiis, etc.* (Ib.) Spiritus sanctus ita sanctus est, etc., usque ad tertio autem loco ex hoc fructu diligere debeo etiam inimicos meos.

(Ib., hom. 11.) Primitias omnium frugum sacerdotibus lex mandat offerri, etc., usque ad invenies apud Moysen legis titulo signari.

(Ib.) Ubi vero dicit: *Non occides, Non adulterabis*, et hujusmodi, legis titulum non præmisit. Hæc enim mandata sunt, et ideo non exinaniuntur apud discipulos Evangelii, sed implentur. Non enim mandatum, sed lux umbram habere futurorum dicitur bonorum

(Ib.) Notandum vero quod lex dupliciter dicitur. Generaliter enim omnia hæc, mandatum, justificationes, præcepta, testimonia, judicia lex dicuntur. Specialiter autem aliqua pars eorum quæ in lege scripta sunt, ut supra dicta. Generaliter vero lex significatur, cum dicitur: *Non veni solvere legem, sed adimplere* (Matth. v). Et alibi: *Plenitudo legis est dilectio* (Rom. XIII). Omnia enim quæ in lege scripta sunt legem nominavit.

(Ib.) Alibi quoque: *Iuste, inquit, sectare quod iustum est* (Deut. XVI). Et quid opus est etiam in his allegoriam quærere, cum ædificet littera?

(Ib.) Quæro quoque si aliqua, etc., usque ad adjecit tamen Apostolus: *Hæc autem sunt allegorica* (Gal. IV).

Omnis oblatio, etc. (Ib.) Est autem sapientis scribæ et docti de regno Dei, ut sciat de his thesauris proferre nova et vetera, et quomodo penitus litteram occidentem abjiciat et spiritum vivificantem requirat (Matth. XIII; I Cor. III), aut confirmet utilem et necessariam litteræ doctrinam, aut manente hi-

istoria etiam mysticum sensum introducat, sicut in præsentī loco.

(Ib.) Utile est enim sacerdotibus Evangelii offerre primitias, etc., usque ad discipulis autem dicitur: *Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio* (Matth. v).

(Ib.) Christus nos redemit de maledicto legis, non de maledicto mandati vel testimonii, vel iudiciorum, ne scilicet subjecti essemus circumcisioni carnis et sabbatorum observationi, et hujusmodi quæ continentur in lege, non in mandatis (Galat. III). Abundat ergo iustitia nostra, plus quam scribarum et Pharisæorum (Matth. v); et illi de fructibus terræ gustare non audent, priusquam primitias sacerdotibus offerant, et Levitis decimas separent: ego autem nihil horum faciens, fructibus terræ ita abutar, ut sacerdos et Levita et Dei altare non sentiat.

(Ib.) Petrus quoque et Paulus, etc., usque ad et singularum Ecclesiarum eligit et offert primitias.

(Ib.) Quisquis etiam doctor, quia docet, prædicat et instruit auditores, agrum Ecclesiæ suæ, id est, credentium corda videtur excolere. Habet quoque culturæ suæ fructum, et in fructu electum aliquem et præcipuum, quem quasi primitias offerat, et alium pro primogenitis, alium pro decimis.

(Ib.) Habet forte aliquis primogenitos et inferiores, quos neque pro primitiis, neque pro primogenitiis, sed pro decimis possit offerre.

VERS. II. — *Iure perpetuo.* Quomodo potest æternum esse quod visibile est? *Quæ enim videntur temporalia sunt* (I Cor. v), primitiæ autem quæ offeruntur Aaron, visibiles sunt; circumcisionem quoque et azyma et pascha visibile, necesse est æternum non esse, sed temporale. Invisibilis ergo circumcisio, quæ in occulto est, æterna est, et azyma sinceritatis et veritatis (Rom. II). Sic et hæc ei, qui non in manifesto, sed in occulto Judæus, qui spiritu, non littera legem custodit, secundum interiorem hominem legitima æterna dicuntur (II Cor. IV).

VERS. 12. — *Omnem medullam, etc.* (ORIG.) Ostendimus mandatum de primitiis frugum, etc., usque ad unde per angelum videtur quasi primitiæ Deo oblatus.

Christus est primitiæ primitiarum. Cornelius primitiæ gentium. Alii primitiæ Ecclesiarum, sicut quidam primitiæ Asiæ, alii Achaïæ.

(ORIG.) Aderit unusquisque angelorum, etc., usque ad quæ non angeli vel principis, sed Dei portio est.

(Ib.) Offerunt ergo angeli ex nobis primitias, etc., usque ad ut quærant quæ sursum sunt, non quæ super terram.

(Ib.) Offerunt angeli primitias, etc., usque ad alius princeps multorum esse ponitur, alius principatui subjectus.

(Ib.) Agri angelorum corda nostra sunt, quisque eorum ex agro quem colit offert primitias Domino.

(Ib.) Sicut Christus Rex regum, etc., usque ad sufficeret nobis hæc gratia.

VERS. 13. — *Universa frugum.* (Aug., quæst. 32 in

Num.) Primogenita omnia, etc., usque ad quæ A primitus sumebantur.

VERS. 15. — *Quidquid primum.* (ORIG.) Possunt forte illi primogeniti dici, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, vel etiam martyres; primitia quoque Ecclesiæ possunt dici virgines (*Apoc. 14*); decimæ vero, qui post conjugium continentes sunt.

Omne. (RAB.) In utroque testamento ministris altaris oblationes et decimæ ad necessaria tribuuntur, ne terrenis possessionibus audeant inhiare, nec lucrum de ministerio quærere: unde, *Gratis accepistis, gratis date. Nolite possidere aurum neque argentum, neque pecuniam* (*Matth. x*).

Mystice autem decimæ observantiam legis significant, vel sinceritatem integritatis fidei, vel perfectionem boni operis, quæ maxime habere debent qui ministerio divino se exhibent. In denario enim numero creaturæ et creatoris cognitio comprehenditur, quia septenarius respicit ad humanam naturam, tribus scilicet vim animæ ostendentibus; unde, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota fortitudine tua* (*Deut. vi*). Corpus autem ex quatuor constat elementis. Septenarium autem, si ternario numero fidem et confessionem Trinitatis exprimentem adjunxeris, denarium complebis.

VERS. 19. — *Pactum salis.* (RAB.) Pactum salis nominat oblationum universitatem, quæ ad ministerium vel ad jus sacerdotum pertinet, unde in Levitico: *Quidquid obtuleris sacrificii sale condies, etc.* (*Levit. 11*).

Mystice ostenditur sapientiam convenire sacerdotibus et prædicatoribus divinæ legis, non sæcularem, sed apostolicam, de qua Paulus dicit: *Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientiam non hujus sæculi* (*I Cor. 11*). De qua apostolis dicitur: *Vos estis sal terræ* (*Matth. v*). Sicut enim omnis cibus sale conditur, sic omnis sermo apostolica sapientia. Aaron ergo et filii ejus pactum est salis sempiternum, quia non solum episcopis necessaria est sapientia, sed etiam presbyteris, diaconis et omnibus ordinibus: et hoc coram Deo, id est, ut pura et simplex sine versutia, et malitia Deo placeat. *Sapientia enim hujus mundi inimica est Deo* (*Rom. VIII*).

CAPUT XIX.

VERS. 1. — *Locutusque est Dominus.* (AUG., quæst. 53 in *Num.*) Alia littera, etc., usque ad et observationes legis profanabat.

(RAB.) Per masculinum fortitudo, per feminam infirmitas significatur: per vaccam ergo infirmitas Dominicæ incarnationis ad sacrificium assumpta figuratur. *Mortuus est enim Christus ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei* (*II Cor. ult.*).

Vaccam rufam, rubram scilicet sanguine passionis, unde: *Dilectus meus candidus et rubicundus* (*Cant. v*): candidus scilicet ex divinitate, rubicundus ex sanguine, candidus etiam per justitiam vitæ.

(GREG., lib. VI *Moral.*, tom. I.) Vaccam rufam

mactamus, cum carnem a lascivia voluptatis extinguimus: quam cum hyssopo, ligno cedrino et cocco offerimus; quia cum maceratione corporis sacrificium fidei spei et charitatis adolemus.

VERS. 2. — *Nulla sit macula.* (AUG., quæst. 33.) Sine vitio. Hanc enim carnem cæteræ hostiæ significabant, etc., usque ad quæ non habuit in se vitium?

Nec portaverit. Omnis qui peccat, servus est peccati: quia ergo Christus nunquam peccavit, jugum non portavit.

AUG.) Alia littera. *Et non est super eam superpositum jugum*, etc. Non enim subjugata est iniquitati, cui subjugatos inveniens liberavit, et vincula eorum dirupit. Unde: *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis*, etc. Super illius enim carnem non est positum jugum, qui potestatem habuit ponendi animam suam, et iterum sumendi eam.

VERS. 3. — *Tradetisque.* Vacca ad immolandum sacerdoti traditur, quia Dominus incarnatus pro redemptione nostra sacrificium semetipsum fecit, datus manibus Judaici populi.

(AUG.) Alia littera. *Et dabis eam ad Eleazarum sacerdotem*, etc. Cur non ad Aaron? Forte præfiguratum est, non ad tempus quod tunc erat, sed ad posteros hujus sacerdotii, passionem Domini perenturam.

Qui ejectionem extra castra. (ID.) Quia extra portam passus est Christus, ut nos a conversatione præsentis vitæ quasi a civitate educeret (*Heb. XIII*).

(ID.) *Et ejectionem eam extra castra.* Sic ejectionem est Dominus passurus extra civitatem (*Joan. XIX*).

(ID.) *In locum mundum*, quia non habuit causam malam: *Et occidit eam in conspectu ejus*, sic occisa est caro Christi in conspectu eorum qui futuri erant in novo testamento Domini sacerdotes.

Immolabit. (ISID.) Vaccam rufam (cujus cinis est expiatio populi) immolare non poterit, nisi qui terrena opera non fecerit, jugumque delicti non traxerit, et vinculis peccatorum ligatus non fuerit.

In conspectu omnium. (RAB.) Quia Christus in conspectu omnium quasi extinctus est: in conspectu Patris immolatus, quia quod ante oculos hominum pœna, hoc ante oculos Patris sacrificium fuit.

VERS. 4. — *Et tingens digitum in sanguine ejus.*

(AUG.) Alia littera. *Et accipiet Eleazar sanguinem ejus, et asperget contra faciem testimonii a sanguine ejus septies.* Quia Christus secundum Scripturas fudit sanguinem in remissionem peccatorum, ideo contra faciem tabernaculi testimonii, quia non aliter declaratum est, quam fuerat divino testimonio prænuntiatum. Et ideo septies, quia ipse numerus ad emundationem pertinet spiritalem.

(RAB.) In digito discretio operationis signatur: in sanguine vaccæ digitum tingere est in passione Domini nostra opera consecrari, ut passionem ejus, quam cognoscimus, imitemur: *Passus est enim nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus* (*I Petr. 11*).

(*Ib.*) Eleazar sacerdos immolat, et in sanguine digitum tingit, quia plebs Judæa ex reproborum parte humilitatem Domini usque ad passionem persecuta est. In electis vero operationem humilitatis ejus imitata.

Asperget contra fores tabernaculi. Tabernaculum synagogam significat. Qui ergo tinxerit digitum, contra fores tabernaculi aspergat, id est, quisquis passionis ejus vias imitatur, synagogæ non credenti et resistenti per exempla bona et prædicationem rectam signum bene vivendi præbeat.

(*Ib.*) *Asperget*, id est, resistenti plebi per prædicationem rectam et opera, passionis Christi exempla monstrabit.

Septem vicibus. Quia septem sunt dona Spiritus sancti, quæ per Christi sanguinem super Ecclesiæ populos distribuuntur, in quo ab omni delicto purgantur.

(*GREG., lib. VI Moral., cap. 27.*) *Septem vicibus*, etc. In septenario perfectio significatur vel accipitur, unde et septem diebus universum tempus impletur, et Spiritus sanctus septiformis vocatur. Septem ergo vicibus in sanguine digitum intingere est perfecta operatione mysterium passionis imitari. Et septem vicibus contra synagogam aspergere est perfecta prædicatione passionem infidelibus nuntiare.

VERS. 5. — Comburentque eum cunctis videntibus. (*Ib.*) Per pellem et carnem et sanguinem et fimum, sacrificia in veteri testamento habita, quæ infirmitatem Domini nuntiabant, significantur. Quia omnia postmodum spiritaliter a patribus intellecta juxta exterius mysterium stercora sunt vocata, unde Paulus: *Omnia arbitratur ut stercora* (*Philip. III*), quæ flammæ traduntur. Quamvis enim primum carnaliter sint exhibitæ, postmodum per Spiritum sanctum intelligentiæ igne consumpta sunt.

(*Aug.*) *Et cremabunt eam in conspectu ejus.* Puto quia crematio ad signum pertinet resurrectionis. Natura enim est ignis ut in superna moveatur, et in ipsum convertatur quod crematur. Nam et ipsum cremare de Græco in Latinum ductum verbum est a suspensione. Quod vero additum est in conspectu ejus, id est, in conspectu sacerdotis, significare videtur, quia illis apparuit resurrectio Christi, qui futuri erant regale sacerdotium.

Tam pelle et carnibus ejus, etc. (*Ib.*) Quod vero sequitur: *pellis ejus et carnes et sanguis ejus cum stercore ejus comburentur*: id expositum est quomodo cremabitur, et significatum est quod non solum substantia mortalis corporis Christi, quæ commemoratione pellis et carnis et sanguinis intimata est, sed etiam contumelia et abjectio plebis quæ in stercore significaretur, converteretur in gloriam quam combustionis flamma significat.

(*RAB.*) Per pellem et carnem exterior Christi operatio significatur: per sanguinem subtilis et interna virtus exteriora facta vivificans; per fimum lassitudo, sitis, esuries, et timor mortis, et quæcunque ex humanitate pati voluit. Quidquid enim

defectu mortalitatis habuit, quasi fimum in eo abjiciendum fuit; quæ omnia igni cremanda sunt, id est, juxta veritatem Spiritus sancti intelligenda, ut quæ ab eo corporaliter gesta sunt per incorporeum divinitatis Spiritum disposita sentiantur.

VERS. 6. — Lignum quoque cedrinum, et hyssopum, coccumque bis tinctum.

(*APOLLI.*) De morte igitur sacrorum cecinit vates: *Asperges me, Domine, hyssopo et mundabor, lavabis me, etc.* (*Psal. L*), et cui patefactum erat tale mysterium expiationis, quæ per sanguinem Christi futura erat, proposuit: *Incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.*

(*RAB.*) Cedrus lignum altum et imputribile est. Hyssopus herba valde humilis, quæ tamen inflationem amovet pulmonis. Per cedrum ergo altam, perseverans contemplatio; per hyssopum mansueti cordis humilitas signatur. Qui enim contemplatione ad superna tollitur, per humilitatis compassionem debet condescendere inferioribus, nec se ex eo quod habet erigat, sed his, qui illud non habent, prædicando libenter impendat.

(*Aug.*) Alia littera, etc., usque ad ut cum illo sit abscondita vita nostra.

(*RAB.*) Potest intelligi per cedrum spes, etc., usque ad sola in nobis charitas ad ultimum multiplicatur.

(*GREG., Moral. lib. VI, cap. 17.*) Mittatur in flammam, usque ad ut in ipsa discat opera recta quæ faciat.

Hyssopum (*ISID.*) Baptismum, quia hyssopo tincto sanguine agni spargebantur (*Exod. XII*).

Coccumque bis tinctum. (*Ib.*) Coccus bis tinctus, sanguis Christi quo mente et corpore abluimur. Hæc tria purgant peccata, cedrus, id est fides crucis; hyssopus, baptismus vel martyrium; coccus, sanguinis Dominici sacramentum.

(*RAB.*) In cocco bis tincto virtus charitatis exprimitur, quæ flamma sancti amoris succensa, duobus præceptis exhiberi jubetur, dilectione scilicet Dei et proximi. Bis tinctus ergo coccus est charitas duplici præcepto formata, ut sic diligatur Deus ne deseratur proximus, et sic proximus, ne contemnatur Deus.

Sacerdos. (*Ib.*) Omnes qui in Christo credimus sacerdotes sumus, unde: *Vos autem estis genus electum, regale sacerdotium, etc.* (*I Petr. II*). Alta ergo quæ per contemplationem sentimus, et quod ex mansuetudine humilitatis agimus, quod per ignem charitatis exhibemus, passionis Christi sanguine tingere debemus, ut omne quod in nobis est, illum imitetur a quo est, quia extra imitationem passionis non tam virtus quam vitium est.

(*Ib.*) Potest iste sacerdos, qui vaccæ carnes, pellem, sanguinem, fimumque comburit, ordinem Judaici sacerdotii cum plebe supposita in necem Domini consentientis significare, unde sequitur: *Et tunc demum lotis vestibus et corpore suo.*

VERS. 7. — Et tunc demum lotis vestibus. (*Ib.*)

Potest intelligi, etc., usque ad recte, *Colliget autem A* arbitror per prophetam : *In tribus et quatuor iniquitatibus non adversabor.*

(Aug.) Lavabit vestimenta sua sacerdos, etc., usque ad resurrectionem eam velut cremationi mandantes.

VERS. 8. — *Usque ad vesperam.* (Id.) Ad vesperam sacerdos intrat, quia infidelis populus, qui usque ad vesperam, id est, finem mundi, extra mandata vitæ, velut extra castra positus est, pravis operibus commaculatus, aqua baptismi et poenitentia lotus ad cognitionem in fine mundi quasi in castra revertitur.

VERS. 9. — *Colliget autem.* (Aug.) Et congregabit homo, etc., usque ad quia extra celebrationem Judaicæ consuetudinis evangelicus honor claruit.

(GREG., lib. VI *Moral.*, cap. 17.) Vaccam sacerdos **B** comburit, cineres vir mundus colligit, quia infirmitatem Domini Judæus mactavit, subtilia ejus mysteria Gentilis intelligit. Mundi sunt qui passionem Christi gentibus prædicant.

Effundet eos. Quia Gentilis sacramenta quæ agnovit, prædicare non cessat, sed nescientibus manifestat.

(RAB.) Vir mundus in loco purissimo vacæ cineres fundit, dum quilibet doctus ex gentilitate assumptus, munda per humilitatem gentilium corda requirit, et mysteria eis Redemptoris tradere non desistit. Quod cum agitur, fides gentium multiplicatur, divina virtus agnoscitur, disciplina præceptorum tenetur. Unde subdit, *ut sint multitudini filiorum Israel in custodiam* : Israel enim interpretatur vir **C** videns Deum; et bene conversa Gentilitas Israel dicitur, quæ Deum jam fide contemplantur.

Extra castra. Quia omnis Gentilitas extra legem, extra sacrificium, extra synagogam.

Purissimo. Quia pravis ac pollutis mentibus non sunt secreta Dominicæ incarnationis tradenda, sed his qui ad fidem venientes cor mundaverunt.

Multitudini filiorum (Aug., ubi supra.) Alia littera etc., usque ad ut ablutus etiam extrinsecus lavaret quodammodo vestimenta sua.

In custodiam. Quia subtiliora sacramenta mundi Gentilium cordibus tradita in mentis munitionem vertuntur. Quia dum secreta et subtilia operationis illius per imitationem attendimus, per hoc nobis immunditiam providemus, propter operationem, in **D** custodiam nostram flant cineres, propter baptismum vero in aquam aspersionis. Tunc cineres in nostram custodiam provide custodimus, cum Redemptorem nostrum pro iniquitatibus nostris passum consideramus sollicite. Perpendimus enim quid retribuatur bonis, qui voluit mori pro malis, quid ad justitiam fidei adducti ejus gratiæ debeamus, qui in iniquitate positi intercessionem mortis ejus accepimus.

VERS. 10. — *Habebunt hoc.* (Aug., quæst. 33.) Alia littera, etc., usque ad quod significat vespera.

VERS. 11. — *Qui tetigerit ea.* (Aug.) *Qui tetigerit morticinum,* etc. Incipit dicere quomodo immundi facti homines, etc., usque ad secundum hoc dictum

VERS. 12. — *Si die tertio,* etc. (Id.) Si autem purificatus non fuerit die tertio, etc., usque ad adhuc, id est, etiam post mortem.

VERS. 13. — *Polluet tabernaculum,* quantum in se est, secundum illud : *Spiritum nolite extinguere* (I *Thess.* v), cum exstingui ille non possit. Nam si ex hoc tabernaculum immundum factum vellet intelligi, mundari juberet.

VERS. 15. — *Vas quod,* etc. (RAB.) Tegmen operculi vel ligatura, est censura disciplinæ, qua quisque non premitur, quasi vas immundum pollutumque reprobatum. Quasi enim vas sine operculo vel ligatura pollutum, qui per studium ostentationis patens nullo velamine taciturnitatis operitur.

VERS. 16. — (Aug., quæst. 34.) *Si quis in agro.* Alia littera, etc., usque ad id est vulnere preceptum aut mortuum sine vulnere.

VERS. 19. — *Lavabit et se,* etc. (Id.) Alia littera, etc., usque ad immunda erit usque ad vesperam.

CAPUT XX.

VERS. . — *Veneruntque filii,* etc. (Isid., in *Num.*, tom. V.) Tricesima tertia mansio est in deserto Sin : hæc est Cades. Sin autem interpretatur sancta, per antiphrasin : sicut dicitur lucus eum minime luceat ; vel bellum, cum sit horridum. In hac mansionem Maria moritur et sepelitur, quæ significat prophetiam mortuam, sicut Moyses et Aaron legis et sacerdotii finem, qui non valent ad terram promissionis pervenire, nec populum de solitudine hujus mundi educere, quod facit solus Jesus, id est, Salvator Dei filius.

Percutiens virga. (Aug., quæst. 35.) Quia de petra aqua educta est, etc., usque ad duo enim ligna sunt crux.

VERS. 12. — *Quia non credidistis.* (Isid., in *Num.*) Hic Moyses Dominum offendit, etc., usque ad *Christus Dei virtus et Dei sapientia est.*

VERS. 13. — *Hæc est aqua contradictionis, ubi jurgati filii,* etc. (Aug.) Quod de aqua illa dictum est, etc., usque ad de ipso enim dicitur : *In signum cui contradicetur,* etc. (Luc. 11).

VERS. 22. — *In montem Her,* qui est in finibus. (RAB.) Tricesima quarta mansio est, etc., usque ad ad paradisum ascensus.

VERS. 30. *Omnia autem multitudo.* (BED.) Aaron plangitur, Jesus non plangitur, quia in lege descensus ad inferum, in Evangelio ad paradisum transmigrationis. Flevit populus triginta diebus, quia ante legem et sub lege et sub gratia synagoga non recipit spirituale gaudium, sed super occidentem litteram mœsta incumbit.

CAPUT XXI.

VERS. 4. — *Quod cum audisset.* Audivit Chananaeus quod venisset Israel in locum exploratorum, ubi quondam offendit populus, inivit praelium, et capti-

vum duxit Israel. Rursumque in eodem loco pugnatur, ex voto victor vincitur, victi superant. In quo intelligitur, ut cum nos Dei auxilio destitutos invaserint hostes et captivaverint, non desperemus: potest enim fieri ut vincamus ubi victi sumus.

VERS. 3. — *Anathema.* (AUG., *quæst.* 40 in *Num.*) Alia littera etc., usque ad idem est quod devoveo, detestor.

VERS. 4. — *Profecti sunt,* etc. (HIERON., *epist. ad Fabiolam.*) Tricesima quinta mansio, etc., usque ad ore autem confessio ad salutem (*Rom.* x).

VERS. 8. — *Fac serpentem* (ISID. in *Num.*, tom. V.) Morsus serpentum exaltato et inspecto æneo serpente sanabantur, etc., usque ad vivit per Divinitatem quasi æneus.

VERS. 10. — *Profectique filii Israel castrametati,* etc. Tricesima septima mansio est in Oboth, quæ vertitur in magos vel pythones. Quia post imaginem Dei, quæ in cordis ratione monstratur, et confessione fidei, quæ ore profertur, consurgunt serpentes et maleficæ artes; nos autem omni custodia servantes cor nostrum, obturemus aures, ne audiamus voces incantantium et carmina sirenarum.

VERS. 11. — *Unde egressi.* (HIERON., *ubi supra.*) In Jeabarim, etc., usque ad hoc autem eorum proprie est qui solis justitiæ ortum considerant.

VERS. 12. — *Venerunt ad torrentem Zareth,* etc. (RAB.) Tricesima nona mansio fuit in Dibongad, etc., usque ad sed propositam nobis solitudinem timeamus.

VERS. 14. — *In libro bellorum.* (AUG., *quæst.* 42.) Non dixit in quo libro scriptum sit, etc., usque ad scriberetur in aliquo eorum libro bellum Domini.

VERS. 16. — *Ex eo loco,* etc. (ORIG., *hom.* 12 in *Num.*) Quid est quod magnopere præcipit Dominus, etc., usque ad quia una est substantia et natura Trinitatis.

(*Id.*, *ibid.*) Possunt et illi putei videri, etc., usque ad et terram removit, quam injecerant Philistæi.

Notandum autem quia, dum viveret Abraham, non sunt ausi Philistæi replere puteos aut injicere terram, sed eo mortuo invaluerunt et insidiati sunt puteis ejus, sed reparantur per Isaac. Puer quoque Abrahæ ad puteos invenit Rebeccam, quæ interpretatur Patientia: hæc efficitur uxor Isaac, sed apud puteos (*Gen.* xxiv, xxix); similiter Jacob cum ad Mesopotamiam venit habens præceptum patris, ne alienigenam duceret uxorem, apud puteos invenit Rachel; et Moyses Sephoram (*Exod.* ii). Si ergo intellexisti quæ et quales sint sanctorum uxores, si vis patientiam in conjugium sumere, vel sapientiam et alias animi virtutes, et dicere quod de sapientia dictum est: *Hanc quæsi mihi ducere uxorem* (*Sap.* viii), esto assidue circa puteos istos, et ibi reperies hujusmodi conjugem, quia apud viventis verbi fluentia certum est habitare virtutes. Sunt ergo multi putei intra animam, et alii plurimi in singulis Scripturarum sermonibus et sensibus: est tamen hic eminentior quem foderunt, non quicumque homines, sed

A principes, et horum sublimiores, quos appellavit reges. Ideo in hymnis canitur Deo apud hunc puteum, et scriptum est quoniam hic est puteus super quo locutus est Dominus Moysi: *Congrega populum et dabo ei aquam de puteo.*

Congrega populum et dabo. Lex convocat te ad puteum, Christum, scilicet Dei Filium, propria quidem substantia subsistentem, uno tamen cum Patre et Spiritu Deitatis fonte nominatum. Ad hunc ergo puteum, id est ad Christi fidem convocat te lex. Inde ipse dicit: quia *Moses de me scripsit* (*Joan.* iv). Vocat autem ut bibamus aquas, et cantemus ei canticum, id est, *corde credamus ad justitiam et ore confiteamur ad salutem* (*Rom.* x).

VERS. 17. — *Ascendat puteus.* (ORIG.) Initiate illi puteum, id est initium omnium ponite puteum, quia ipse est principium et primogenitus omnis creaturæ (*Apoc.* iii).

Vel sic, ut verba dirigantur ex persona Moysi ad populum: Date initium cordi vestro, ut incipiat intelligere quid sit puteus, de quo spirituales aquæ hauriendæ sunt, et reficiendus est populus credentium. Initiate ergo ei, id est Israeli, hunc puteum, ut sensum mysticum si quis ex corde videt, Deum de profundis possit haurire. Ad hunc puteum Moyses, id est lex congregat, ad quem videtur aliquis pervenire, sed nisi per Moysen congregetur non est Deo acceptus. Marcion videtur sibi venisse, et Basilides, et Valentinus: sed quia non venerunt per Moysen, nec acceperunt legem et prophetas, non possunt laudare Deum de fontibus Israel. Non veniunt ergo ad puteum tales, quem foderunt principes (*Gen.* xiv) et excuderunt reges. Est autem vallis salsa in qua sunt putei bituminis: omnis autem hæresis et omne peccatum in valle est, et in valle salsa. Peccatum enim non ascendit sursum, sed semper ad ima et inferiora descendit. Est ergo in valle positus, salsus et amarus omnis hæreticus sensus, et omnis peccati actus. Quid enim dulce, quid suave potest habere peccatum? Si autem veneris ad hæreticam sententiam et amaritudinem peccati, venisti ad puteos bituminis, quod est esca et nutrimentum ignis. Si gustaveris aquam de his puteis, si hæreticum sensum et peccati amaritudinem receperis, fomenta ignis et gehennæ incendia in te præparabis. Talibus dicitur: *Incedite in lumine ignis vestri,* etc. (*Isa.* l.)

VERS. 16. — *Foderunt illum principes et excuderunt reges.* Principes ergo foderunt, reges excuderunt, quod ab excudendo, non excidendo dictum est. Excudi enim dicitur, quod in saxo cæditur vel formatur. Principes ergo tanquam inferiores foderunt, id est quasi in terræ mollitiem altitudinem quamdam demerserunt: hi vero quos reges appellat, quasi fortiores, non solum terræ profundum, sed saxi durtiam penetrant, ut perveniant ad profundiores aquas, et ipsas abyssi venas perscrutentur, scientes judicia Dei esse abyssum multam. Hi sunt apostoli, quorum aliquis dicit: *Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum; Spiritus enim omnia scrutatur etiam alta Dei*

(I Cor. II). Qui ergo per Spiritum sanctum possunt A
alta scrutari et penetrare profunda mysteria putei,
reges esse dicuntur, qui puteum in petra excude-
runt, quia dura et difficilia scientiæ penetrarunt se-
creta. Foderunt ergo puteum istum principes, et ex-
cuderunt reges gentium, id est, Apostoli, qui gentes
congregaverunt ad obediendum fidei, et omnibus
patefecerunt scientiam Christi, in quo sunt omnes
thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi. Impleve-
runt enim mandatum Dei, *docentes omnes gentes, et
baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus
sancti (Math. xxviii)*. Et per hoc excuderunt, id est,
patefecerunt scientiam putei. Hæc quoque quæ in
manibus habemus, nobis puteus est, et omnis Scri-
ptura legis et prophetarum: evangelica quoque et
apostolica simul unus puteus est, quem non possunt B
fodere vel excudere, nisi reges et principes, qui sci-
licet possunt auferre terram et amovere superficiem
litteræ, et de inferiori petra, ubi Christus est, spiri-
tales sensus velut aquam vivam proferre. Reges di-
cuntur, quia peccati regnum expulerunt, et justitiæ
regnum in membris suis posuerunt. Decet enim eum
docere cæteros, qui prius fecerit quæ docet, unde:
*Qui fecerit et docuerit sic homines, magnus vocabitur
in regno cælorum (Math. v)*; magnum autem in re-
gno esse, est regem esse.

VERS. 18. — *Principes*. Possunt iidem vocari prin-
cipes et reges. Vel principes prophetas intelligamus:
ipsi enim sensum et prophetiam de Christo defossam
in profunditate litteræ collocaverunt, ideo de illis
dicitur: *Nisi occulte audieritis, plorabit anima vestra*. C
Et alibi: *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ,
Domine, quam abscondisti timentibus te (Psal. xxx)*.
Reges sunt apostoli qui perscrutantur alta Dei et
Ecclesias regunt, unde et Christus dicitur Rex re-
gum.

Et paraverunt duces. (ORIG.) *Excuderunt*, inquit,
etc., usque ad et verbi Dei arcana perscrutantes.

Profectique sunt. (ORIG.) *Profecti a puteo*, etc.,
usque ad ut affectus noster et fides probetur.

Qui de hoc puteo bibit, ad hoc proficit ut habeat
munera quæ Deo offerat, de quibus in lege dicitur:
Munera mea data mea. (Levit. II). Ex his ergo quæ
Deus dedit, offertur Deo; dedit autem agnitionem
sui, et homo offert ei fidem suam et affectum.

Cum obtulerimus quæ ex nobis sunt, consequimur
quæ ex Deo sunt. Cum enim nostram fidem et af-
fectum obtulerimus, tunc ipse largitur diversa dona
Spiritus sancti, de quo dicitur: *Omnia autem ex Deo
sunt (Rom. xi)*.

VERS. 20. — *In Bamoth*. Bamoth adventus mor-
tis, qua scilicet commorimur, ut convivamus ei, et
mortificamus membra nostra super terram. *Conse-
pulti enim sumus illi per baptismum in morte (Rom. vi)*.
Qui enim ordinem salutariæ viæ tenet, debet per hæc
singulariter agere et post multa ad hunc locum ve-
nire.

(ORIG.) *Et ex Bamoth*, inquit, etc., usque ad imo
profectibus iter animæ paratur ad cælum.

VERS. 21. — *Misit autem*. (ID.) *Mittit Israel legatos
ad regem Amorrhæorum, etc., usque ad congregat
sibi lacus confractos vel contritos*.

Ad Sehon regem. Sehon, qui interpretatur arbor
infructuosa; vel elatus, hic est rex Amorrhæorum,
qui interpretantur in amaritudinem adducetes vel
loquentes. Hic est diabolus elatus et infructuosus,
de quo dicitur: *Venit princeps mundi hujus, et in
me non habet quidquam (Joan. xiv)*. Et alibi: *Ecce
princeps hujus mundi mittetur foras (Joan. xii)*, non
quia creavit mundum, sed quia in mundo peccatores
sunt, et ipse peccati princeps est, secundum quod
dicitur: *Quia omnis mundus in maligno positus es
(Joan. v)*, id est, ipse mundi princeps est.

VERS. 22. — *Via regia*. Quæ dicit: *Ego sum via,
veritas et vita (Joan. xiv)*. De quo dicitur: *Deus, ju-
dicium tuum regi da (Psal. lxxi)*. Hac incedendum est,
et nusquam declinandum, nec in agrum nec in vi-
neam, id est nec ad opera, nec ad sensus diabolicos,
si volumus pacifice transire per mundum. Sed hoc
magis incitat principem mundi quod dicimus nos
nolle manere cum eo, vel morari, vel aliquid ejus
contingere: inde irascitur et movet persecutiones et
pericula, et cruciatus intentat. Inde dicit: *Con-
gregavit Sehon populum suum, etc.*

VERS. 23. — *Exercitu*: principibus scilicet et ju-
dicibus mundi et omnibus nequitiae ministris, qui
semper impugnant populum Dei.

In Jasa. In Jasa, Hebraice *iahtsah יאחצח* quod in-
terpretatur Mandati impletio. Si enim veniamus ad
impletionem mandatorum, superamus superbum et
elatum: mandatum enim complere, est diabolum et
exercitum ejus superare. Nihil enim nobis poterit
nocere, si veniamus in *Jasa*, id est si præcepta Do-
mini nostri Jesu Christi servemus.

VERS. 24. — *In ore gladii*. *Vivus est sermo Dei,
efficax, et penetrabilior omni gladio, etc. (Heb. iv)*.
De quo dicit Apostolus: *Et gladium Spiritus quod
est verbum Dei (Eph. v)*. In hujus ore cadit Sehon,
id est diabolus.

Terra ejus. Omnis terrena regio terra Sehon dici-
tur; sed Christus et Ecclesia ejus in omni terra Se-
hon dominatur.

(RAB.) *Jeboc civitas finisque regni Sehon, etc.,
usque ad vocatum est nomen ejus Israel*.

VERS. 25. — *Tulit ergo*. (AUG., *quæst. 44 in Num.*)
Hic possedit Israel civitates Amorrhæorum, etc.,
usque ad sed declinaverunt ab eis.

Israel. (ORIG., *hom. 13 in Num.*) Qui in Christo
Israel est, etc., usque ad et vult ut accendatur.

(ISID.) In tricesima nona mansione, etc., usque ad
et intellecta fortiter superatur.

VERS. 26. — *Sehon regis*. Sehon, id est loquentis:
qui enim sub diabolo agunt, tantum loqui norunt,
sed inania loquuntur, ut pote astrologi aliqui et phi-
losophi; fidelium autem regnum, quod a Deo est, non
in sermone, sed in virtute Dei (I Cor. iv).

Moab. (RAB.) Moab qui interpretatur, etc., usque
ad corruunt et consumuntur.

VERS. 27. — *Idcirco dicitur.* (ORIG., ubi supra.) Alia littera, etc., usque ad non Amorrhæorum, sed filiorum Israel.

VERS. 28. — *Væ tibi, Moab.* (RAB.) Chamos interpretatur, etc., usque ad contra quas dicitur: *Ne iradas bestias animas contentes tibi* (Psal. LXXIII).

VERS. 32. — *Jaser*, id est fortitudinem eorum. Fortissima scilicet hæreticorum dogmata dialectica arte constructa. *Et possederunt.* Ab errore convertendo et præcepta Domini docendo, ut de eorum correctione et profectu eulestem sibi patriam acquirerent.

VERS. 33. — *Og rex Basan.* (ORIG.) Ad Og regem Basan, etc., usque ad in nullo enith potest honestum esse quod turpe est.

CAPUT XXII.

VERS. 2. — *Videns autem.* (AUG., quæst. 46.) Quod dicit Scriptura, etc., non vero una gens erat; sed duæ vicinæ.

VERS. 5. — *Misit ergo nuntios ad Balaam filium Beor.* (ORIG., Hom. 13.) Bellum tibi imminet, rex Balac, etc., usque ad mittit ergo rex ad eum dicens: *Veni nunc, et maledic mihi populum hunc*, etc.

VERS. 6. — *Si quo modo possim.* Videtur non ex integro confidere in Balaam fama virtutum quæ in populo Dei factæ sunt perterritus.

Novi enim quod benedictus sit. (ORIG.) Non credo eum scire quod quibuscumque benedixisset Balaam, benedicti essent, sed adlandi gratia hæc dicere, ut artem ejus extollens promptiorem sibi faceret. Ars enim magica nescit benedicere, nec dæmones scit benedicere Isaac, et Jacob, et omnès sancti: impiorum nullus benedicere novit.

VERS. 7. — *Divinationis pretium.* Alii: *Divinaculi in artibus*, quas curiositas humana composuit. Sunt quædam quæ Scriptura divinacula nominavit. Gentilis autem consuetudo vel tripodas vel cortinas, vel hujusmodi vocabulis appellat, quæ quasi ad hoc consecrata, moveri ab eis et contractari solent. Sed divina Scriptura Ephod vernaculo sermone nominat in prophetis, quod tradunt esse indumentum prophetantium (*I Reg. xxx*). Aliud tamen in divina Scriptura propheta, aliud divinatio. Ait enim: *Non erit auguratio in Jacob, neque divinatio in Israel.* Abdicatur ergo penitus divinatio, opere enim et ministerio dæmonum impletur. Igitur Balaam acceptis divinaculis, cum solerent ad se dæmones venire, fugatos videt et Deum adesse: quem ideo dicit se interrogare, quia consuetos sibi apparere non videt. Venit ergo Deus ad Balaam, non quia sit dignus, sed ut fugentur illi qui ad maledicendum et malefaciendum adesse consueverant: hinc enim providebat Deus populo suo.

VERS. 8. — *Venit Deus*, etc. Non dicitur utrum in somnis hoc factum sit, quamvis per noctem factum esse constet. Postea enim dicit Scriptura: *Exsurgens Balaam mane*, etc.

Nemo glorietur, si sibi Deus loquitur. Novit enim

quomodo loquendum sit cum talibus, cum loquatur etiam cum reprobis: qui et cum per angelos loquitur, ipse loquitur.

(ORIG., Hom. 13.) *Venit Deus, et ait ad eam*, etc. Potest objici: Licet invocet Balaam dæmones, etc., usque ad et ad magnæ fidei argumentum parvum puerum quasi magnum regem venerati sunt.

VERS. 16. — *Sic dicit Balac filius Sephor*, etc. Balac exclusio vel devoratio: in quo significatur mundi hujus aliqua contraria potestas, quæ excludere et devorare cupit Israellem spiritualem, nec utitur ministris nisi pontificibus et scribis et Pharisæis. Ipsos invitat, mercedem promittit; illi vero sicut Balaam cuncta simulant se ad Dominum referre, et zelo Dei agere. Dicunt enim: *Scrutare*

B *Scripturas et vide quia propheta a Galilæa non surgit. Et: Nos legem habemus, et secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit* (Joan. VII, XIX).

VERS. 18. — *Si dederit mihi Balac*, etc. (AUG., quæst. 48.) Quod ait Balac iterum ad se missis honoratioribus nuntis, etc., usque ad unde *Secuti viam Balaam filii Beor, qui mercedem iniquitatis dilexit*

VERS. 20. — *Venit ergo Deus.* Molestus est Deo Balaam, et prope extorquet permitti sibi, ut eat maledicere filiis Israel, et invocet dæmones ad quem jam venerat Deus.

(ORIG., Hom. 13.) Difficile est in explanatione historiae, etc., usque ad quia apud Deum otiosa non sunt nec malorum nec bonorum operâ.

C *Si vocare.* (RAB.) Balaam divinus erat, etc., usque ad non tam corde et sensu, quam ore et sermone.

(ORIG.) Si videas contrariam potestatem, etc., usque ad scilicet ex gentibus credentes.

VERS. 22. — *Stetitque angelus Domini.* Qui aderat scilicet filiis Israel, de quo scriptum est: *Angelus meus ibit tecum* (Exod. xxxii).

VERS. 23. — *Cernens asina angelum stantem.* Magus dæmones videt, asina angelum non quod sit digna videre, sicut nec loqui, sed ut confutetur Balaam, unde mutum animal arguit prophetæ dementiam.

(GREG., Past., part. III, adm. 13.) Balaam pervenire ad propositum tendit, etc., usque ad quia ad maledicendum vergens vocem, non mentem, mutavit.

VERS. 25. — *Parieti.* Id est, maceriae illius vineæ, in qua non erat angelus, quoniam ab alia parte erat in sulcis vinearum, juxta Septuaginta.

VERS. 26. — *Ad locum.* Non jam in sulcis vinearum, sed inter ipsas macerias, id est in via obstitit, ut non posset ad dexteram neque ad sinistram ire.

VERS. 27. — *Concidit sub*, etc. Quia cæsa non ivit retro, in partem non declinavit, quia non ab altera parte terrebatur, sed in media via in angusto erat angelus.

VERS. 28. — *Aperuitque.* Ut arguatur per eam Balaam, et mutæ pecudis vocibus confutetur, qui divinus videbatur et sapiens.

Et locuta est. (ISID.) Asinâ cui Balaam sedet, an-

gelum videt, et loquitur; id est bruta Gentilitas, quam quondam Balaam, id est, seductor idololatriæ, quasi brutum animal et nulla ratione renitens, quo voluit errore substravit; sed ista angelum vidit quem homo videre non potuit, et vidit, et detulit, et locuta est; ut agnosceremus sub adventu magni angeli, illam gentilem plebem mutata duritie stoliditatisque natura solutis Deo linguis locuturam.

(ORIG. *hom.* 14.) Asina cui Balaam sedebat, etc., usque ad major autem his charitas, quæ sola nunquam cadit.

VERS. 29. — *Respondit.* Nimirum tanta cupiditate plenus ferebatur, ut nec tanti monstri miraculo terretur, et responderit quasi ad hominem loquens; cum Deus non asinæ animam, in rationalem naturam vertisset; sed quod illi placuerat ex illa sonare fecisset ad illius vesaniam cohibendam; illud forte præfigurans: *Quis stulta mundi elegit Deus, ut confunderet sapientes*, pro spirituali et vero Israel.

VERS. 38. — *Ecce adsum: Nunquid aliud loqui potero nisi quod Deus*, etc. (ORIG., *hom.* 15.) Balaam in Scripturis nunc vituperabilis, nunc laudabilis ponitur, etc., usque ad Balaam, illuminatus ab illo Lucifero de quo dicitur: *Et quomodo cecidit Lucifer qui mane oriebatur?* (*Isa.* xiv.)

CAPUT XXIII.

VERS. 7. — *Veni, inquit, et maledic mihi Jacob.* (ORIG. *hom.* 15.) In Latinis sermonibus, etc., usque ad idcoque dicit verbum Dei positum in ore ejus.

VERS. 8. — *Quomodo maledicam.* (ID.) Alia littera, etc., usque ad et pronuntiandi auctoritas perimatur.

Cui non maledixerit Deus. Qui tantum meritum designat ejus cui maledicitur, et sententiam promittit, quem non qualitas peccati, nec fallit affectus peccantis: homo autem neutrum movit, et sæpe conviciis aut injuriis provocatus maledicit. Ideo dicit Apostolus: *Benedicite et nolite maledicere* (*Rom.* xii), ut conviciandi vitium resecetur.

VERS. 9. — *Be ommis*, etc. Quasi, ideo non debet maledici, quia alta et cælestis ejus vita. Nemo intelligit eam, nisi ad eminentem scientiam ascenderit.

(ORIG.) Alia littera, etc., usque ad consurgentes cum Christo exercuerint super terram.

Vide, etc. Actus Jacob, id est activorum, videntur: contemplatio Israel, id est contemplativorum, tantum intelligitur. Vel; in futura resurrectione Jacob, videbitur, id est corpus Israel intelligitur, id est, resurgentium anima et spiritus.

Populus solus. Quia non est permistus cæteris hominibus; nec inter cæteras gentes reputatus, certis nobilitatis privilegiis, observationibus et legitimis suis, sicut tribus Levi non est permista cæteris.

Populus solus habitabit, etc. (ORIG.) Spiritualis Jacob et Israel, etc., usque ad inter gentes ultra reputabitur.

Quis numerare. (ID.) Alia littera, etc., usque ad et

patitur illa quæ in secundo libro Regum sunt scripta.

VERS. 10. — *Moriatur anima mea.* (ID.) De se prophetare videtur: sed secundum litteram nec in Balaam, nec in illo Israel factum est, nec fieri potuit, nec enim intra ipsos, sed ab ipsis mortuus est.

(ID.) *Moriatur anima mea morte justorum*, etc., usque ad: *sed fides quæ per dilectionem operatur* (*Gal.* v).

(GREG., lib. xxxiii *Moral.*, cap. 27.) *Moriatur anima mea morte justorum, et fiant novissima mea horum*, etc. Multi intra Ecclesiam, etc., usque ad unde, *Vultus ejus non sunt amplius in diversa mutati* (*I Reg.* i).

Et fiant novissima mea horum, etc. (ORIG.) Hoc in B Magis, qui de Oriente primi venerunt adorare Christum (*Math.* ii), potest intelligi, qui de genere Balaam erant per generis successionem, et per disciplinæ traditionem. Constat enim eos agnovisse stellam quam prædixerat Balaam in Israel orituram

VERS. 11. — *Quid est hoc? Balac contra spem benedictiones pro maledictionibus audiens*, et ultra non ferens, prophetantis verba interruptit.

(ID.) Non vult amarus rex benedictionem, sed maledicta quærit: est enim de cognitione illius cui dicitur: *Maledictus tu ab omnibus bestiis terræ* (*Gen.* iii).

Dixit ergo Balac. Putat eum perterritum israelis multitudine, et ideo non ausum maledicere, et mutationem loci sibi prodesse.

VERS. 13. — *Videre non possis.* Demens putavit Israeliticam gratiam loci abjectione celari, nesciens quia non potest abscondi civitas supra montem posita.

VERS. 14. — *Ædificavit.* Res profanis sacrificiis agebatur, et divinatio arte magica quærebatur. Volens tamen Deus abundare gratiam ubi abundavit delictum (*Rom.* v), adesse dignabatur, non sacrificiis, sed in occursum venienti. Et ibi dat verbum suum et mysteria, et futura pronuntiat, ubi maxime fides et admiratio Gentilium pendet: ut qui nostris nolunt credere prophetis, credant divinis suis.

VERS. 15. — *Sta hic juxta.* Ad holocaustum suum stabat in idololatria sua positus, ideo magis cadebat: surgere ergo videtur, qui magis ceciderat, cum idololatria stare videretur.

Non est Deus quasi homo, ut mentiatur. (ORIG., *hom.* 16.) Alia littera, etc., usque ad ne perveniat ad eum vindicta malorum suorum.

VERS. 19. — *Dixit ergo*, etc. (ORIG.) Alia littera, etc., usque ad hæc vero a perfectioribus secretis advertenda sunt?

VERS. 21. — *Non est idolum in Jacob.* Alia translatio: *Non erit labor in Jacob, neque videbitur dolor in Israel*, in futuro scilicet sæculo.

(ORIG.) *Non erit labor in Jacob, neque videbitur dolor in Israel*, etc. (*II Cor.* xi). Futuræ vitæ status denuntiatur, etc., usque ad et prophetas audiant illos.

Dominus Deus, etc. (ORIG.) Alia littera, etc., usque ad (qui luclatus est et vicit) accipiet.

Et clangor victoriæ regis in illo. Admonitio prædicationis, qua in nobis rex, id est Christus, diabolum triumphat.

VERS. 22. — *Deus eduxit eum.* (ID.) Alia littera, usque ad transformabit corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriæ suæ.

Cujus fortitudo. Cujus? Christi. Cujus quidquid est, unum cornu est, id est unum regnum, cujus gloria est spiritualis Israel. Ipse enim ait: *Pater, da illis ut sicut ego et tu unum sumus, ita in nobis unum sint* (Joan. xvii).

VERS. 23. — *Non est augurium in Jacob.* (ORIG., hom. 16 in Num.) Alia littera, etc., usque ad neque divinatio in Israel. Sequitur:

In tempore dicetur Jacob, et Israeli quod perficiet Deus: id est cum oportet, cum expedit, etc., usque ad quæ Moyses (his credo de causis) vocavit imunda.

In Israel. Qui per fidei puritatem et munditiam mentis videt Deum, nec ipsum Balaam reciperet, sed verbum quod Deum posuit in ore ejus respuere non audet. Nisi enim verbum a Deo esset, non illud famulo suo Moysi procul absenti, cum Balaam hæc diceret, revelasset.

VERS. 24. — *Ecce populus, etc.* Alii: *Ecce sicut catulus leonis exsurget, et sicut leo exsultabit.* Catulus enim est, cum nuper geniti infantes rationabiles sine dolo lac accipiunt: leo autem exsultans, cum vir perfectus deponit quæ erant parvuli.

(ORIG.) Alia littera, etc., usque ad dedit in se credentibus nomen leonis, et catuli leonis.

Erigetur. Erigendum dicit populum futurum, de eo enim quæ videbat, dixisset, erectus est.

Non accubabit. (ORIG.) Alia littera, etc., usque ad et ut leo exsultans.

Cumque duxisset. (ORIG.) Et assumpsit Balac, etc., usque ad et deserta sunt Deo negotia.

Edifica mihi hic. (ID.) Quæ sacrificant gentes, etc., usque ad qui fidem Christi non recipiunt.

CAPUT XXIV.

VERS. 1. — *Cumque, etc.* (ORIG.) Cum nullum demonum, etc., usque ad et unumquemque in ordine suo resurrectionis gloriam adepturum.

Nequaquam abiit. Id est non stultis sensibus, sicut solebat in multis animalibus et pecudibus, Dei considerabit voluntatem: sed agnoscat quia neque de bobus cura est Deo, neque de ovibus, neque de avibus, aliisque animalibus (I Cor. ix; Rom. xv), sed quæ de eis scripta sunt, propter homines intelliget scripta.

VERS. 2. — *Irruente in se.* (AUG., quæst. 51 in Num.) *Et factus est spiritus Dei super illum,* id est super Balaam, etc., usque ad et multa similia.

VERS. 3. — *Dixit Balaam.* (ORIG., hom. 17.) *Dixit Balaam filius Beor, etc., usque ad et ideo dicit re-*

velatos oculos ejus esse, quia potuit videre quod vidit.

Cujus obturatus, etc. (RAB.) Quia in somnis clausis corporeis oculis angelico ministerio hæc vidit. Oculos vero mentis partim habet apertos, partim clausos, qui mysteria futura agnoscit, sed errorem non corrigit. Sic iniqui aliud scientia, aliud moribus agunt: aliud ore, aliud opere ostendunt.

VERS. 5. — *Quam pulchra.* (ORIG., hom. 17.) Alia littera, etc., usque ad ut memora umbrantia, ut paradisi super flumina, etc.

VERS. 6. — *Ut valles nemorosæ.* (ORIG.) Alii, etc., usque ad et in doctrina eorum quasi incedentes per opaca nemorum delectantur.

Ut horti juxta fluvios irrigui. (ID.) Alia littera, etc., usque ad in tabernaculo merito dicitur habitare.

Cedri. Dei scilicet, quæ suscipiunt palmites vitis de Ægypto translata: in quibus requiescit ille fructus, cujus umbra operuit montes.

(ORIG.) Alia littera, etc., usque ad et novissimum inimicum destruat mortem.

VERS. 8. — *Eduxit illum de.* Deus eduxit eum ex Ægypto post mortem scilicet Herodis, unde: *Ex Ægypto vocavi Filium* (Osee. xi). Quod ex hoc loco videtur assumptum et Evangelio insertum vel de Osee propheta.

Post mortem Herodis, vel, de sæculo, eduxit illum Pater ad semetipsum, ut viam faceret eis qui de hoc mundo ascensuri erant ad Deum.

Cujus fortitudo similis, etc. Omnia enim dæmonum regna dejiciens, unum suum regnum quasi vere unicornis fundavit in gloria: cornu enim regnum significat.

Devorabunt gentes, etc. (ORIG., ubi supra.) *Edet gentes inimicorum suorum, et crassitudines illorum medullabit, etc.* Gentes scilicet, etc., usque ad qui intelligibilis et sanctus est, et unus et multiplex dicitur et subtilis.

Et perforabunt sagittis. LXX: *Et jaculis suis sagittabunt inimicum.* Christus enim verbis suis vicit diabolum (Matth. iv), et omnes contradicentes superat et confringit: omnis enim qui peccat, inimicus ejus est, dum peccat; si autem verbis Dei confixus peccata sua agnoscens compungatur, et ad pœnitentiam conversus, jaculis ejus confixus dicitur.

VERS. 9. — *Accubans dormivit ut leo, etc.* Si intellexisti quantam requiem habeat iter sapientiæ, quantum gratiæ, quantumque dulcedinis, noli dissimulare, noli negligere, aggredere iter, nec eremi solitudinem perhorrescas; habitanti enim in hujusmodi tabernaculis occurrit manna cœlestis, et angelorum panem manducabis (Exod. xvi). Incipe tantum cito, in consortium tuum venient angeli, quos significant cedri.

Quam suscitare nullus audebit; Lxx: Quis suscitabit eum? Nunc enim a Patre suscitatus dicitur. nunc ipse templum corporis sui suscitare se dicit (Joan. ii), ideo quasi percontantis significatur affectus. *Qui benedixerit.* Qui benedicunt, Christo benedi-

cunt in communionem paternæ benedictionis assumpti. Qui autem maledicunt maledicti sunt. Judæi qui maledixerunt Christo, lacrymabiliter maledicti sunt. Quid enim posset illis evenire qui maledicunt sapientiæ, et veritati et vite, nisi ut ab his omnibus exsules jaceant? Hæc enim omnia Christus est (Joan. 9).

Qui maledixerit tibi, in maledictione reputabitur: Iratusque Balac contra. (ORIG.) Ego puto quod non solum maledicit Christo, qui sermonem adversus eum profert maledictum; sed etiam qui sub nomine Christiani male agit turpiter vivit, et inhonestis verbis aut factis nomen ejus facit blasphemari. Sicut non solum Deum benedicit, qui sermonibus solis, sed et qui actibus, vita et moribus facit nomen Dei benedici.

VERS. 11. — *Dominus privavit te honore disposito.* Ostendit Dominus quia etiam Balac intellexit non jam dæmonum ministerio decipi Balaam, sed Dei virtute ad meliora transferri.

VERS. 13. — *Non potero præterire sermonem Domini Dei mei, ut vel boni.* Sciens Balaam quod non sibi per ministros solitos responsa deferrentur, sed ab eo qui habet omnium potestatem, recte videtur protestatus se non posse præterire verbum Domini, vel proferre aliquid boni vel mali ex ore suo. Qui enim loquitur, non potest sacrificiis vel muneribus permutari, apud quem non est transmutatio, et ideo non potest sacerdos mercede mutari, ubi Deus muneribus non movetur. Discessurus tamen Balam incipit iterum prophetare. Et dicit: *Consilium do tibi*, etc.

VERS. 14. — *Dabo tibi consilium* (ORIG., hom. 18.) *Veni, consilium do tibi*, etc., usque ad tanquam qui vere videns sit et vere audierit.

VERS. 15. — *Dixit Balaam.* (ID.) *Balaam filius Beor*, etc., usque ad quæ pro utilitate concessa sunt.

(GRÆC., lib. xv *Moral.*, cap. 22.) *Dixit homo cujus obturatus est oculus.* Nescit impius mala quæ facit, nisi cum pro eis puniri cœperit. Consilium Balaam contra Israelitas præbuit, sed post in pœna vidit quid prius ex culpa commiserit. Electi autem quia ne peccare debeant, prævident: oculi eorum ante casum patent. Iniquus vero post casum oculos aperit, quia post culpam jam in pœna conspicit, quia malum debuit vitare quod fecit.

(VERS. 16. — *Qui cadens apertos habet oculos.* Sæpe malus æterna judicia admiratur, prædicationem cœlestis patriæ cum audit, diligit, et opera divinæ dispositionis obstupescit. Jacens ergo miracula considerat, quia Dei potentiam sciendo pensat, sed vivendo non amat.

VERS. 17. — *Videbo eum, sed non modo.* Alia littera: *Ostendam ei, et non modo.* *Beatificabo et non appropinquat.* Hæc ad illos quorum personam gerit referuntur. Quia doctores legis et scribæ ostendunt Christum in lege et prophetis promissum, sed non modo; id est quando venit, sed cum plenitudo gen-

PATROL. CXIII.

tium introierit, tunc ostendent, tunc beatificabunt, modo blasphemant. Sed tempus quo hæc futura sunt, longe est et in fine sæculi. Ideo ait: *Ostendam illi, id est populo, qui tunc salvabitur, sed non modo.*

Non modo, cum ista loquor: Quia ubi venit plenitudo temporis misit Deus Filium suum (Gal. iv).

Orietur stella ex Jacob. (ORIG.) De hac stella, etc., usque ad ut utrumque evidenter prophetatum appareat.

Et percutiet duces, principatus et potestates affigens cruci (Col. ii). Aliter non potest salvare Moabitas, nisi prius vastasset duces impietatis.

Vastabitque omnes. (ORIG.) *Et prædabitur omnes filios Seth.* Iste est Seth filius Adam, etc., usque ad de morte revocavit ad vitam.

B *Et erit Idumæa possessio ejus.* (ID.) *Et erit Edom hæreditas ei, Esau inimicus ejus*, etc. Edom idem est qui Esau, etc., usque ad per obedientiam spiritus consors futuræ hæreditatis existet.

VERS. 18. — *Israel vero fortiter aget.* (ID.) *Et Israel fecit in virtute.* Quia scilicet tunc Edom, etc., usque ad qui potest animam et corpus perdere in gehennam.

Et perdat reliquias civitatis. (ID.) Perdet liberatum de civitate, etc., usque ad cui si commorimur, etiam convivemus (II Tim. ii).

VERS. 20. — *Principium.* Non hoc ad historiam Amalec referri potest: non enim primus erat antiquitate; sed ad spiritalem, qui declinando populos a Deo et faciendo gentiles ex Dei cultoribus, Amalec nominatur. Et initium gentium dicitur, quia initium dedit, ut homines fierent gentiles mutando gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis: ut enim in populo Dei Christus est initium, sic in populo qui declinat a Deo, et gentilis efficitur Amalec.

(ORIG.) Initium gentium Amalec, etc., usque ad et omnis secta quæ a Deo populum declinat, exponatur.

VERS. 21. — *Vidit quoque*, etc. (ID.) Alia littera, etc., usque ad et discant non blasphemare.

Non videtur Cinæum valde culpabiliter nominare, cui dixit Saul: *Discede de medio Amalec et non percutiam te, quia fecisti misericordiam Israel*, etc. (I Reg. xv.) Hujus robustum est habitaculum, si ponat in petra, quæ est Christus, nidum suum.

(RAB.) Cinæus, etc., usque ad et omne quod præterit cordis volatu transcendunt.

VERS. 22. — *Electus.* Electi de numero sapientum, veritatis inquisitores vita vivunt perpetua; unde: *elucidant me, vitam æternam habebunt* (Eccli. xxiv).

Assur. Diabolus scilicet, cui hæretici traduntur dirigendi et corrigendi.

VERS. 23. — *Parabola.* Sæpe parabolice loqui dicitur, ne quid in his non quasi parabolam, sed secundum litteram accipiamus.

Quis. Tam felix, qui hæc videat, sentiat, intelligat, et credat, quod hæc ita fecerit Deus.

Quando ista. Cum scilicet *orietur stella ex Jacob, surget homo ex Israel, et delebit Amalec, et semon*

peribit. Id est, cum veniet Christus et cultum idolorum destruet, et dæmonum potestatem subjiciet.

VERS. 24. — *Venient.* Videtur significare quod juxta incarnationem Domini veniant Romani, Assyrios, Hebræos et omnes orientales superaturi, et tandem regnum perdituri, secundum statum Danielis (*Dan.*, xi); vel quod in adventu Christi in fine temporum, quod pars occidentalis significat, omnia regna mundi gladio spiritus, id est, verbo Dei superentur, et in tempore Antichristi cesset prædicatio Evangelii.

(**ORIG.**) Alia littera, etc., usque ad ei super omnem virtutem inimici.

Hebræos. Hebræus est qui de Ægypto transit ad terram promissionis, de tenebris ad lucem, de morte ad vitam: sed non sine magno certamine potest obtinere; affligit ergo et affligitur, cædit adversarium et cæditur. Affligunt ergo Assyrii Hebræos, id est, populum Dei, sicut affliguntur ab eis.

Etiā ipsi peribunt. (**Id.**) *Et ipsi pariter peribunt.* Non cum Hebræis scilicet, sed pariter, etc., usque ad quos deceptio diaboli deduxit in mortem.

VERS. 25. — *Surrexitque.* (**Id.**, *hom.* 20.) Quia Balaam Dei virtute constrictus, etc., usque ad rex vero Balac continuo consilio paruit.

CAPUT XXV.

VERS. 1. — *Orabatur, etc., in Setim.* Interpretatione Hebraicorum nominam, שִׁטִּים *Sittim* invenimus in lingua nostra responsonem vel refutationem dici. Applicuit ergo Israel ad responsonem vel refutationem, non bene applicuit.

(**ORIG.**, *hom.* 20 *in Num.*) Ipsa historia nos ædificat, etc., usque ad mendacio et omnibus malis, cum quibus unum corpus efficitur.

VERS. 2. — *Comederunt.* Quasi, etiam de his quæ immolata sunt idolis comedunt, quæ execrabilia sunt apud Deum. Quis enim consensus templo Dei cum idolis?

(**ORIG.**) Ait Apostolus, etc., usque ad et qui eum recipit, idolis immolata manducat.

Et adoraverunt deos earum. Nota ordinem: malos servos primo concupiscentia decipit, inde ingluvies, postremo captivat impietas, cujus merces exsolvitur **D** fornicatio.

(**ORIG.**) Salomon cum esset sapientissimus, etc., usque ad, *Adolescentularum non est numerus, una tamen est columba mea.*

VERS. 3. — *Initiatus est Israel, etc.* Consecratus est, scilicet mysteriis idoli, quod apud Madianitas præcipue a mulieribus colitur, et est species turpitudinis, sed scriptum vix reperitur quæ, vel qualis sit, vel cujus formæ, forte ne auditorem polluat. Cum ergo multæ sint turpitudinis species, una Beelphegor dicitur. Omnis ergo qui turpe aliquid committit, in aliqua turpitudinis specie Beelphegor consecratur.

(**ORIG.**) *Et initiatus est Beelphegor, etc.* Per omnia

A peccata quæ committimus, etc., usque ad prædicens quia vincula et carceres maneat eum ibi.

(**ORIG.**) Fortassis referuntur hæc ad angelos, etc., usque ad rationem reddituri pro animabus vestris.

(**Id.**) Populus peccat, etc., usque ad ante quem nihil potest abscondi, nihil obscurari.

(**AVC.**, *quæst.* 52 *in Num.*) Et dixit Dominus, etc., usque ad prudentium fidei satis evidenter ostendit.

VERS. 7. — *Quod cum, etc.* (**ORIG.**) Hæc ædificaverunt priorem populum, etc., usque ad et propitius nobis fiat Deus per verum Phineem Dominum nostrum Jesum Christum.

Arrepto pugione. Significat per crucem Christi non solum idololatriam, sed et omnem carnis affectum vel concupiscentiam perimi, et sic Deum placari.

VERS. 9. — *Occisi sunt viginti quatuor millia.* Quia lumen veritatis et justitiæ relinquentes, cæcitate idololatriæ et fornicationis amaverunt, solis æterni lumine privati, mortis tenebras incurrunt. Visibilis enim sol viginti quatuor horis orbem illustrat, et suo ambitu noctis tenebras fugat; sic et Christus ad fugandas peccati tenebras per apostolos et prophetas mundum illustrat.

VERS. 13. — *Pactum.* Quisquis zelo Dei compunctus carnis stimulos contemnit, comprimit; vel subjectos, ne lasciviant, corrigit, sempiternum sacerdotium acquirit, pertinens ad eundem, de quo dicitur: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* (*Psal.* cix), cum quo æternum regnum possidebit. Interpretatur autem Phinees ore parcens, vel ore requievit, vel oris augurium: Eleazar, Deus meus adjutor, vel Dei adjutorium; Aaron mons fortitudinis, vel mons fortis. Quæ nomina congrue prædictum sensum expriment: qui enim se ore continet ne prava loquatur, et mysteria cœlestia exponit auditoribus, per Dei adjutorium pium laborem explens, ad montem fortitudinis, id est Christum, feliciter ascendit.

Erat autem, etc. (**RAB.** *in Num.*) Israelita qui fornicatus est cum Madianitide, etc., usque ad ubi cruciatur die ac nocte usque ad novissimum quadrantem.

CAPUT XXVI.

VERS. 1. — *Postquam noxiorum, etc.* (**ORIG.**, *hom.* 21 *in Num.*) Quia illi qui primo asciti fuerant pro peccato ceciderunt, etc., usque ad his autem cuncta quæ promittuntur impleta sunt.

VERS. 2. — *Numerate omnem.* Iterum populus numeratur et Levitæ, ut interfectis primis carnalibus, novus populus Dei censeatur, qui per Jordanis baptismum transeat, et cœlestis hæreditatis repromissionem accipiat.

VERS. 53. — *Istis dividetur terra.* (**ORIG.**, *ubi supra.*) Reprobatur prior populus qui est in circumcisione, etc., usque ad et meræ divinitatis capaces per puritatem effecti.

(**Id.**) Terræ hujus divisio, etc., usque ad sed illius quæ urbibus contigua est.

VERS. 54. — *Pluribus majorem.* Ut scilicet numerosior tribus majora spatia terræ sortiatur; quæ minor autem fuerit, hominum numero minorem.

Unus justus, secundum quod Deo acceptus, pro pluribus habetur; unde: *Per unum sapientem habitabitur civitas, tribus autem iniquorum desolabitur; et unus justus pro toto mundo. Iniqui autem, etsi multi sint, exiui et pro nihilo ducuntur apud Deum (Ecli. xvi).* Est ergo multitudo laudabilis; unde Abraham quem eduxit foras, ait: *Respice cælum si potes dinumerare stellas, ita erit semen tuum, etc. (Gen. xv).* In quo notandum quia justus in interioribus semper consistit, quia in abscondito orat Patrem, et omnis gloria filix regis, id est, regalis animæ, intrinsecus est: sed Deus educit eum foras, cum res postulat et rerum visibilium ratio.

VERS. 55. — *Ut sors terram.* Per sortem præcipitur dividi hæreditas, sed video ipsummet Moysen cui ista mandantur, non sorte dividere hæreditatem Ruben, Gad, et dimidiæ tribui Manasse (*Josue xv*): Jesus quoque Nave, extra sortem dat hæreditatem tribui Judæ et Caleb et tribui Ephraim, et dimidiæ tribui Manasse. In cæteris sors mittitur: unde puto, quod in cælesti hæreditate aliqui non venient ad sortem, neque cum cæteris (quamvis sancti sint) numerabuntur, sed erit egregia eorum hæreditas, sicut fuit Caleb, et tribui Judæ, et Jesu filio Nave. Sicut enim cum adepta victoria dividuntur spolia, egregii bellatores cum cæteris non ducuntur ad sortem, sed optima quæque virtutum merito percipiunt, cæteri sorte utuntur jure victoriæ: ita videtur mihi Christus Dominus meus facturus. Illis enim præcipuos et sublimes decernet honores, quorum facta magnifica et sublimes cognoscit virtutes, unde ait: *Volo, Pater, ut ubi ego sum, illic et isti mecum sint. (Joan. xvii).* Et alibi, *Sedebitis et vos super duodecim thronos, judicantes duodecim tribus, etc. (Matth. xix).* Et alibi, *Sicut tu in me, Pater, et ego in te, ita et isti in nobis unum sint (Joan. xvii).* Hæc omnia non sorte descendunt, sed dilectionis prærogativa.

VERS. 65. — *Nisi Caleb filius Jephone, et Josue filius Nun.* (Isid.) Sexcenta millia armatorum de Ægypto dicuntur egressa, et duo tantum in terram promissionis ingressi. Multi enim per baptismum ad fidem transeunt, sed ad cælestem patriam paucissimi perveniunt, secundum illud: *Multi enim sunt vocati, pauci vero electi (Matth. xx).* Duo tantum ingrediuntur, propter eos qui ex utroque populo cæleste regnum adipiscuntur, vel qui per actionem et contemplationem ad æternam beatitudinem prædestinantur.

CAPUT XXVII.

VERS. 6. — *Da eis.* (Orig., hom. 22 in Num.) *Da eis possessionem, etc.* Hæc secundum historiam etc., usque ad recte ergo locutæ sunt filix Saphaad.

VERS. 8. — *Homo cum mortuus fuerit absque filio, etc.* (Id.) Supponitur lex de successione, etc., usque ad non perdet mercedem suam.

VERS. 12. — *Ascende in montem, etc.* (Id., hom. 22.) Vide quomodo qui perfectus et beatus est, etc., usque ad Ille ergo solus debet requiri, qui peccatum non fecit.

(Id.) Mors Moysi finis legis, etc., usque ad id est, sub velamento Patris et Filii et Spiritus sancti requiescet anima nostra.

VERS. 14. — *Quia offendistis, etc.* (Aug., quæst. 53 in Num.) Eam causam mortis Moysi dicit Dominus, quam et fratris ejus, quia scilicet non sanctificaverunt eum coram populo ad aquam contradictionis, id est quia dubitaverunt quod dono ejus posset aqua de petra profluere.

Mystice autem significatur, quia nec vetus sacerdotium, cujus personam Aaron gerebat, nec ipsa lex, cujus personam gerebat Moyses, introducunt populum Dei in terram æternæ hæreditatis: sed Jesus, in quo significatur Christus, id est gratia per fidem. Et Aaron quidem ante defunctus est quam Israel in aliquam partem terræ promissionis intraret: Moysen autem adhuc vivente capta est terra Amorrhæorum et possessa, sed Jordanem cum eis non transiit. Ex aliqua enim parte lex observatur in fide Christiana. Ibi enim sunt etiam præcepta quæ usque hodie Christiani observare jubentur. Sacerdotium vero illud et sacrificium nullam partem tenent hodie fidei Christianæ, nisi quoddam in umbris futurorum acta et transacta. Cum vero ambobus fratribus, ut apponantur ad populum suum dicitur, manifestum est non esse in illis iram Dei, quæ separat a pace æternæ societatis. Unde patet non solum officia, sed et mortes eorum signa fuisse futurorum, non supplicia indignationis Dei.

Provideat. Nota, non elegit filios, non nepotes, nec rogat ut constituantur duces: Dei judicio electionem committit.

VERS. 16. — *Provideat Dominus Deus.* (Orig.) Recessurus de sæculo, etc., usque ad ut possint eum audire filii Israel.

Spiritus. Sanctus scilicet. Non enim de spiritu hominis hoc diceret, quem nullus erat qui non haberet. Jubetur tamen manus ei imponere, ne quisquam quantalibet pollens gratia sacramenta consecrationis audeat recusare.

VERS. 20. — *Et dabis.* (Isid. in Num.) Jesus succedit Moysi, etc., usque ad et remissionem peccatorum, etc.

Et partem gloriæ. Quasi, facies eum socium gloriæ tuæ: non enim res hujusmodi quasi partiliter divisæ minuuntur, sed totæ sunt omnibus, totæ singulis, qui earum habent societatem.

Ut audiat, etc. (Orig., hom. 22.) Si sacrificia et instituta legalia usque in præsens mansissent, Evangelii fidem exclusissent. Erat enim in illis magnitudo et reverentiæ plena religio, quæ primo aspectu stupesceret intuentem. Quis enim videns sanctuarium, altare, sacerdotes sacrificium consummantes, et omnem illius rei ordinem, non putaret plenissimum hunc esse ritum quo Deus coleretur creator omnium?

Sed gratias adventui Christi, qui illa destruit quæ magna videbantur in terris, et cultu Dei a visibilibus ad invisibilia transtulit, et a temporalibus ad æterna. Sed ipse Christus aures requirit quæ hæc audiant, et oculos qui hæc videant.

VERS. 21. — *Pro hoc*, etc. Moraliter instruimur, ut quisquis accipiat potestatem in populo secundum magisterium divinæ legis (quæ in sacerdotis officio maxime commendatur) vitam suam et subditorum ordinet atque regat.

CAPUT XXVIII.

VERS. 1. — *Dixit quoque*. (ORIG., *hom. 23 in Num.*) Alia littera, etc., usque ad qui putat aliquid se Deo præstare velut indigenti.

(ID.) *In diebus festis meis*. Habet Deus dies festos suos, etc., usque ad ubi adhuc nulla sunt peccata, dies festos meos dicit.

VERS. 3. — *Hæc sunt sacrificia*. Quæramus ergo diligenter, etc., usque ad sed sunt alii dies festi his qui non possunt indesinenter immolare sacrificium castitatis.

VERS. 9. — *Die autem Sabbati*. (RAB. *in Num.*) Secunda ergo festivitas est, etc., usque ad qui sacerdos est in æternum secundum ordinem Melchisedech (*Hebr. v.*)

Et duas decimas similæ oleo conspersæ. (RAB.) Hæc offert qui spirituali gratia repletus scientiam duorum testamentorum, docente Spiritu sancto, verbis et exemplis locet auditores suos, non pro temporali lucro, sed pro vitæ æternæ præmio.

VERS. 11. — *In Kalendis*. Id est in neomeniis, cum Ecclesia vel quælibet anima soli justitiæ sic propinquat, ut unus spiritus cum eo fiat, et per ipsum innovata veterem hominem abiciat.

(ID.) Tertia festivitas neomeniæ dies, etc., usque ad innovata jugulat.

Vitulos de armento. Potest in duobus vitulis jucunditas boni operis in anima vel in corpore signari: quæ secundum duo Testamenta offertur Domino in duobus præceptis charitatis.

Arietem unum. In ariete regimen disciplinæ forte et immobile secundum unitatem fidei catholicæ.

Agnos anniculos septem. Simplicitatem et mansuetudinem morum pro cælesti requie per gratiam septiformis Spiritus.

VERS. 12. — *Et tres decimas similæ*. Hæc offert qui scientiam spiritualem in sanctæ Trinitatis fide, oleo lætitiæ illuminatus exhibet cum bono opere.

Et duas decimas. Hoc facit, qui decalogum legis in duobus præceptis charitatis ad suam et proximorum utilitatem studet convertere, et sic totam vitam suam in suavem odorem Domino dedicare.

VERS. 13. — *Et decimam decimæ*, etc., *per agnos singulos*. Hoc fit cum simplicitas morum secundum Scripturarum regulam gratia Spiritus sancti cooperante instituitur et ornatur. Bene autem hæc omnia in holocaustum Domino jubentur offerri, quia hæc agere debemus, non ut humanam laudem, vel præ-

sentem retributionem quæramus, sed omnium bonorum datori Deo per omnia placeamus, et æternæ vitæ retributionem mereamur.

VERS. 16. — *Mense*. (ORIG., *hom. 23 in Num.*) Quarto loco ponitur inter festivitates, etc., usque ad et diem festum agit cum Deo et angelis ejus.

VERS. 17. — *Quintadecima die*. (ID.) Sequitur huic continua festivitas, etc., usque ad efficitur nequior et deterior.

(ID.) Omnes qui imbuendi sunt altioribus disciplinis, etc., usque ad sacrificiis spiritualibus in purificatione mentis oblati.

VERS. 26. — *Dies etiam primitivorum quando offeretis novas fruges*, etc. (ORIG.) Sexta festivitas dicitur novorum, etc., usque ad bonitatem, mansuetudinem et similia.

CAPUT XXIX.

VERS. 1. — *Mensis etiam septimi*. (ORIG., *hom. 23 in Num.*) Sequitur festivitas septimorum, etc., usque ad quem posuit Deus propitiorem in sanguine suo, per fidem.

(ORIG.) Ultimus dies festus, etc., usque ad, Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est (*I Cor. XIII.*)

CAPUT XXX.

VERS. 3. — *Si quis*. Animæ quæ in perfectam virum occurrit, nemo dominatur in votis, sed libertatem suam habet in illis.

(ORIG., *hom. 24 in Num.*) Votorum lex ponitur, etc., usque ad ut facias tantum quod pertinet ad divinam cultum.

(ID.) Animarum, quæ in Ecclesia Dei sunt, etc., usque ad nec necesse sit nobis sub tutoribus et procuratoribus derelinqui a Patre.

Juramento constrinxerit, etc. (AUG., *quæst. 56 in Num.*) Non hoc ad omnem, etc., usque ad sed per votum ipse sibi efficit non licere.

VERS. 4. — *Mulier si*, etc. Id est, si femina, et adhuc tenera fuerit anima, cui vir, vel pater dominatur in votis: non semper in ipsa est culpa, sed interdum redit ad viros vel parentes.

Et juramentum; LXX: *Et definitiones quas definit adversus animam suam*. Non quod talibus votis doceant animæ suæ: sed adversus animam, dicitur adversus animalem delectationem, sicut ibi: *Affligetis animas vestras*.

(AUG., *quæst. 57*) Merito queritur in hoc loco etiam de voto virginitatis: mulieres enim, etiam virgines, in Scriptura solent appellari; et videtur Apostolos de patre loqui, cum dicit: *Servet virginem suam, et da virginem suam*, etc. (*I Cor. VII.*) Hoc modo, nuptum ubi nonnulli intellexerunt virginem suam, id est virginitatem suam: nulla tamen hoc simili Scripturarum locutione demonstrant, cum sit inusitatissima.

VERS. 6. — *Nec obnoxia tenebitur*. LXX: *Domini mundabit eam, quia abnsit pater ejus*. Id est mundam habebit, et judicabit, sicut dicitur: *Mundabit eum sacerdos, et mundatione non mundabis reum* (*Levit.*

XIII. Id est non dices mundum eum qui immundus **A** qui revertebantur de prælio : viri autem virtutis sunt, qui ad bellum procedunt, qui in agone contendunt, et ab omnibus se abstinere; alii vero non viri sunt virtutis.

VERS. 7. — *Si maritum.* Id est, si adulta et viripotens fuerit ad concipiendum semen verbi Dei, et doctrinæ spiritualis capienda secreta; unde : *Volo autem omnes vos uni viro virginem castam exhibere Christo (II Cor. xi).*

(AUG. quæst. 59) Quia Dominus mandavit, etc., usque ad cum ipse Deus hoc præceperit, et hoc voluerit.

VERS. 11. — *Uxor in domo.* (AUG.) De illa prius dixit, quæ in domo patris sui vovit, etc., usque ad sic tamen, ut non nisi rationi motio illa consentiat.

CAPUT XXXI

VERS. 2. — *Ulciscere prius.* (ORIG.) Scandala filii Israel Madianitarum tergiversatione acciderant, etc., usque ad ubi recte ambulanti deceptio ad peccandum subjicitur.

Et sic colligeris. Novissime inquit : *Apponeris ad populum tuum,* etc. Hoc contra Samaritas, qui negant resurrectionem mortuorum, nec fidem futuri sæculi recipiunt. Nemo enim apponitur ad eos qui non sunt : constat ergo esse aliquem populum cui Moyses dicit esse apponendum.

VERS. 4. — *Mille viri de singulis,* etc. (RAB. in Num., tom. II.) Adverte divinæ virtutis magnificentiam, etc., usque ad talibus enim arnis instructi diabolica castra fugabimus.

VERS. 8. — *Et reges eorum,* etc. (ORIG., hom. 25 in Num.) Interficiuntur reges Madianitarum, etc., usque ad factus est nobis a Deo justitia, et pax, et redemptio.

Balaam quoque. Patet consilio Balaam subornatas esse mulieres Madianitarum quæ deciperant Israel; unde hic velut auctor sceleris interficitur.

(ORIG.) Dictum est superius, quod Balaam rediit in locum suum. Sed forte reversus est, quamvis Scriptura non dixerit : vel forte in locum suum rediit ab eo loco ubi sacrificia faciebat, in eum scilicet locum, ubi tanquam peregrinus habebat hospitium; non enim dictum est in domum suam, aut in patriam suam. De Balac autem dictum est, *ad semetipsum.* Id est, ubi tanquam dominus habitabat.

Cur feminas. (RAB.) Mystice feminam in prædam de bello revertens servat, etc., usque ad, ut quæ Deo placita sunt desideremus, et perficere studeamus.

VERS. 16. — *Ad suggestionem.* Hic evidentius ostenditur ipsius Balaam suggestionem mulieres subornatas fuisse.

(ISID.) Non dubitavit Balaam, oblata copia feminarum, fornicationis ruina Israelitas collapsuros, quia concupiscibiles animæ eorum partes sciebat esse corruptas : ita dæmones unumquemque pertentant, illis affectibus animæ laqueos tradentes quibus nos senserint ægrotare.

VERS. 21. — *Eleazar.* Nota quod Eleazar non ad omnem populum, sed ad viros virtutis loquitur,

qui revertebantur de prælio : viri autem virtutis sunt, qui ad bellum procedunt, qui in agone contendunt, et ab omnibus se abstinere; alii vero non viri sunt virtutis.

VERS. 22. — *Aurum.* Tempus belli est in hoc mundo contra nequitias spirituales et concupiscentias carnales. Spectat nos angelorum chorus, et virtutum cœlestium pia erga nos pendet expectatio, quando vel quomodo de prælio revertamur, quis plus afferat auri vel argenti, quis lapides pretiosos curiose intuetur. Requiritur etiam qui deferunt æs, qui ferrum, qui plumbum, vel vas ligneum, vel fictile aut aliquid hujusmodi magnæ domus usibus necessarium. Secundum ergo ea quæ quisque detulerit, mansionis ei meritum deputabitur. Probantur tamen hæc omnia, alia per ignem, alia per aquam uniuscujusque opus quale sit ignis probabit.

Et lavabitis, etc. (ORIG., ubi supra.) Vides quomodo purgatione indiget omnis qui exit de prælio hujus vitæ, etc., usque ad ut mundus ingrediatur civitatem Dei.

VERS. 27. — *Qui pugnaverunt.* (ORIG., hom. 26 in Num.) Sunt quidam in populo Dei, etc., usque ad tanto præstantior est numerus quingentorum quam quinquaginta.

(ORIG.) Differentias esse profectus et meritorum in populo fidelium, etc., usque ad Catenulæ vero verbi et doctrinæ connexiones significant.

VERS. 50. — *Depreceris.* (ORIG.) Ad propitiandum Deum pro nobis, etc., usque ad pro quibus solis decet eum propitiari.

VERS. 51. — *Susceperuntque.* Alia littera : *Et accepit Moyses et Eleazar sacerdos aurum ab omnibus tribubus et centurionibus, et intulit illud in tabernaculum testimonii memoriale filiis Israel coram Domino.* Nota quia quæ dicuntur, non ad conspectum visibilem, sed ad mentis memoriam referuntur. Beatus enim est qui recordatur se aliquid boni operis fecisse coram Domino et obtulisse munera benedicta Deo, virtutes scilicet animi et ornamenta pietatis.

CAPUT XXXII.

VERS. 1. — *Filii autem Ruben,* etc. (ORIG., hom. 26 in Num.) Omnia quæ dicuntur non solum ex sermone, qui dicitur, pensanda sunt, sed ex persona dicentis, etc., usque ad sed per Moysen hæreditatem extra Jordanem accipiunt.

VERS. 4. — *Terra quam percussit Dominus.* (GREG., lib. xxvii Moral., cap. 10.) Sunt multi in Ecclesia qui parvuli esse despiciunt, etc., usque ad dum transitoriis excæcantur.

Jumenta plurima. (ORIG.) *Jumenta et pecora multa sunt,* etc. Prior populus, etc., usque ad qui est terra promissionis intrare.

VERS. 29. — *Si transierint filii Gad et filii Ruben,* etc. (ORIG., hom. 26.) Alia littera, etc., usque ad sed quæ sursum est, et libera, et mater omnium nostrum est.

CAPUT XXXIII.

VERS. 1. — *Hæ sunt mansiones, etc.* (ORIG., *hom. 27 in Num.*) Diversas creavit Deus ciborum differentias, etc., usque ad aliam vero, qua post resurrectionem ascensura ad cœlos, non subito nec importune condescendit, sed per multas mansiones, in quibus singulis lumine sapientiæ illustrata ad ipsum patrem luminum perveniat.

Per turmas suas. Septuaginta sic : *Cum virtute sua, Christo, scilicet, qui est Dei virtus et Dei potentia. Cum ipso ergo ascenditur, qui ad nos descendit ut ascenderemus. Qui enim descendit, ipse est qui ascendit, etc.* (*Ephes. iv.*) Unde : *Tecum descendam in Ægyptum, etc.* (*Genes. xlvi.*) Ideo, non erat in tribubus eorum infirmus.

In manu Moysi et Aaron quas descripsit, etc. (ORIG., *ibid.*) Non enim tantum scientiam legis et fidei, etc., usque ad unum enim opus utriusque manus est, et una perfectionis expletio.

VERS. 2. — *Moses juxta castrorum loca, quæ Domini jussione, etc.* Et scripsit Moyses perfectiones eorum et mansiones per verbum Domini, ut scilicet legentes quantæ nobis immineant perfectiones et mansiones, præparemus nos ad hanc viam, nec se-guiter tempus nostrum consumamus : ne dum vanitatibus immoramur, et singulis quæ ad visum, auditum, tactum, odoratum, gustumque veniunt, delectamur, prætereat tempus, nec spatium viæ expleamus, sed in medio deficiamus quasi in deserto. Idcirco enim venimus in hunc mundum, ut transeamus de virtute in virtutem, neque permaneamus pro terrenis in terra, sicut ille qui dicebat : *Anima, habes multa bona : manduca, bibe et lætare* (*Luc. xii.*) Ait enim illi Dominus : *Stulte, auferetur a te hæc nocte anima tua* (*Ibid.*). Non dixit in hæc nocte, nec in hac die, sed hac nocte : nocte enim perimitur, sicut primogenita Ægyptiorum, quia dilexit mundum et tenebras ejus, socius rectorum mundi hujus, tenebrarum harum. Tenebræ autem et nox mundus iste dicitur, pro his qui in ignorantia vivunt, nec lumen veritatis recipiunt, et ideo de Ramesse ad Soccoth non transeunt.

VERS. 3. — *Profecti igitur, etc.* Filii Israel adhuc in Ægypto positi quartadecima die fecerunt pascha, et initium quoddam festivitatis. Sequenti ergo die, qui est primus azymorum, quinto decimo, scilicet primi mensis, profiscuntur de Ramesse, et veniunt in Soccoth, ut ibi faciant festivitates azymorum, vel diem. Quis hæc intelligat? Quis vel ex parte cognoscat? sicut Apostolus dicit : *Ex parte scimus, et ex parte prophetamus* (*I Cor. xiii.*) Quis enim intelligit quomodo ex parte dies festos agimus, ut nemo nos judicet in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbati? (*Coloss. ii.*) Omnis enim dies festus, qui hic agitur, in parte geritur, non in integro : sed cum exieris de Ægypto, tunc erit tibi perfecta festivitas. Scito tamen quia post illud pascha, quod in Ægypto factum est semel, invenitur in deserto aliud

A celebratum cum lex data est : et post hæc nusquam geri nisi in terra promissionis.

(ORIG.) Hic ordo et distinctio mansionum valde necessaria est, etc., usque ad profisciscitur ex Soccoth, et applicat in Ethan.

Manu excelsa. Ubi non est humanum opus, neque terrenum, sed divinum, ibi excelsa manus nominatur : per manum enim opus intelligitur.

VERS. 4. — *Et in diis eorum. Omnes dii gentium dæmonia.* In quibus faciet Dominus vindictam in die judicii. Facit et nunc, cum qui ab illis deceptus fuerat, ut idola coleret, per verbum Domini conversus Deum colit; vel cum fornicator ad pudicitiam convertitur, et se errasse deplorat, ipsius penitentiae lacrymis uritur dæmon; vel de superbia ad humilitatem, de luxuria ad parcimoniam. Quantis eos putas agi tormentis, si quem videant vendere omnia sua, et dare pauperibus, et tollere crucem suam, et sequi Christum : vel cum viderint fraudis suæ nebulas per agnitionem divinæ legis reserari? Non enim sine ipsis consummatur peccatum. Nobis ergo summopere agendum est, ne Ægyptiorum primogenita, vel deos eorum, quos Dominus exstinxit, resuscitemus in nobis, si dederimus eis locum operandi in nobis quæ Dominus odit. Sic enim Dominus puniet deos Ægyptiorum de emendatione nostra et conversatione.

VERS. 5. — *In Soccoth.* In tabernaculis. Dum enim peregrinamur in corpore, in tabernaculis habitamus. Cum exierimus de Ægypto, id est, de sæculo, primum tabernacula figimus, scientes quia ad ulteriora, et ad terram sanctam, cœlestem scilicet, properamus.

VERS. 6. — *De Soccoth.* (ORIG., *hom. 27.*) Profiscuntur ex Soccoth, etc., usque ad ut non ibi moreretur, sed ut victoriam consequatur.

In Etham. Etham sana fortitudo, vel professio, in qua fortitudinem et robor assumimus, ne in via deficiamus.

(HIERON., *epist. ad Fabiolam.*) Quarta mansio est Phihahiroth, etc., usque ad falso sibi assumens vocabulum virtutis et dexteræ, cum totus sit in sinistra.

VERS. 8. — *In Mara, etc.* (*Id., ibid.*) Quinta mansio est Mara, etc., usque ad ne refugias ergo applicare ad amaritudinem.

VERS. 9. — *In Elim ubi erant.* Profectique de amaritudine venerunt in Elim, ubi sunt duodecim fontes aquarum, et septuaginta palmæ erant. Vides post amaritudines et tentationum asperitates quam amœna te suscipiant loca ! Non venisses ad palmas, nisi tentationum amaritudines pertulisses ; nec ad dulcedinem fontium, nisi tristia et aspera superasses. Non quod in his sit finis itineris et perfectio cunctorum, sed dispensator animarum Deus interserit laboribus quædam refrigeria, quibus recreata anima promptior reddatur ad aliquos labores. Elim interpretatur arietes : arietes sunt duces gregis, hi sunt apostoli duces gregis Christi, qui sunt etiam duo-

decim fontes. Sed quia non solum illos elegit Christus, sed et alios septuaginta, ideo septuaginta arbores scribuntur esse palmarum, et ipsi enim apostoli nominantur; unde Paulus: *Deinde apostolis omnibus*. Hæc te amœnitas post amaritudinem, hæc requies post laborem, hæc gratia suscipiat tentationem.

VERS. 10. — *Sed et inde egressi, etc., super mare Rubrum*. Quia post apostolicam doctrinam et dulces fructus triumphorum, interdum apparent præterita discrimina.

Profectique de Elim applicuerunt juxta mare Rubrum. Nota quia jam non intrant in mare, sufficit semel intrasse; sed applicant juxta, et mare quidem vident et undas, sed motus ejus et impetus non timent.

Mari Rubro, etc. (HIERON., *ubi supra.*) Hebraice *etc., usque ad* postquam egressi sunt de Ramesse.

VERS. 11. — *In deserto Sin.* (HIERON., *ibid.*) Profectique de mari Rubro castrametati sunt in deserto Sin, *etc., usque ad* quia plures desertæ filii, quam ejus quæ habet virum.

Profectique de mari Rubro applicaverunt in desertum Sin. Sin, rubus interpretatur vel tentatio: ibi jam incipit arridere bonorum spes, ubi de rubo apparuit Dominus, et responsa dedit Moysi, et initium visitationis filiis Israel. Solet enim in visionibus esse tentatio; solet enim angelus iniquitatis transfigurare se in angelum lucis, et ideo sollicite agendum est ut discernas visiones. Unde Jesus Nave, cum visiones videret, interrogat eum qui apparuit, *Noster es, an adversariorum?* Ita ergo proficiens anima cum invenerit discretionem visionum probabitur spiritualis esse. Est enim inter dona Spiritus sancti discretio spirituum.

VERS. 12. — *In Daphca.* Hebraice *Daphquah*, דַּפְּקָה, id est pulsatio. Post responsa Domini, post octavum numerum resurrectionis Christi, incipimus sacramenta pulsare.

(ORIG.) Profecti de deserto Sin, venerunt in Daphca, quæ interpretatur sanitas. Nota ordinem profectuum. Ubi spiritualis efficitur anima, et discretionem habet visionum, pervenit ad sanitatem, ut merito dicat: *Benedic, anima mea, Domino, qui sanat omnes languores tuos*. Multi sunt languores animæ, avaritia scilicet, superbia, jactantia, formido, inconstantia et similia.

Castrametati sunt. (HIERON., *ibid.*) Decima mansio in Exodo non habetur, *etc., usque ad* et impleri Scripturam: *Panem angelorum manducabit homo* (Psal. LXXVII).

Profectique de Daphca veniunt in Alus, id est, labores. Nec mireris si sanitatem sequuntur labores, quia ideo sanatur anima, ut delectabiliter laboret, et dicatur ei: *Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es et bene tibi erit* (Psal. CXXVII).

VERS. 14. — *Raphidim.* (HIERON., *ibid.*) Castrametati sunt in Raphidim, *etc., usque ad* solent dæmonum tentamenta consurgere.

(ORIG.) Post hæc veniunt in Raphidim, quæ interpretatur haus judicii. Bene laus sequitur post labores, sed laus judicii: fit ergo digna laude anima, quæ recte judicat et discernit, quæ scilicet spiritualiter dijudicat omnia, et a nemine dijudicatur.

VERS. 15. — *In deserto Sinai.* (HIER.) Sinai duodecima mansio. Statim tibi veniat in mentem apostolorum numerus. Una de pluribus, sed major omnibus, non separatur in ordine, præcellit in merito. Ad hanc quadragesima septima die perveniunt dicente Scriptura: *Mense tertio egressionis filiorum Israel de Ægypto, in hac die transierunt in solitudinem Sinai* (Exod. XIX), post pervenitur in desertum Sina.

Sina quidem locus deserti est, quæ supra Sin nominavit: sed hic magis locus montis, qui in ipso deserto est, appellatur, qui ex vocabulo deserti Sina dicitur. Postquam ergo laudabilis judicii facta est anima, et rectum cœpit habere judicium, datur ei lex a Deo, quia capax est divinorum secretorum, et celestium visionum.

VERS. 16. — *Ad sepulcra concupiscentiæ, etc.* (HIERON.) Tertia decima mansio sepulcra concupiscentiæ. Est autem sensus ille de Evangelio, quod Dominus Jesus baptizatus, statim a Spiritu deductus est in desertum, et tentabatur a diabolo (Matth. IV). Itaque Israel post familiarem cum Deo sermonem, postquam juxta montem Sinai commoratus est, anno uno et diebus quatuor, mira dispositione castrorum egressus est in solitudinem Pharan, quæ interpretatur onager, vel feritas; ibique succumbit malæ bestiæ fastidians cœlestem panem.

(ORIG.) Profecti de Sina, veniunt ad sepulcra concupiscentiæ, ubi scilicet sepultæ sunt et obrutæ concupiscentiæ, et extincta omnis cupiditas, ne ultra concupiscat caro adversus spiritum, mortificata scilicet morte Christi.

VERS. 17. — *In Haseroth.* (HIERON.) Quarta decima mansio in Haseroth, quæ interpretatur atria. Ibi Aaron et Maria propter Æthiopiissam contra Moysen murmurant, et in typum murmurantis contra Ecclesiam de gentibus congregatam populus Judæorum lepra perfunditur, nec redit ad tabernaculum cum pristina sanitate, donec statutum plenitudinis gentium tempus compleatur.

(ORIG.) Post hæc venit in Haseroth, quod interpretatur atria perfecta vel beatitudo. Intuere, viator, diligentius quis sit ordo profectuum: postquam se pelieris et mortificaveris concupiscentias carnis, venies ad amplitudines atriorum, et venies ad beatitudinem. Beata est enim anima quæ jam nullis vitiis carnis urgetur.

VERS. 18. — *In Rethma.* (HIERON., *ubi supra.*) Castrametati sunt in Rethma, *etc., usque ad* et clarescit Evangelium prædicemus.

(ORIG.) Inde venit in Rethma sive Pharan. Rethma visio consummata interpretatur; Pharan vero os visibile. Quid, nisi ita crescat anima, ut cum desierit molestiis carnis urgeri, visiones habeat

consummatas, et rerum perfectam capiat intelligam? causas scilicet incarnationis verbi Dei, et rationes dispensationum ejus altius cognoscens.

VERS. 19. — *In Remmophares.* (HIERON.) Mali Punici divisio, in quo significatur Ecclesia quasi multa grana uno cortice contegi: dum omnem turbam credentium in fidei unitatem concludit. Vel varietas et consonantia virtutum, unde: *Multitudinis credentium erat cor unum et anima una* (Act. iv); sicque divisi sunt singuli gradus, ut omnes eadem compage teneantur.

(ORIG.) Inde venit in Remmophares, ubi scilicet divitiarum et cœlestium rerum a terrenis et infimis discretio fit crescente enim intellectu animæ, notitia ei excelsior præbetur, et judicium datur quo sciat a temporalibus æterna, et a perpetuis caduca separare.

VERS. 20. — *In Lebna, etc.* Laterem scilicet. In noc enim transitu nunc crescimus, nunc decrescimus, et post multos profectus sæpe ad laterem, id est carnalia opera redimus. Post hæc venit in Lebna, quod interpretatur dealbatio. Scio in aliis dealbationem culpabiliter poni, ut cum dicitur paries dealbatus, et monumenta dealbata. Hic autem dealbatio est de qua dicitur: *Lavabis me et super nivem dealbabor* (Psal. l); et, *si fuerint peccata vestra sicut Phœnicium, ut nivem dealbabo.* Et alibi, *Nive dealbantur in Selmon.* Et vetusti dierum capilli dicuntur esse candidi, id est, albi sicut lana. Hæc igitur dealbatio ex splendore veræ lucis intelligitur provenire, et ex visionum cœlestium claritate descendere.

VERS. 21. — *In Ressa.* Frena scilicet. Si enim ad lutulenta opera descendimus, infrenandi sumus, et cursu vagi atque præcipientes Scripturarum retinaculis dirigendi.

(ORIG.) Post hæc fit mansio in Ressa, etc., usque ad ergo est visibilis vel laudabilis tentatio.

VERS. 23. — *In monte Sepher.* (HIERON.) Pulchritudinis. Mons autem pulchritudinis est Christus. Vicesima mansio in monte pulchritudinis constituta est, de qua dicitur: *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?* etc. (Psal. xiv). Vides quid prosint frena: a vitiiis nos retrahunt, ad virtutum choros introducunt, et in Christo monte pulcherrimo habitare faciunt.

(ORIG.) Alia littera. *Inde venit in montem Sepher,* quod tubicinatio dicitur. Tuba signum belli est, ubi enim se tantis ac talibus virtutibus armatam sentit anima, necessario procedit ad bellum, quod est contra principatus et potestates, et hujus mundi rectores. Vel tuba canit in verbo Dei doctrinæ scilicet et prædicationis: ut qui audierit tubam, præparare se possit ad bellum.

VERS. 24. — *In Arada.* (HIERON.) Miraculum. Et nota ordinem, post frenos in Ecclesiam intromittitur, inde ad montem Christi ascendimus, in quo positi miramur quæ nec oculus vidit, nec auris audivit.

(ORIG.) De monte Sepher venerunt in Arada, quod interpretatur idoneus effectus, ut scilicet dicat: *Idoneos nos fecit ministros Novi Testamenti* (I Cor. ii).

VERS. 25. — *Maceloth.* Cœtus; hæc est Ecclesia de qua dicitur: *Ecce quam bonum et quam jucundum, habitare, fratres, in unum* (I Cor. iii). Vel consonantia omnium virtutum.

(ORIG.) Inde venit ad Maceloth, quod interpretatur ab initio. Contemplatur enim qui ad perfectionem tendit initium rerum, imo cuncta ad eum refert qui erat in principio apud Deum, nec ab isto unquam recedit initio.

(HIER.) Ex hac venit in Maceloth, quod est principatus vel virgæ, utroque potestas indicatur, et quod anima eousque profecerit, ut dominetur corpori quasi tenens virgam potestatis, imo toti mundo, cum dicit: *Mihi mundus crucifixus est, etc.* (Gal. vi).

VERS. 26. — *Thahath.* Pavor, qui est custos beatitudinis, ut qui tantum ascendit, non superbiat; quasi: Venisti ad ecclesiam, ascendisti ad montem pulcherrimum, stupore et miraculo tuo Christi magnitudinem confiteris. Vides ibi multos virtutis socios: *Noli altum sapere, sed sapere ad sobrietatem* [Rom. xii]. Timor virtutum custos, securitas labilis, unde: *Virga tua et baculus tuus, ipsa me consolata sunt* (Psal. xii). Hoc est dum tormenta formido, gratiam acceptam servo.

(ORIG.) Post hæc fit mansio in Thahath, quod est confirmatio vel patientia. Necesse est enim eum qui vult aliis prodesse, multa pati, et cuncta patienter ferre; unde: *Ego enim ostendam ei quanta oporteat eum pati pro nomine meo* (Act. ix).

VERS. 27. — *Castrametati sunt in Thare.* (HIERON.) Id est malitia, etc., usque ad et Elias a corvis pascitur.

(ORIG.) Inde venit ad Thare, quod est contemplatio stuporis, id est extasis cum alicujus magnæ rei stupescit animus admiratione.

(HIERON.) Thare malitia vel pastura, quod ad præpositos Ecclesiæ, vel ad custodiam animæ refertur, ut sollicitus sit qui pascit, ne diabolus in caulas ovium, id est ecclesias aliquo vitiorum foramine se ingerat.

VERS. 28. — *Methcha.* (ID.) Dulcedo. Quasi: ascendisti in excelsum montem patris, et miratus es virtutum choros, timuisti ruinam, abjecisti insidiatore, ideo dulcis te fructus laboris insequitur, ut dicat Psalmista: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua* (Psal. cxviii)! Samson, qui abegerat a fructibus suis aves, et vulpes quæ exterminant vineas colligaverat, leonem quoque interfecerat rugientem, favum invenit in ore mortui.

Post hæc venerunt ad Methcha, quod interpretatur mors nova: mors autem nova est, quando Christo commorimur et consepelimur, ut convivamus ei.

VERS. 29. — *Hesmona.* Quæ interpretatur festinatio, quia post dulces fructus laboris non debemus

esse otiosi, sed obliti præteritorum in futura nos A in Jetebatha : Jetebatha interpretatur bona ; ad bonum ergo non nisi post tentationum experimenta venitur.

(ORIG.) Inde ad Seman venit, quod os, vel ossa significare dicitur, in quo virtus et robor patientiæ declaratur.

VERS. 30. — Moseroth. (HIERON.) Vincula, vel disciplina. Ut magistrorum teramus limina ; et præcepta virtutum, ac mysteria Scripturarum, vincula putemus esse æterna contra diaboli potestatem et vincula : quibus diruptis vicit hostes Samson. De quibus dicitur : *Dirupisti vincula mea (Psal. cxv)*. Qui vinculo Christi fuerit ligatus, dicit : *Sinistra ejus sub capite meo et dextera ejus amplexabitur me (Cantic. II)*.

(ORIG.) Inde ad Moseroth, quod est excludens, ut jam excludat suggestiones contrarii spiritus de cogitationibus suis ; unde : *Si spiritus potestatem habenti ascenderit super te, locum tuum ne dimittas (Eccli. x)*. Tenendus est ergo locus, et excludendus adversarius, ne inveniatur locus in corde nostro, unde : *Nolite locum dare diabolo (Ephes. IV)*.

VERS. 32. — Benejaacan venerunt, etc. (HIERON.) Filii necessitatis vel stridoris vicesima octava mansio. Nota numerum, quia si ab uno incipias, et paulatim addens ad septimum usque pervenias, vicesimus octavus efficitur.

(ID.) Benejaacan interpretatur filii necessitatis vel stridoris. De his filiis dicitur : *Afferit Domino filios arietum (Psal. xxviii)*. Cum autem divinis Scripturis fueris eruditus, et leges earum et testimonia scieris esse vincula charitatis, et contendens cum adversariis ligabis eos, et vinctos duces in captivitate, et de hostibus et captivis efficies liberos Dei ; et filii stridoris timore supplicii, ubi est fletus et stridor dentium, deserentes vincula diaboli, Christo colla submittent.

(ORIG.) Post hæc venit ad Benejaacan, quod significat fontes vel excolationes, ubi scilicet divinorum verborum fontes haurit, usquequo excolet eos bibendo, ut nec minimum quidem mandatum prætereat, imo nec unum iota, aut unus apex de verbo Dei in intellectu ejus habeatur otiosus.

Montem. (HIERON.) Gadgad vel Galgath, interpretatur nuntius, vel actio, vel concisio. Non enim possumus facere filios necessitatis, nisi præceptores eorum interfecerimus, nec parcat manus nostra armum aut extremum auriculæ extrahere de ore leonis, et nuntiaverimus præmia futura, et accinctos esse in rebellando docuerimus ; unde : *Maledictus qui facit opus Dei negligenter et prohibet gladium suum a sanguine (Jerem. XLVIII)*. Et David : *In matutino interficiebam omnes peccatores terre (Psal. c)*.

(ORIG.) Post hæc venit in Gadgad, quod interpretatur tentamentum, vel constipatio. Fortitudo quædam in Deo et munimen, est animæ tentamentum. Ita enim virtutibus admiscetur, ut videantur usque eo nec decoræ esse nec plenæ, et ideo proficiscentibus ad virtutem variæ et frequentes mansiones in tentationibus sunt. Quas cum transieris, applicabis

in Jetebatha : Jetebatha interpretatur bona ; ad bonum ergo non nisi post tentationum experimenta venitur.

Jetebathæ. (HIERON.) Bonitas, quæ est Christus : ut cum venerimus ad perfectum virum, sacerdotalem gradum, et ætatem plenitudinis Christi, in qua Ezechiel erat juxta fluvium Chobar (*Ezech. I*), possimus cum David in psalmo canere : *Domine, in te speravi non confundar in æternum (Psal. xxx)*. Pastor enim, bonus ponit animam suam pro ovibus suis. (*Joan. x*.)

VERS. 34. — Hebrona. (ID.) Transitus, id est mundus. Præterit enim figura hujus mundi, in quem venientes sancti cupiunt ad meliora transire. Ad hanc mansionem venit verus Hebræus, id est transitor, qui dicere potest : *Transiens, videbo visionem hanc magnam (Exod. III)* ; unde : *Et non dixerunt qui præteribant, Benedictio Domini super vos. (Psal. cxxviii)*.

(ORIG.) Inde applicuerunt in Hebrona, quod est transitus : transeunda enim sunt omnia, quod etiam si ad bona venias, oportet te ad meliora transire, usquequo ad illud bonum venias, in quo semper debeas permanere.

VERS. 35. — In Asiongaber. (HIERON.) Asiongaber ligna viri. Quia scilicet saltuum et omnium arborum genera possunt multitudinem gentium figurare. Hucusque solitudo Pharan decimas octavas continet mansiones, quæ descriptæ in catalogo in superiori itinere non ponuntur.

(ORIG.) Post hæc venit ad Asiongaber, quod interpretatur consilia viri. Si quis desiit puer esse sensibus, pervenit ad consilia viri, sicut ille qui dicebat : *Quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli (I Cor. XIII)*. Sunt ergo magna consilia viri ; unde : *Aqua alta consilium in corde viri. (Prov. XX)*.

VERS. 36. — In desertum, etc. (HIERON.) Quæritur, etc., usque ad de hac mansione dicitur : *Commovebit Dominus desertum Cades*.

(ORIG.) Hinc iterum Sin, id est tentatio, quia nec aliter expedit hoc iter agere. Aurifex enim vas necessarium facere volens frequenter admovet igni, subdit malleis, rasoriis perstringit, ut purgatus fiat, et ad speciem, quam prospicit artifex, perveniat.

(ID.) Post hæc venerunt ad Pharan Cades, etc., usque ad Alius enim in valle, alius in campis, alius moritur in monte, alius in monte montis.

(ID.) Inde applicatur in monte Hor, quod interpretatur montanus. Venit enim ad montem Dei, ut fiat mons uber, mons coagulatus. Vel ab eo quod semper in monte Dei habitat, dicatur montanus.

VERS. 38. — Aaron sacerdos in, etc. (ISID.) Eodem anno mortuus est Aaron, quo novus populus terram promissionis intraturus erat. Et quanquam in monte, Eleazaro sacerdotium dereliquerit, et lex eos qui eam impleverint perducit ad summum ; tamen ipsa sublimitas non est trans fluenta Jordanis, sed in extremis terrenorum operum finibus. Et plangit eum populus triginta diebus : Aaron, plangitur,

Jesus non plangitur; in lege, descensus ad inferos; A in Evangelio, ad paradysum ascensio.

VERS. 40. — *Auditique.* (ISID.) Audivit quoque Chananeus quod venisset Israel, et in loco exploratorium, ubi quondam populum offendisse noverat, iniiit praelium et captivum duxit Israel. Rursus in eodem loco expugnatur, ex voto victor vincitur, superant victi. Per quod intelligimus, ut cum nos auxilio Dei destitutos hostes captivarint, non desperemus salutem, sed iterum pugnemus. Potest fieri ut vincamus, ubi victi sumus. Appellaturque nomen loci illius Horma, id est anathema.

VERS. 41. — *In salmona.* (HIERON.) Castrametati sunt in Salmona, etc., usque ad manna fastidiunt, a serpentibus vulnerantur.

(ORIG.) Sequitur, etc., usque ad Christus est, et B Spiritus sanctus.

(HIERON.) Salmona imaguncula, quia ibi expressa est imago Salvatoris per serpentem æneum qui in ligno pependit.

VERS. 42. — *Phunon.* Os, quia cum passionem Filii Dei cognoscimus, quod corde credimus, ore pronuntiamus, secundum illud: *Corde creditur ad justitiam*, etc. (Rom. x)

(ORIG.) Hinc venit ad Phunon, quod putamus esse oris parcimoniam; qui enim potuerit mysterium Christi, et Spiritus sancti intueri, et viderit vel audierit quæ non licet homini loqui, necessario habebit oris parcimoniam, sciens quibus, quando vel quomodo de misteriis divinis oporteat loqui.

VERS. 43. — *Oboth.* (HIERON.) Magi vel pythones, quia post imaginem Dei quæ in corde ratione monstratur, et confessionem fidei quæ ore profertur, consurgunt serpentes, et maleficæ artes ad bella nos provocant. Sed omni custodia servantur cor nostrum, obturemus aures nostras ne audiamus voces incantantium et carmina sirenarum.

(ORIG.) Post hoc venit in Oboth. Cujus nominis quamvis non invenierimus interpretationem, non dubitamus sicut in cæteris, et in hoc consequentiam profectuum conservari.

VERS. 44. — *In snibus.* Significat secundum litteram, quod hucusque fuerunt in snibus Idumæorum, et nunc veniunt ad terminos Moab.

(ORIG.) Sequitur post hæc mansio Gai, id est Chaos: appropriat enim per hoc profectus ad sinum D Abrahæ, qui ait: *Inter nos et vos magnum chaos firmatum est* (Luc. xvi), ut cum Lazaro requiescat.

In Dibongad. (HIERON.) Dibongad, etc., usque ad sed contrario solitudinem nobis propositam noverimus.

(ORIG.) Inde venit iterum ad Dibongad, etc., usque ad quam perfecte et pie de Deo sentiat cognoscatur.

VERS. 46. — *Helmondeblathaim.* (HIERON.) Quod interpretatur, etc., usque ad vix populi precibus liberatum.

(ORIG.) Post hæc venit in Helmondeblathaim, quod interpretatur contemptus ficuum, id est ubi

contemnuntur penitus terrena: nisi enim contempla fuerint, quæ delectare videntur in terris, ad cælestia transire non possumus.

VERS. 47. — *Venerunt ad montem Abarim contra Nabo*, etc. (HIERON.) Quadragesima prima mansio vertitur in montes transeuntium, et est contra faciem montis Nabo.

(ORIG.) Sequitur mansio Abarim, quod est transitus contra Naban, quod est abscessio. Ubi enim per has omnes virtutes anima transierit, et ad summum perfectionis ascenderit, transit jam de sæculo, et abscedit sicut Henoch, qui non inveniebatur, quia transtulit illum Deus. Quod si videatur adhuc in sæculo esse, et in carne habitare, tamen non invenitur in ullo seculari actu, quia transtulit illum Deus in regionem virtutum.

(HIERON.) Illic moritur Moyses, terra promissionis ante conspecta. Nabo interpretatur conclusio, in qua finitur lex, et non invenitur ejus memoria, sed gratia Evangelii sine fine perseverat. Et notandum quod mansio transeuntium in montibus sita est, et adhuc profectu indiget: post montana enim ad campestria Moab et Jordanis fluenta descendimus, qui interpretatur descensio. Nihil enim tam periculosum quam gloriæ cupiditas et jactantia, et animus conscientia virtutum tumidus.

VERS. 48. — *Ad campestria Moab.* (Id.) In quadragesima secunda mansione, etc., usque ad et spinas quæ suffocaverunt sementem verbi Dei de quibus dicitur: *Versatus sum in miseria, dum mihi configitur C spina* (Psal. xxxi).

(ORIG.) Ultima mansio est, etc., usque ad profectum mentis indicant et incrementa virtutum.

VERS. 51. — *Transieritis Jordanem*, id est cum baptizati fueritis, quasi, cum deposito veteri homine cum actibus suis, indueritis novum (Col. iii), qui renovatur in agnitione Dei.

VERS. 52. — *Disperdite cunctos.* Cum terram sanctam reprobationis per fidem ingredimur, simul cum idololatria etiam omnia vitia extinguamus.

Habitatores. Malignos spiritus, phantasmata vitiorum, cum suggestionibus suis; unde: *Beatus qui tenebit et allidet parvulos suos ad petram* (Psal. cxxxvi).

VERS. 54. — *Pluribus dabitis latiore.* Quia qui habent copiam virtutum, latitudinem sperant præmiorum: qui autem paucitate virtutum contenti sunt, secundum meritum suum retributionem percipiunt; unde: *Qui parce seminat, parce et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus, etc.* (II Cor. ix).

CAPUT XXXIV.

Locutusque est Dominus, etc. (ORIG., homil. i in Num.) Divinis numeris non omnes digni sunt, etc., usque ad tanquam de capite apostolorum procedebant.

Locutus est ergo Dominus ad Moysen in deserto Sina: illa scilicet quæ superius breviter compre-

hendimus, ubi præcipitur numerari a viginti annis **A** et supra *omnis qui procedit in virtute Israel*, etc. Si quis ergo procedit in virtute, ille numeratur: nec in qualicumque virtute vel Ægyptiorum, vel Assyriorum, vel Græcorum; sed in virtute Israel, quæ a Deo per Scripturas docetur, et per fidem apostolicam et evangelicam traditur.

(**ORIG.**) Ratio quoque trium distinctio ordinum, etc.; *usque ad ut possit ad Israeliticum numerum pertinere.*

VERS. 7. — *Ad septentrionalem*, etc. Dicunt Hebræi septentrionalem plagam incipere a mari magno quod Palestinæ, Phœnicis et Syriæ (quæ appellatur Cœle) Ciliciæque præterdit littoribus, et per Ægyptum tendit ad Libyam. Quod autem dicitur, pervenientes usque ad montem altissimum, autumant significari **B** montem Armanum, vel Taurum, quod verius videtur.

VERS. 9. — *Ibuntque confinia*, etc. A fine septentrionalis plagæ, id est atrio Hena, tendunt fines usque ad Sephama, quam Hebræi Aphamiam vocant, et de Aphamia descendunt in Reblatha, quæ est Antiochia Syriæ. Unde addit, *contra fontem*, quem perspicuum est esse Danem, de quo Antiochia abundantissimis fruitur aquis.

VERS. 13. — *Hæc erit terra*, etc. (**ORIG.**) In priori divisione trans Jordanem per Moysen duabus tribubus Ruben et Gad, et dimidiæ tribu Manasse terra divisa est, etc., *usque ad* et ipsiis mœnibus juncta segregantur.

(**ID.**) Videtur quoque quibusdam, etc., *usque ad* **C** Hi sunt vere sacris numeris apud Deum numerati, imo quorum omnes numerati sunt capilli (*Matth. x*).

CAPUT XXXV.

VERS. 11. — *Decernite quæ urbes*. (**AUG.**, *quæst. 64 in Num.*) Quid est quod ait, etc., *usque ad* si manifestum factum fuerit in iudicio, quod nolens occiderit.

(**RAB. in Num.**) Si forte pro conscientia peccatorum civitates terræ promissionis, etc., *usque ad* quia Sichem ab alienigenis comparata est centum agnis.

VERS. 16. — *Reus*, id est æternæ morti obnoxius; unde, *Si quis scandalizaverit unum ex pusillis istis qui in me credunt*, etc. (*Matth. xviii*). Et alibi: *Omnis qui oderit fratrem suum, homicida est, nec habet vitam æternam* (*I Joan. iii*) Hic secundum Exodum ab altari jubetur avelli (*Exod. xxi*), quia indignus sacramentis Dominicis a participatione sacri altaris re-

A movetur, nec revocatur ad veniam nisi per condignam pœnitentiam.

VERS. 28. — *Postquam autem ille obierit*. (**GRÆC.**, *homil. 6 in Ezech.*) Post mortem summi pontificis, homicida jubetur reverti in terram suam, quia humanum genus peccando sibi mortem intulit post mortem veri sacerdotis, id est Christi, absolutionem reatus accepit.

VERS. 26. — *Ne polluatis terram habitationis vestræ*. Polluit terram habitationis suæ qui cruenta et nefaria facit opera, proximos scandalizando et spiritualiter interficiendo. Et nisi per confessionem peccatorum et condignam pœnitentiam desideria carnium occidantur, terra corporis illius nullo modo munda-bitur, nec Creator omnium in ejus anima habitabit, **B** ubi squalorem sordidæ conversationis dominari videbit.

CAPUT XXXVI.

VERS. 1. — *Accesserunt autem et principes*, etc. (**RAB. in Num.**, tom. II.) Providere debent piæ cogitationes, etc., *usque ad* ne si prava intentione gerantur, ab immundis spiritibus pervadantur; unde: *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus* (*Matth. vi*).

VERS. 6. — *Nubant*. Simile dicit Apostolus: *Cui vult nubat, tantum in Domino* (*I Cor. vii*), id est, viro catholico, ne possessio scilicet bonorum operum et rectæ fidei perdatur, si gentili aut Judæo nuserit.

Tropologice vero mulieri, id est, piæ intentioni, per bonam actionem, cui voluerit, licet se conjungere labori, sic tamèn ut pietatem et religionem in omnibus conservet, ne operis sui pro quo æternæ hæreditatis possessionem sperat, detrimentum patiat, si alieno, id est terreno se conjunxerit.

(**RAB.**) Hoc fit cum quilibet de numero credentium Judæorum doctori de gentibus credenti se jungit, ut ejus magisterio filios gignat, id est pietatis opera. Nomine etiam patrum dici possunt de gentibus electi, quia fratres sunt sanctorum prædicatorum, qui fuerunt in Judæa constituti. Non debet esse schisma in spiritali cognatione, ubi una est fides in professione. Et sicut est unus pastor, debet esse unum ovile: *Omnes enim fratres sumus* (*Joan. x*; *Matth. xxiii*; *II Cor. xi*).

D Qui humilitatem habere studet, et in infirmitatibus suis complacet, sibi solemnitatem agit, et grata munera Deo tribuit, et rex suæ conversationis existit, et progressu virtutum movetur, ambulans de virtute in virtutem.

LIBER DEUTERONOMII.

Hebraice ELLEH HADDERARIM (אלה הדברים), *id est* HÆC SUNT VERBA.

PRÆFATIO.

Fasciculus myrrhæ delectus mihi. Myrrha, arbor aromatica, quinque cubitis tantum in altum excre-

scit, cujus cortex et radix et folia et omnia amara sunt. Myrrha amara est et cadaveribus apponitur, ut arceat putredinem vermium. Hæc est lex vetus in